קונטרס

מאורות החנוכה

שאלות ותשובות בהלכות חנוכה
וליקוטים נחמדים על עניני חנוכה

יוצא לאור עולם לכבוד שמחת האירוסין של
בני החתן היקר **אלעזר** הי"ו נ"י
עם הכלה היקרה **יעל** תחי'
משפחות
אביחצירא — חציצה
עפולה ת"ו — מגדל העמק ת"ו
ה'תשפ"ג

מכון
מרי"ת ניתוח
שע"י מוסדות לבונה זכה

קונטרס

מאורות החנוכה

שאלות ותשובות בהלכות חנוכה
וליקוטים נחמדים על עניני חנוכה

מנאי זעירא דמן חבריא
הצב"י **רן יוסף חיים מסעוד** ס"ט
בן לא"א מו"ר ועט"ר רבי משה ז"ל **אביחצירא**

ימי החנוכה ה'תשפ"ז
עפולה ת"ו

© כל הזכויות שמורות

כל הארה והערה תתקבל בברכה

כתובת המכון:
רן יוסף חיים מסעוד אביחצירא ס"ט
רח' תאשור 6 ג' עפולה
טלפון: 052-7727591
rantorah@gmail.com
ran0527727591@gmail.com

לזכרון עולם בהיכל ה'

מוקדש לעילוי נשמת

אבי מו"ר ועט"ר

רבי משה

בן רבי משה ורבקה

למשפחת אביחצירא זצ"ל

נולד י' שבט ה'תש"ו

בעיר תארודאנת מרוקו

נלב"ע ליל כ"ו אב ה'תשפ"ה

בעיה"ק ירושלים תובב"א

נטמן בהר המנוחות - קהילת ירושלים - שער ברוש

"מתים יחיה אל ברוב חסדו ברוך עדי עד שם תהלתו"

תנצב"ה

תוכן עניינים

סימן א׳
כמה שאלות בענייני חנוכה ..... א
סימן ב׳
עוד בענין הנ"ל ..... יב
סימן ג׳
עוד בענין הנ"ל ..... כ
סימן ד׳
משפיע חסידי שרקד עם החנוכיה אחר הדלקתה האם יש לזה מקור ..... ל
סימן ה׳
הדלקת נרות חנוכה בברכה לאדם שהולך לטיול בהודו ואינו ישן בבית או באהל או ברכב ..... לב
סימן ו׳
מקור להניח את מנורת החנוכה ג׳ ימים לפני החנוכה וג׳ ימים לאחר החנוכה ..... לו
סימן ז׳
הדלקת נרות חנוכה ע"י גרמא ..... לח
סימן ח׳
לשחק בסביבון בחנוכה על כסף האם מותר או אסור ..... מד
סימן ט׳
האם יברך על הדלקת נרות חנוכה בחוץ או בביתו באופן שמדליק ב׳ מנורות לחנוכה אחת בחוץ ואחת בבית והאם יכול להדליק את הנרות חנוכה בתוך ביתו כדעת בית שמאי ..... נא
סימן י׳
היכן ידליק אדם שעובד בשמירה ואין לו אף אחד בביתו שמדליק עליו ..... נה
סימן י"א
טעם שעיקר הלכות הלל ברמב"ם נמצאים בהלכות חנוכה ..... ס

סימן י"ב
סגולת הנחת פתקים עם בקשות בקנים של החנוכיה בסיום ימי החנוכה והדלקת ח"י נרות לעילוי נשמת רבי מתיא בן חרש ..... סא
סימן י"ג
הדלקת נר חנוכה בנר חשמל או גז וכדומה ..... סח
סימן י"ד
הדלקה ע"י שליח גוי או קוף ..... עג
סימן ט"ו
ביאור ב' או ג' בני בית לעניין הדלקה כשהם ערים ..... עו
סימן ט"ז
לוותר על שמן חנוכה שלו ע"מ שלרעהו יהא שמן להדלקת נר שבת קודש ..... עח
סימן י"ז
הדליק בחומץ נר חנוכה ..... פ
סימן י"ח
נס של נר המערבי האם היה גם בנס של המנורה בבית המקדש בזמן החשמונאים .. פא
סימן י"ט
מכתב לקונטרס "והדליקו נרות בחצרות קדשך" על עניני חנוכה מהרה"ג ישי מזלומיאן שליט"א מח"ס הנותן שלג ועו"ס ..... פג
סימן כ'
מכתב לקונטרס "והדליקו נרות בחצרות קדשך" על עניני חנוכה מהרה"ג אהרן הלוי גרנדש שליט"א מח"ס תשובות הגר"ח ..... צג
סימן כ"א
ליקוטים נפלאים לחנוכה מתוך ספרי 'אוצר הפנקסים' – 'מרי"ח ניחוח' ..... צד

הקדמה

"הודו להוי"ה כי טוב כי לעולם חסדו"

בחמלת ה' יתברך ויתעלה עלינו, זכינו ובס"ד בננו היקר **אלעזר הי"ו נ"י** זוכה היום לאירוסיו עם הכלה היקרה **יעל תחי'** בתו של ידידי היקר **רבי דוד חזיזה שליט"א** מעיה"ת מגדל העמק ת"ו.

בהשגחת ה' יתברך עלינו, כאשר התחתנתי עם נוות ביתי תחי', זכינו בשנה הראשונה וגרנו ברחוב בוסקילה 748 מגדל העמק ת"ו, השכנים שהיו סמוכים אלינו היו **הרה"ג רבי אשר דדון שליט"א** יחד עם נוות ביתו **מיכל ע"ה**, והם היו לנו לשכנים נפלאים ומיוחדים מאד וזכורים לנו לטובה.

למדתי בכולל "**מגדל אור**" בבית הכנסת "**אהל רות**", ולאחר מכן בבית המדרש של ישיבת "**מאור ישראל**" של רב העיר **הרה"ג יצחק דוד גרוסמן שליט"א**.

במסגרת הלימודים בכולל למדנו עם בחורים מישיבת "**מאור ישראל**", כמו כן בערב הייתי מלמד בחורים במתיבתא של "**מגדל אור**".

בכולל "מגדל אור" זכיתי להכיר את אבי הכלה תחי' ידידי היקר **רבי דוד חזיזה שליט"א**, למדתי אתו חברותא בכולל (בחלק מזמני הכולל) למדנו ביחד "טור-בית יוסף" הלכות שבת.

זמן מסויים היינו לומדים חברותא בשעות הבוקר גמרא לפני תפלת הנץ בבית הכנסת "אוהל יצחק" של רבי אהרן מימון שנמצא ברחוב בוסקילה במגדל העמק, יש לציין שבבית הכנסת הנ"ל מסרתי בתקופה מסויימת שיעורים לבעלי בתים.

בכולל היו עוד אברכים חשובים ויקרים ומבין כל האברכים למדתי עם **רבי נסים בוגנים שליט"א**, ועם **רבי אריאל בוחבוט שליט"א**.

ראש הכולל היה **הרה"ג דוד סתיו שליט"א** מהעיר רכסים ת"ו, ולאחר מכן ראש הכולל היה **הרה"ג אליעזר גרוסמן שליט"א** מהעיר חיפה ת"ו, אחיו של רב העיר רבי דוד יצחק גרוסמן שליט"א, וכן תקופה מסויימת ראש הכולל היה **הרה"ג יורם אבוקסיס שליט"א** מהעיר מגדל העמק ת"ו.

נוות ביתי **אבישג תחי'** למדה יחד עם אם הכלה **דבורה תחי'** הוראה בסמינר בית יעקב חיפה, הם היו חברות טובות.

כל סיפור הדברים כאן הוא להראות את השגחת ה' יתברך ויתעלה המזווג זיווגים, וכמה שנים מראש הכין את הזיווג לחתן ולכלה.

כאות תודה והודאה לה׳ יתברך ויתעלה על כל רחמיו וחסדיו איתנו, אני מוציא לאור עולם קונטרס נחמד על ימי החנוכה, כיון שאנו נמצאים ממש סמוך לימי החנוכה, ומה טוב ומה נעים להוציא את הדברים לפני ימי החנוכה.

יהי רצון שיהיה תועלת לרבים בלימוד הקונטרס הזה, וילמדו בקונטרס לזכות החתן והכלה, **אלעזר הי״ו בן אבישג תחי׳**, **ויעל תחי׳ בת דבורה תחי׳**, שיזכו לבית נאמן בישראל, ויהיה הבית הזה בנין עדי עד, ויזכו ביניהם לאהבה ואחוה שלום ורעות, ויזכו לבני צדיקי וחיי אריכי ומזוני רווחי רווחי אכי״ר.

קראתי את שם הקונטרס **״מאורות החנוכה״**, לרמז לחתן ולכלה שהבית שלהם יהיה בית של מאורות החינוך (חנוכה מלשון חינוך) היהודי בקדושה וטהרה על אדני התורה ויראת ה׳ טהורה, בית שהוא מקדש לה׳, יזכו תמיד לחיות ולהיות בהודאה ״על הנסים״ והנפלאות שעשה ועושה ויעשה איתם ה׳ יתברך ויתעלה אכי״ר.

מהות וענין קונטרס הזה הוא שאלות ששאלתי או שנשאלתי בענייני החנוכה ותשובות שהשיבו לי הרבנים או מה שהשבתי לאחרים.

הבאתי כאן בספרי **״מאורות החנוכה״** ליקוט מספרי הגדול הנקרא **״אוצר הפנקסים – מריח ניחוח״** (בעזרת ה׳ יתברך יראה עולם בקרוב אכי״ר) על עניני החנוכה, ויש בליקוטים אלו דברים נחמדים מאד, ובודאי כל אחד ישמח למשמש בהם ויהנה מהם.

יהי רצון שנזכה **אני הצב״י ריחמ״א ס״ט ונוות ביתי אבישג תחי׳** לראות נחת ושמחות מכל יוצאי חלציו מתוך בריאות טובה ונהורא מעליא שפע עצום ורב מתוך הרחבת וישוב הדעת, אריכות ימים ושנים טובות, לנו ולכל עמו ישראל אכי״ר.

הקונטרס מוקדש לעילוי נשמת אבי מו״ר ועט״ר רבי משה בן רבקה זצ״ל נלב״ע ליל כ״ו אב ה׳תשפ״ה תנצב״ה, ויהי רצון שיהיה מליץ זכות ויושר לפני בורא כל העולמים על החתן והכלה שזיווגם יעלה יפה יפה, ובפרט שהוא היה הסנדק של בני החתן אלעזר הי״ו.

מוקדש לעילוי נשמת הגה״צ מורנו ורבנו איתמר בן טובה זצ״ל שוואַרץ בעל הספרים ״בלבבי משכן אבנה״ ועוד שא״ס, נלב״ע לבית עולמו ליל שב״ק פר׳ חיי שרה ה׳תשפ״ז תנצב״ה.

הכותב והחותם לכבוד התורה הקדושה ולומדיה
מתפלל לישועת ה׳ יתברך בזכות מתתיהו כהן גדול חשמונאי ובניו
הצב״י רן יוסף חיים מסעוד ס״ט
בן לא״א מו״ר ועט״ר רבי משה בן רבי משה ורבקה זצ״ל אביחצירא
ליל ל׳ מרחשוון א׳ דר״ח כסלו ה׳תשפ״ז (ת׳הא ש׳נת ה׳זדמנות פ״ז)
עיה״ק עפולה ת״ו

סימן א׳

כמה שאלות בענייני חנוכה

[התשובות מתלמידי החכמים שליט״א משולבות בתוך השאלות]

בס״ד, ליל כ״ה כסלו תשפ״ה נר ראשון של חנוכה

לכבוד כל תלמידי חכמים הרבנים הגאונים שליט״א מנויי גליון "מריח ניחוח" שלום וברכה וכט״ס !
אחדשה״ט כנאה וכיאה באהבה רבה!

חנוכה שמח !

עלו לי כמה שאלות בעניני חנוכה[א], וזה החלי בעזר צורי וגואלי:

הדלקת נרות חנוכה בברכה בבית המלון כשבנותיו מדליקות בבית

א. אדם שנוסע לשבת חנוכה לבית מלון יחד עם אשתו, ובנותיו מעל גיל בת מצוה נשארות בבית, ושואל האם הוא חייב להדליק בבית המלון נר חנוכה בברכה (באופן שבעל המלון מסכים להדליק בחדרים), וגם בנותיו ידליקו נר חנוכה בברכה בבית, או שהוא יוצא ידי חובה במה שמדליקות בנותיו בבית, ואינו חייב להדליק בבית המלון.

הרה״ג עמנואל מולוקנדוב שליט״א (פתח תקוה) כתב לי, וז״ל: בספר התרומה מפורש שיוצא יד״ח גם בהדלקת בניו ובני ביתו, ולכן לא ידליקו ולא יברכו בבית המלון כלל.

הרה״ג שלמה מונדשיין שליט״א כתב לי, וז״ל: מסתמא דנו בזה הפוס׳ ולא עיינתי כעת, אבל מסתבר שאם ירצה לצאת י״ח בהדלקת בנותיו בביתו - ודאי רשאי. אולם יכול גם לכוון מכתחילה שלא לצאת בהדלקתם ולקבוע את המלון כביתו ולהדליק שם, אך זה תלוי בשאלה האם מועילה כוונה לא לצאת בהדלקה בביתו, האם המצווה על הגברא או על הבית, וי״א שהמצווה נקבעת לפי הבית וברגע שמדליקים בביתו על כרחו יצא י״ח ואינו יכול לברך על הדלקה אחרת.

הרה״ג החפץ בעילום שמו שליט״א כתב לי, וז״ל: בחזו״ע הביא מפתחות לספר התרומה סי׳ רכ״ט, וז״ל: ״ותלמידים ההולכים ללמוד חוץ מביתם, וכן אורח, אינם צריכים בחנוכה להדליק או להשתתף בנר, אם יודע שאביו ואמו או בניו מדליקים עליו במקומו, וכדאמר ר׳ זירא, כיון דנסיבנא לא צריכנא להשתתף בהדי

א. א״ה ריחמ״א: אשמח מאד לכל תשובה על כל ענין, נא לציין לאיזה אות התשובה בשאלות מתייחסת.

אושפיזאי, כיון דקא מדלקי עלי בגו ביתאי. ע״כ. ולפ״ז יוצא שמה שאמרו ״מדליקים עליו בביתו״ הוא גם בבניו או בנותיו ולאו דוקא אשתו, ולא כמו שרצה לומר הרב אז נדברו הביאו החזו״ע שם ודחהו מדברי כמה ראשונים וביניהם הספר הנ״ל.

הרה״ג שרון שמעון פרוסי שליט״א (עפולה) כתב לי, וז״ל: לכבוד ידידי היקר הגאון ריחמ״א שליט״א במענה לשאלותיך הנראה לענ״ד: לבני ספרד שלא מדליקים כל אחד מבני הבית (תרעא, ב) א״צ להדליק במלון מאחר שבתו הגדולה מדליקה בביתם ומוציאה אותם ידי חובה, וגם במלון א״צ להדליק דאין אנו מקפידים האידנא להדליק מפני החשד וטוב שיהיה במעמד הדלקת נרות בחדר אוכל של בית מלון או בבית הכנסת לראות הנרות ולשמוע הברכות.

ולבני אשכנז שכל אחד מבני הבית מדליק, בכהאי גונא שיש לו חדר בפני עצמו נראה שידליק ויברך.

ברכת שהחיינו בליל שני של חנוכה כשביום הראשון ברך בבית הכנסת

ב. אדם שבלילה הראשון של חנוכה כיבדו אותו בבית הכנסת להדליק נר חנוכה וברך ג׳ ברכות, ולאחר תפלת ערבית הלך למקום עבודתו (למשמרת לילה), ואשתו הדליקה בלילה הראשון נר חנוכה וברכה ג׳ ברכות, האם למחרת כשמדליק נרות חנוכה בביתו יברך ברכת שהחיינו בהדלקת נרות חנוכה (לדעות שאומרות שמברך אע״פ שאשתו ברכה שהחיינו), כי בלילה הראשון לא הדליק בביתו נר חנוכה ולא ברך שהחיינו על נר חנוכה, או שמא מכיון שהוא ברך שהחיינו בבית הכנסת על נרות חנוכה בלילה הראשון לא יברך שהחיינו עכשיו בבית, או שמא יש לומר שמה שברך בבית הכנסת שהחיינו היה רק מצד התקנה שמדליקים נרות חנוכה בבית הכנסת, אבל באמת לא ברך שהחיינו על נר חנוכה מצד החובה שלו.

הרה״ג עמנואל מולוקנדוב שליט״א (פתח תקוה) כתב, לי, וז״ל: לא יברך שהחיינו. גם בבית מפורש בפוסקים שאם אין לו בני בית אלא לבדו ישכון, והוא הדליק בבית הכנסת - לא יברך שוב שעשה נסים ושהחיינו, וכ״ש כשאשתו הדליקה עליו.

הרה״ג שלמה מונדשיין שליט״א כתב לי, וז״ל: כנ״ל מסתמא דנו בזה, והסברא נותנת שאינו מברך שוב שהחיינו, שלא גרע ממי שבירך שהחיינו בעשיית הסוכה שאינו מברך שוב בחג.

הרה״ג החפץ בעילום שמו שליט״א כתב לי, וז״ל: בחזו״ע כתב שאדם שבירך בבית הכנסת ג׳ הברכות, אם הוא הוא גר לבד בביתו אינו צריך לברך שהחיינו כשחוזר לביתו להדליק, והוא הדין והוא הטעם כאן.

הרה״ג שרון שמעון פרוסי שליט״א (עפולה) כתב לי, וז״ל: לענ״ד פשוט שבכהאי גונא אינו מברך שהחיינו דהלא אם היה מברך בבית הכנסת ואחר כך

מדליק ביתו לבד אינו חוזר לברך שהחיינו אלא״כ מוציא את ב״ב יד״ח ובמקרה המדובר ב״ב כבר יצאו יד״ח ולכן אין לו לברך.

הדלקת נרות חנוכה ברחובה של עיר

ג. כאשר מקיימים הדלקה ציבורית ברחובה של עיר ולא מקיימים במקום תפילה אלא הוא רק לפרסום הנס, וקירוב לבבות, האם מותר לברך באופן שיודעים שרוב אלו שמגיעים להדלקת נרות חנוכה לא הדליקו וכנראה גם לא ידליקו בביתם נר חנוכה, ויתכן שנר חנוכה זה הוא להם לחובה (אע״פ שלא יוצאים בהדלקת נרות חנוכה בבית הכנסת).

הרה״ג רועי יואל משדי שליט״א (מגדל העמק) כתב לי, וז״ל: למעלת ידידי היקר, הרה״ג רן אביחצירא שליט״א, חנוכה שמח!!!

הלב חושק לעסוק בכל שאלותיך הנפלאות, אך הזמן בעניני הישיבה והציבור עושק, אך זאת אשיב.

הנה דבר פשוט הוא שאין לנו לחדש דברים מדעתינו, וחדש אסור מן התורה. ואמנם ישנם אשר כוונתם רצויה, מכל מקום, עלינו לדעת, שכל ׳קדושת׳ המצוה, נובעת מ׳קיום׳ המצוה, וכשאין קיום מצוה, ממילא גם לא תוכל להשפיע קדושה. והיות וחז״ל קבעו לנו בפתח הבית או פתח החלון (או לנוהגים להדליק בביתם), ותו לא מידי, אזי אין שום מעלה, בכל ההדלקות שהוסיפו וחידשו מדעתם, וכמו שאדם שידליק על גג ביתו, הדבר פשוט שאין בזה שום מצוה, כן בכיכרות ובכרכרות כן הוא, והיינו כיון שאין בזה שום מצוה, ממילא לא ישפיע שום קדושה.

זה יסוד מוסד בנידונינו.

ומעתה, דעת לנבון נקל, שחס ושלום לברך על הדלקה בכיכר, גם אם הנמצאים שם לא הדליקו בביתם, והרי זה ברכה לבטלה!!! ואין בשום ענין ״קירוב לבבות״ כלשהו בכדי לשנות את ההלכה. צא וראה כמה טעמים כתבו לענין הדלקה בבית הכנסת, והעיקרון, שאין לך בו אלא חידושו בלבד, היינו חוץ מהדלקה בבית, יש לנו הדלקה בביהכנ״ס, ותו לא שאר מקומות.

וגם במסיבות הנערכות בחנוכה, הרי דעת רוב ככל הפוסקים, שאין להדליק שם בברכה, והכי נקטי׳.

הנר בכיכר לעולם לא יהיה לחובה על האדם, אלא בביתו של אדם כדין חז״ל!!!

ויש עמי עוד אריכות דברים בענין. וקצרתי מאד, ועוד חזון למועד.

הרה״ג עמנואל מולוקנדוב שליט״א (פתח תקוה) כתב, לי, וז״ל: אם זה לא מקום הדלקה - א״א להדליק ולברך.

הרה״ג שלמה מונדשיין שליט״א כתב לי, וז״ל: זו מחלוקת ידועה על ברכה בהדלקה ציבורית שאינה ביכ״נ, וזה שיש שם אנשים שלא מדליקים בביתם לא

מעלה ולא מוריד, כי ממה נפשך לא יוצאים בהדלקה זו.

הרה״ג החפץ בעילום שמו שליט״א כתב לי, וז״ל: לפי מה שכתב בחזו״ע שמברכים על נר חנוכה במסיבות (אע״פ שאין שם תפילה), כל שכן כאן שישנם כאלה שלא ידליקו שמותר לברך להם, ומה שכתב בפשיטות שאין יוצאים יד״ח בהדלקת נרות בבית הכנסת, אינו פשוט כל כך, שהרי יש אומרים שטעם ההדלקה בבית הכנסת הוא להוציא את מי שאינו מדליק. ומיהו כתב החזו״ע בהערות שטוב שיתפללו שם ערבית.

הרה״ג איתי שמיר שליט״א (עפולה) כתב לי, וז״ל: הוא הדיון גופא לגבי הדלקה באולם שמחות שגם שם מן הסתם ישנם אנשים שלא הדליקו ולמסקנה אמרינן סב״ל. ראה ספר המנהיג אורחות חיים וכלבו שאומרים שההדלקה בבית הכנסת הוא זכר למקדש ממילא כל מה שהוא לא זכר למקדש יהיה אסור. וגם ככה ההדלקה בבית הכנסת לא דבר פשוט הוא וכבר תמה עליה החכם צבי שהרי על חביטת ערבה לא מברכין אך סוף סוף יש לנו מנהג ומדמינן זה לאמירת הלל בליל פסח בבית הכנסת שהוא משום פרסומי ניסא כמובא בירושלמי ואין להוסיף עליו ולצאת מגבול בית הכנסת כך נראה לי.

הרה״ג יוסף אלעזר נצרתי שליט״א כתב לי, וז״ל: אולי אפשר לפשוט ממש״כ בחזו״ע חנוכה (עמ׳ מז סעיף יב).

הרה״ג שרון שמעון פרוסי שליט״א (עפולה) כתב לי, וז״ל: לענ״ד לדעת הרב עובדיה זצ״ל שהתיר לברך באולמות וכיוצ״ב אפילו ללא תפילת ערבית כמבואר בילקוט יוסף חנוכה שרק בתחילה הצריך הרב עובדיה להתפלל ערבית ולאחר מכן כתב שאינו מעכב כלל ע״כ שסמך שעיקר הטעם שמדליקים בבית הנסת הוא משום פרסומי ניסא הוא הדין להדלקות צבוריות שמתכנסים לשם כך דמה לי אולם שמחות שבמקומות לא חרדים מתקיימים שם בעוה״ר אירועים בפריצות איומה רח״ל מדליקים בהם ומה לי הדלקה בציבור שמתכנסים רבים לשם כך.

האם מותר לכפול נוסח הנרות הללו בשירה

ד. כאשר אומרים אחר הדלקת נרות החנוכה נוסח של: ״הנרות הללו אנו מדליקין״ וכו׳, יש נוהגים לשיר את נוסח ״הנרות הללו״, ותוך כדי שירה כופלים את תיבות הנוסח של ״הנרות הללו״, האם זה מגרע, והטוב יותר שיאמרו באופן רצוף את נוסח ״הנרות הללו״, ואח״כ יאמרו אותו באופן של שירה, או שאין זה מגרע מה שכופלים את תיבות נוסח ״הנרות הללו״.

הרה״ג משה פרץ שליט״א (מקסיקו) כתב לי, וז״ל: לכבוד ידידי מהר״ר ריח״מ אביחצירא נר״ו שמחתי לראות את דבריו הנעימים בענייני חנוכה. בדבר מה ששאל, ראה בס׳ ושמואל בקראי שמו חלק ג׳ (עמו׳ רמט-רסח) לאחי ידידי מהר״ר

דוד נר״ו שהאריך להוכיח שאף בתפילה אין חשש בזה. וכ״ש בנ״ד.

הרה״ג חגי כהן זדה שליט״א (גבעת המורה עפולה) כתב לי, וז״ל: שלום לרבינו הקדוש ריחמ״א שליט״א וחנוכה שמח! בפוסקים (עיין כה״ח פלאג׳י תרע״ו אות כ״ח) דייקו את נוסח הנרות הללו שיהיה בו ל״ו תבות. וא״כ כשכופלים מבטלים המנין הנ״ל כמו בקדיש בעש״ית שכופלים לעילא כדי להשלים המנין וכדו׳.

הרה״ג שלמה מונדשיין שליט״א כתב לי, וז״ל: המשנ״ב כתב לא לומר ״הם״ כי מוסיף על ל״ו תיבות, וא״כ מסתבר דה״ה הכופל מילים מגרע.

הרה״ג דוד חיים עסיס שליט״א כתב ליב, וז״ל: מקור הדברים הוא במסכת סופרים, ושם כתוב ״ומתנה ואומר הנרות האילו...״, משמע שכל העניין הוא ההתנייה להזכיר עצמו לפרוש מהנאת הנרות, או מעין זה, אבל לא שהוא איזה נוסח ממטבע ברכות, אלא יתנה באיזה נוסח שיהיה. ומה שכתבו שיש בנוסח זה ל״ו תיבות, זה הוא מנהג האשכנזים שהיו מונים התיבות בתפילה וכבר כתב האבודרהם שכל מי שמנה לעצמו מנה שכן נוסחאות רבות יש בתפילה, ובאמת שבנוסח של מסכת סופרים יש יותר מל״ו תיבות, וישנן כמה וכמה נוסחאות (חלקן הובאו בראשונים) ובכל אחת מס׳ תיבות אחר. וגם אם רוצה לדקדק שיהיה ל״ו תיבות אין נראה שמפסיד בזה המנין, שכיון שחוזר את אותן תיבות נמצא שלא הוסיף על מנין התיבות, וכעין מה שאנו מוסיפים עולים לתורה שחוזרים הקריאה ובכך אינם נחשבים ממנין העולים.

הרה״ג שרון שמעון פרוסי שליט״א (עפולה) כתב לי, וז״ל: בנוסח המדויק של הנרות הללו יש ל״ו תיבות כמנין נרות חנוכה ללא השמש, וכאשר כופלים התיבות מאבדים המנין כמו שכתב הבא״ח פרשת מקץ לגבי הכופלים פסוק הודו לה׳ כי טוב כי לעולם חסדו (מנהג מרוקו לכופלו בשבת) שכמדומני זהו מפני מנין התיבות. אמנם לענ״ד אם זה יגרע בשמחה של בני הבית בהדלקה א״צ להקפיד בזה, שהשמחה במצוה עולה על הכל.

ב. א״ה ריחמ״א: בראש דבריו כתב לי, וז״ל:
חנוכה שמח למעלת כת״ר
אהבה גדולה ואהבת נצח אהבה שאינה תלויה בדבר
הרב הגאון הצדיק והמתוק ר׳ רן יוסף חיים מסעוד אביחצירא שליט״א
שמי המלא זה דוד חיים עסיס אח של הרב מרדכי מיכאל עסיס
[אגב, מה עם הספר של ליקוטים מהחתם סופר שלקח כת״ר מהספרייה שלי בראשון לציון]. עכ״ל.
א״ה ריחמ״א: אסביר מה שכתוב כאן: היה איזה ספר שחיפשתי אותו שנים רבות, כדי להוציא לאור עולם והוא מכתבי רבי יצחק צבי ברנפלד זיע״א, ומצאתי אותו בבית הכנסת שער המלך בראשון לציון היכן שמקבל הינוקא רבי שלמה יהודה בארי שליט״א קהל (אז, היום במקום אחר), והוא שייך לרב עסיס הנ״ל. בעזרת ה׳ יתברך יצא לאור עולם בקרוב אכי״ר. כעת תודה רבה לה׳ יתברך יצא לאור עולם בשנת ה׳תשפ״ו.

השמטת שמו של המן בפיוט מעוז צור ישועתי

ה. בפיוט מעוז צור ישועתי, מדוע הפייט בבית ״כרות קומת ברוש בקש אגגי בן המדתא״ וכו׳... מדוע לא כתב כרות קומת ברוש בקש המן אגגי בן המדתא, מדוע השמיט את שמו של המן, ונוות ביתי תחי׳ אמרה לי שיתכן שהכוונה בזה ע״ש שם רשעים ירקב שאין להזכיר שמם של הרשעים ועל כן הפייט השמיט את שמו של המן הרשע.

הרה״ג אוריאל פרנק שליט״א כתב לי, וז״ל:
שלום רב! בפיוט מעוז צור ישועתי, הפייט הקפיד על המשקל, ולכן אין מקום להוספת המן. ראה בקובץ ״לקט מענה לשון לחנוכה״ (ממני אוריאל פרנק מצפה ירחו תשפ״ד) בעמ׳ 32-62.

הרה״ג עמנואל מולוקנדוב שליט״א (פתח תקוה) כתב לי, וז״ל: בפשטות זה בגלל משקל השיר שלא נכנס שם המלה ׳המן׳.

הרה״ג שלמה מונדשיין שליט״א כתב לי,
וז״ל: כך הוא הסגנון הפיוטי, לא להזכיר בפירוש אלא בכינויים, ואין צריך לחפש לזה טעם.

הרה״ג דוד חיים עפים שליט״א כתב לי,
וז״ל: צריך להכיר דרכי כתיבת הפיוט, ואז אין שאלות מעין אלה. דבר ראשון בוודאי שאין לשאול למה לא הוסיף לכתוב המן אגגי בן המדתא, אלא למה לא כתב ׳המן בן המדתא׳, כלומר למה החליף המילה ׳המן׳ במילה ׳אגגי׳. כי בוודאי שלא היה יכול לכתוב שניהם שכן אם היה כותב מילה נוספת היה הורס את משקל השיר (ואגב גם אם היה כותב רק ׳המן׳ היה מקלקל בשיר כיון שחסרה שם הברה). ולעצם השאלה, דרכם של כותבי השירים לא להשתמש במילה הידועה שכן אין בזה טעם של שיר להשתמש במילה נדושה, אלא תמיד יחליפו למילות רמז מיוחדות ומליציות עד כמה שהדבר אפשרי להם, כמו שלא יכתוב בשעבוד ׳מצרים׳ אלא ׳מלכות עגלה׳ כמו שהנביא מכנה אותם ״עגלה יפהפיה מצרים״, וכן לא יכתוב ׳מרדכי׳ אלא ׳ימיני׳, ולא יכתוב ׳עשיו׳ אלא ׳אדמון׳, ועל פי המילה המיוחדת והמליצית בונה את החרוזים. ודבר זה מצוי מאד בפיוטים, לך נא ראה בסידורים בקינות לארבע תעניות שאומרים אחר התחנון.

הרה״ג יוסף אלעזר נצרתי שליט״א כתב לי,
וז״ל: אולי אפשר לומר דכוונת המשורר על כל זרע עמלק שבא מאגג שלא נהרג, וזהו ״כרות קומת ברוש ביקש אגגי״ ולאו דווקא מזרעו של המן.

עוד אפשר לרמוז ע״פ מה שאמרו חז״ל בגיטין (נז:) כי מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק, ולכן ייחסו לאגג, שדווקא בניו וזרעו שלא התגיירו ונשארו בגיותם ומיוחסים לאגג ועמלק - דווקא בהם יתקיים ״כרות קומת״ אולם בבני בניו שלמדו תורה לא יתקיים כי התורה היא חיים ומגנא ומצלא. (ובזה יתבאר אומרו בסוף הפיוט: ״רוב בניו״ שדווקא רוב בניו

שנשארו גויים - דווקא בהם נאמר ״כרות״ ולא בנותרים שמבני בניהם למדו תורה. ודו״ק.).

הרה״ג כפיר ברוך מבורך דדון שליט״א (מבשרת ציון) כתב לי, וז״ל: בעזה״י חנוכה התשפ״ה כבוד הרב המלא חכמה, ותורת ה׳ תמימה, הרב רן יוסף חיים מסעוד אבוחצירא שליט״א, עורך קובץ מרי״ח ניחוח ושא״ס רוב שלום טובה וברכה,

ראה ראיתי לשאלת כת״ר, בפיוט ״מעוז צור ישועתי״, בבית ״כרות קומת ברוש בקש אגגי בן המדתא״, וכו׳, מדוע השמיט כותב הפיוט את שמו של המן?

והנלע״ד להוסיף בס״ד, כידוע, המן הרשע נתלה על עץ ברוש (וכן הוא ביוצר לפרשת זכור, וראה תרגום שני ז׳, ט׳, ובפרקי דר״א פרק נ׳ מובא שהעץ שנתלה עליו המן היה מבית קדשי הקדשים, ועצי בית המקדש היו מעצי ארזים שהם מיני ברושים, וכנזכר בשיר השירים פרק א׳ פסוק י״ז, וכן זיהו חז״ל את עץ הברוש ממיני הארז, כמבואר בגמרא בר״ה כג.), ומסורת קדומה בידי היהודים שאותו האיש ימח שמו וזכרו (ר״ת יש״ו), נצלב גם הוא על גבי עץ שהיה ממין ברוש וארז.

והפיוט הנזכר ״מעוז צור״, נכתב בימי מסעות הצלב, בימים בהם נשפך דמם של עם ישראל כמים, והפייטן בכוונה השמיט את שמו של המן, שמא יחשבו שמכוון דבריו אל אותו האיש, ובפרט שהיה מנהג בזמנם באותם ימים ליצור צורת המן בפורים ולתלותו והיו הנוצרים מתרעמים על כך כי אמרו שהיהודים מכוונים דבריהם כנגד אותו האיש שנצלב. (ראה היהודים והיהדות בחוקי הקיסרות הרומית עמ׳ 171- 172).

וידועים דברי רבינו האר״י ז״ל בשער הגילגולים הקדמה כ׳ שמלכות אדום היא דת הנצרות. יעו״ש. וכן ידועים דברי ספר מגלה עמוקות תניינא (פרשת תרומה דרוש ל״ה אות ז׳), ששר האופים נתגלגל בהמן ואח״כ באותו האיש, וכולם נאבדו מן העולם ונתלו על עץ. יעו״ש. ויש לומר שלכך בכוונה השמיט הפייטן את שמו של המן מפני אותו האיש וחמת המציק של הנוצרים ולבל יעורר חמתם.

וה׳ יאיר לנו כימי חנוכת המזבח, ויצילנו מכל צר מנבח, בעל מום וגבח, ונערוך לפניו הלל ושבח. אכי״ר, עבד לאל אדון, כפיר ברוך מבורך דדון ס״ט

לברך אחד את השני בלשון ״חנוכה שמח״

ו. האם נכון לברך אחד את השני בימי החנוכה בלשון: ״חנוכה שמח״, כי לפי מה שכתב השלחן ערוך הם אינם ימי משתה ושמחה, וז״ל: שו״ע או״ח סימן תר״ע סעיף ב׳, ״ריבוי הסעודות שמרבים בהם הם סעודות הרשות, שלא קבעום למשתה ושמחה״, אמנם במגילת אנטיוכוס כתוב: ״לעשות שמונה ימים האלה ימי משתה ושמחה״ (אך בתרגום לארמית כתוב רק יומי חדותא, ולא כתוב משתה).

וראיתי מה שציינו שם בהערות וציונים אות כ׳. וכן ראיתי מה שכתב בדליות יחזקאל משם הרמב״ם ימי שמחה והלל.

הרה״ג אוריאל פרנק שליט״א כתב לי, וז״ל:
נכון לברך ״חנוכה שמח״, או ״חג שמח״. ראה בקובץ בקובץ ״לקט מענה לשון לחנוכה״ (ממני אוריאל פרנק מצפה ירחו תשפ״ד) בעמ׳ 82-92.

הרה״ג עמנואל מולוקנדוב שליט״א (פתח תקוה) כתב לי, וז״ל: חדוה זה גם שמחה. והרס״ג בתרגומו למגילת אנטיוכוס תרגם ׳ששון ושמחה׳, ולכן בודאי שאפשר ונכון לומר ״חנוכה שמח״.

הרה״ג שלמה מונדשיין שליט״א כתב לי, וז״ל: הרי לדעת הרמב״ם חנוכה כן נקבע גם לשמחה וכן דעת עוד פוסקים, ואם כן ודאי יש טעם לאחל חנוכה שמח. מה גם שאינו מגרע גם אם אין מצות שמחה, אין בעיה לאחל יום שמח.

הרה״ג דוד חיים עפים שליט״א כתב לי, וז״ל: תמיד נברך את היהודים שיהיה להם שמח, גם ביום רגיל אפשר לברך את חבירו ׳שיהיה לך יום שמח׳... ובפרט שכפי שכתב השואל ישנן לא מעט דעות שאכן אלו ימי שמחה וסעודות שבהם הן סעודות מצוה, ניתן לראות הרחבת הדברים בחזו״ע.

הרה״ג ישי מזלומיאן שליט״א (חולון) כתב לי, וז״ל:
בס״ד. נר ב של חנוכה. כ״ו כסליו תשפ״ה
לכבוד הגאון הגדול מעוז ומגדול. סיני עוקר הרים, אשר בדברו מעריב ערבים. שמן תורק שמו, טעמו ונמוקו עימו. ידידי וחביבי, חמדת לבבי. וכו׳ וכו׳ וכו׳ וכו׳ הגאון המופלא רחימ״א שליט״א אחדשה״ט

אודות שאלותיו המחכימות, הריני להשיב בקצירת האומר, לכבודו של הגאון השואל שליט״א.

האם נכון לברך אחד את השני בימי החנוכה בלשון: ״חנוכה שמח״.

תשובה: הנה בספר חשוקי חמד עמ״ס שבת (דף כא ע״ב. עמוד קנב) נשאל, הבטיח לארח בן ישיבה במועדות וימים טובים האם חנוכה ופורים בכלל?

וכתב להשיב, נאמר בשו״ע (יו״ד סימן ריז סעיף מז) מי שנדר או נשבע על דבר [לדוגמא שלא יאכל בשר] חוץ ממועדות וימים טובים, אם אמר שבדעתו היה להוציא גם חנוכה ופורים מהכלל, נאמן. וכתב הט״ז (ס״ק לח) לפי שגם ימים אלו בלשון בני אדם נקראים ימים טובים, [יעוין אורחות רבינו ח״ג עמוד ב׳ ו׳ וז״ל כשנפרדתי מהקהלות יעקב אמר פעמים גוט יו״ט גוט יו״ט], כמו ההיא דעבידנא יומא טבא לרבנן דהיינו כל שיש בו שמחה והלל בכלל סימן זה. דהולכים אחר לשון בני אדם אלא דכאן הוי קצת דוחק שיהיו ימים אלו בכלל, על כן הוצרך שיאמר כן בפירוש שנתכוין לזה, עכ״ל. לפי זה אם המארח לא חשב בהדיא על חנוכה ופורים אינו חייב לארחו בהם. עכ״ל. וא״כ חנוכה מקרי חג.

הרה״ג שרון שמעון פרוסי שליט״א (עפולה) כתב לי, וז״ל: השנה התעוררתי שאין להקפיד כל כך לא לומר חג חנוכה כמו שהעולם מקפידים כי אינו חג, מאחר שבשער הכונות חנוכה יש כונה העולה רגל לרמוז כי גם חנוכה נקרא רגל מכלל המועדים ומקורו בתיקוני הזוהר ואם חנוכה הוא חשיב רגל ומועד שפיר לומר חג חנוכה והוא הדין חנוכה שמח כי מצוה לשמוח במועדים.

מה הטעם שיש המהדרים בנר חנוכה ואין להם בנים ת״ח

ז. מה הטעם שכמה וכמה אנשים יראים ושלמים מהדרים בנר חנוכה ואין להם בנים או שיש להם בנים אך אינם תלמידי חכמים.

הרה״ג איתי שמיר שליט״א (עפולה) כתב לי, וז״ל: המאירי גורס הזהיר בנר דרך חיבוב מצוה הווין ליה בנים תלמידי חכמים ממילא ניתן לתרץ שאמנם זהירים הרבה אנשים בנר משמן וכו׳ אבל לא דרך חיבוב מצוה מתוך שמחה וטוב לבב.

בשפת אמת תרל״ב ליל ה׳ כתב על הרגיל בנר עד שתכלה וכו׳ שעניין הנר לכלות הרגילות ודרכי הטבע וממילא יתברך שהרגיל בנר והיינו הרגיל לבטל את הטבע ולהאיר אור האמונה הווין ליה בנים וכו׳.

הרה״ג עמנואל מולוקנדוב שליט״א (פתח תקוה) כתב לי, וז״ל: זו שאלה שאפשר לשאול על הרבה הבטחות וסגולות. וברוך היודע.

הרה״ג שלמה מונדשיין שליט״א כתב לי, וז״ל: כמו כל ההבטחות של חז״ל מעין זו לא תמיד מתקיימות, יש עוד שיקולים שלפיהם נגזר דינו של אדם בכל עניין שהוא.

הרה״ג דוד חיים עפים שליט״א כתב לי, וז״ל: מו״ר הגאון הינוקא ענה על זה בשם ר׳ יצחק בן הראב״ד שקיבל מאליהו, שדברים אלו מתקיימים רק במי שמקיים מצות הדלקת הנר בכל פרטיה ודקדוקיה בשלימות. כן הביאו בכרם שלמה חנוכה תשפ״א בפנינים והנהגות.

א״ה ריחמ״א: ראיתי שנשאל בזה הרה״ג עקיבא משה סילבר שליט״א, והשיב באתר שלו ״שכיחא״, וז״ל:

מה טעם יש שמהדרים בנר חנוכה ואין להם בנים

אפשר להציע בזה כמה ביאורים.

הא׳ שכתב הר״י סגי נהור בן הראב״ד דהכונה מי שמתאמץ הרבה בנר, כגון בשמן טוב ובנר נאה, ובודאי שה״ה בהידורי הלכה.

הב׳ דיש לפעמים הנהגה חילופית שזוכה לדבר אחר במקום בנים, כמ״ש כה אמר ה׳ לסריסים אשר ישמרו וגו׳ ונתתי להם בביתי ובחומותי יד ושם טוב מבנים ומבנות שם עולם אתן לו אשר לא יכרת, דהיינו שהקב״ה משלם לאדם סריס דבר טוב מבנים ומבנות.

(אלא דשם מיירי לענין שמירת שבת, וזה ג״כ נכלל אור שבת לבנים כמבואר

בגמ׳ ובמשנ״ב הוסיף על המזהירים לסגור החנויות לשבת).

הג׳ דלפעמים יש שיש סגולה הפוכה, כגון לפעמים תמצא שאדם עשה פעולות שהם קשים לבנים וכיו״ב, ונמצא בזה שעשה ב׳ סגולות כל אחד מועילה להיפך מחברתה (וכעי״ז הביא במנחת תודה בשם הגרח״ק באופן כללי על סגולות מדברי חז״ל).

הד׳ דלפעמים הוא היפך הטבע וצריך נס לזה, ואין בהכרח שיש הבטחה שישמעו מן השמים להועילו באופן ניסי נגד הטבע, דהרי אין מתפללין תפילת שוא ולא על מעשה ניסים כמבואר בפ״ט דברכות ובירושלמי שם.

הרה״ג ישי מזלומיאן שליט״א (חולון) כתב לי, וז״ל: מה הטעם שכמה וכמה אנשים יראים ושלמים מהדרים בנר חנוכה ואין להם בנים או שיש להם בנים אך אינם תלמידי חכמים.

תשובה: עיין במש״כ בס״ד בספרנו סגולות רבותינו (מערכת אות ב סעיף יב), מרבי יצחק סגי נהור בן הראב״ד. ע״ש.

[א״ה ריחמ״א: לתועלת הענין אני מביא כאן מה שכתב הרה״ג הנ״ל שם ועיין בהערה, וז״ל:

בנים תלמידי חכמים - הזהיר בנרות שבת וחנוכה זוכה לבנים תלמידי חכמים.[ג]. עכ״ל.

ג. סגולת הנרות לבנים תלמידי חכמים: אמרו חז״ל במסכת שבת (דף כג עמוד ב) הרגיל בנר הויין ליה בנים תלמידי חכמים. וכן אמרו בזוהר הקדוש (פרשת בראשית דף מח עמוד ב) וְאִתְּתָא בַּעַיָא בְּחֶדְוָה דְלִבָּא וּרְעוּתָא לְאַדְלָקָא בּוֹצִינָא דְשַׁבָּת, דְּהָא יְקָרָא עִלָּאָה הִיא לָהּ וּזְכוּ רַב לְגַרְמָהּ לְמִזְּכֵי לִבְנִין קַדִּישִׁין דִּיהוֹן בּוֹצִינָא דְעָלְמָא בְּאוֹרַיְיתָא וּבְדַחְלְתָּא, וְיִסְגּוֹן שְׁלָמָא בְּאַרְעָא, וְיהֵיבַת לְבַעְלָהּ אוֹרְכָא דְחַיִּין, בְּגִין כָּךְ בַּעְיָא לְאִזְדַּהֲרָא בָּהּ. ובאלפסי זוטא להרמ״ע מפאנו (בפרק ב דשבת, תשל״ט, עמוד נב) כתב בזה הלשון: אמר רב הונא הרגיל בנר חנוכה הויין ליה בנים תלמידי חכמים, הרגיל בנר שבת בניו תלמידי חכמים, אלמא זכות חנוכה עומדת לו למקצת בניו ודשבת לכל בניו. ע״כ. וכן כתב בספר העיתים (סימן יא) אמר רב הונא הרגיל בנר חנוכה, ואית דגרסי הרגיל בנר, סתמא, והיא נר של שבת, הויין ליה בנים תלמידי חכמים, פירוש מדה כנגד מדה, כדכתיב (משלי פרק ו פסוק כג). ״כי נר מצוה ותורה אור״. עכ״ל.
ונראה שהלשון ״רגיל בנר״ היינו שמהדר להדליק בשמן זית, אף שכל השמנים כשרים, כמו שכתב הפרי מגדים (סימן רסג אשל אברהם ס״ק א) שכוונת חז״ל הרגיל בנר הויין ליה בנים תלמידי חכמים, היינו הרגיל להדליק בשמן זית. וכן פירש בספרו ראש יוסף (שבת דף כג עמוד ב). וכן כתב החיד״א במחזיק ברכה (הלכות שבת. סימן רסד אות ב) שצריך להיזהר בשמן זית כדי לזכות לבנים מאירים בתורה שנמשלה לשמן. ובשו״ת שמש ומגן (חלק ב סימן עה) פירש הטעם שזוכה לבנים תלמידי חכמים, שהוא בגדר מדה כנגד מדה, שכשם שהשמן [שהרי עדיף להדליק בנר שמן] צף מעל כל משקה, כך תלמידי חכמים הם כתר תורה העולה על כולם. ועיין עוד בספר חוקי רצונך מהגרי״ח סופר (מהדורת תשע חלק ב סימן ב). ומה שאין רבים זוכים לזה אף שמהדרין להדליק, כתב רבי יצחק סגי נהור בן הראב״ד (בכתב יד שהתגלה

הרה״ג יוסף אלעזר נצרתי שליט״א כתב לי, וז״ל: יש בזה הרבה פרטים ואין אנו יודעים חשבונות שמיים, והן עתה בשנה זו זכיתי לקבל מידידי הגאון הגדול הרב אלון בן עמי שליט״א את הקונטרס המיוחד שכתב ויקרא שמו: ״קונטרס ההידורים״ שכשמו כן הוא הולך סובב על כל ההידורים שיש בחנוכה, בחנוכיה, בפתילות, בשמן, בכוסיות ועוד ועוד, ואפשר לעיין שם ולהוסיף - וכל המוסיף מוסיפין לו מן השמיים.

הרה״ג שרון שמעון פרוסי שליט״א (עפולה) כתב לי, וז״ל: הרבה חשבונות למקום.

הנחת פתקים בסיום ימי החנוכה בקני החנוכיה האם יש לזה מקור

ח. ישנם הנוהגים בסיום ימי החנוכה להניח פתקים עם כל מיני בקשות וישועות ופותחים את הפתקים לשנה הבאה. ראיתי שהם כותבים קודם כל פסוק ״מן המצר קראתי יה״ וכו׳ מה המקור להנהגה זו.

מערכת לדופקי בתשובה השיבו לי, וז״ל: קבלנו את מכתבכם, אך לאחר חיפוש לא מצאנו מקור למנהג שכתבתם.

באהבה רבה

חנוכה שמח ומלא הודאה והלל לה׳ יתברך

הצב״י רן יוסף חיים מסעוד אביחצירא

מח״ס מריח ניחוח

עפולה ת״ו

לאחרונה) שקיבל מאליהו הנביא זכור לטוב, על מאמר חז״ל הזהיר בנר הוין ליה בנים תלמידי חכמים, וכולי עלמא מדליקין נרות חנוכה ורובם אין זוכים לכך, שמאמרם ודבריהם אמת, כי כפי שרוב העולם מדליקים אכן יוצאין ידי חובה, אבל מיעוטא דמיעוטא זהירים להדליק כפי כל פרטי המצוה והדקדוקים שאז זוכים בסגולתה לבנים תלמידי חכמים. והובא בספר פסקי תשובות (חלק ו עמוד תס). וראה בספר חוקי רצונך מהגרי״ח סופר (שם סימן א-ב) ובספר ילקוט יוסף (שבת כרך א חלק ב. מהדורת תשע״א. עמוד טו-כ) שהאריך בזה. ועיין עוד בספר חזון עובדיה (שבת חלק א עמוד קעז סעיף ו), ולהגרב״צ מוצפי שליט״א בספרו שיבת ציון (חלק א שער ג סעיף יג). וראה מה שכתבנו עוד לקמן (מערכת אות נ סעיף ב).

סימן ב׳

עוד בענין הנ״ל

תשובות על שאלות בענייני חנוכה

חתני היקר הרה״ג יוסף **רביבו שליט״א** (עפולה עילית) כתב לי, וז״ל:

בס״ד

אחדשת״ט שלום רב למו״ר חמי היקר שליט״א!

הנני להשיב על כמה מהשאלות שנשאלו בעניני דחנוכה, אלא שמחמת קוצר הזמן, ומחמת שלא הספקתי לעיין כראוי בהרבה ספרים, אשיב על כמה מהשאלות בקוצר אמרים, ויש להרחיב על כך את היריעה הרבה, אך כבר ידוע דמה שהלב חומד, הזמן עושק.

לגבי השאלה **ב׳**, אדם שביום הראשון אשתו הדליקה בעבורו, ובירכה שהחיינו, אם יכול אח״כ ביום השני לברך אחר כך ביום השני שוב שהחיינו, או״ד שמכיון שיצא בהדלקת אשתו אינו יכול לברך עוד שהחיינו.

ראיתי שעמד ע״כ מרן הגרע״י זצ״ל בספרו חזון עובדיה על חנוכה (עמ׳ קל״ח) והסיק שבכגון דא יכול לברך שהחיינו בליל ב׳, עיי״ש בדבריו שהאריך בענין זה. [ויעוי׳ עוד בס׳ כי בא מועד (חנוכה עמ׳ ע׳) שהביא כמה שיטות בדין זה].

לגבי השאלה **ג׳** אם מדליקים בהדלקה ציבורית ברחובה של עיר, אם מותר לברך בכהאי גוונא או לא, אף בזה ראיתי שעמד ע״כ מרן הגרע״י שם (בעמ׳ מ״ז) והסיק דהנוהגים לברך בכה״ג יש להם על מי שיסמוכו, [וזהו מטעם דדמי לבית הכנסת], וראה עוד בשו״ת יבי״א (ח״ז סי׳ נ״ז, או׳ ו׳), ובשו״ת אז נדברו (ח״ה סי׳ ל״ז) התיר להדליק ברחובה של עיר שיש רבים שלא הדליקו, ולכן יהיה מותר לברך על הדלקה זו, אולם לדעת הגרע״י אפי׳ בכה״ג שכולם הדליקו מותר להדליק ברכה מהטעם האמור.

אמנם שוב ראיתי בס׳ הליכות שלמה (להגרש״ז אוירעבאך, מועדים, עמ׳ שי״ד) שכתב, ׳אין מברכין על הדלקת נרות חנוכה באסיפות וכדו׳ דהואיל והברכה שבבית הכנסת היא עצמה אינה מעיקר התקנה, הבו דלא לוסיף עלה׳, ולפי״ד יהא לכא׳ אסור בנידון דידן.

לגבי השאלה **ד׳** מדוע השמיט הפייט בבית ״כרות קומת בראש״ את שמו של המן, אולי י״ל שהפייט השמיט כן משום שכך הסתדר החרוז והמשקל יותר, וכבר מצינו כיוצא בזה, עי׳ בפירוש ההגדה של פסח ׳ויזכור יוסף׳ לרבי יוסף משאש (עמ׳ 101) שכתב ליישב למה הוצרך המגיד

בהדש״פ להוסיף המילים ברוך הוא, אחר שאמר ברוך המקום וכו׳, ״ואפשר לומר שטעמו הוא לצורך המשכת הניגון שהיה להם מאז״, וכעי״ז כתב ג״כ שם (בעמ׳ 166), ״הוצרך המגיד לכתוב ברוך הוא ולא די לו במה שאמר ברוך שומר וכו׳, טעמו הוא שאפשר שהיה להם איזה ניגון באמירת ההגדה, ולגמר הניגון הוצרך להוסיף תיבות ״ברוך הוא״, והנה הוא ז״ל כתב שהיה להם איזה ניגון וכדו׳, ופירוש זה הוא קצת יותר מחודש, [ועי׳ עוד ע״כ במבוא להגדה זו, עמ׳ 7], אכן י״ל על דרך זו, שבהרבה פיוטים כתבו לשונות מסוימים, כיון שכן הוא על פי המשקל והחרוז, ולפיכך העדיפו נוסחה זו, מאשר נוסחה אחרת.

לגבי שאלה ז׳ מה הטעם שכמה וכמה אנשים יראים ושלמים מהדרים בנר חנוכה ואין להם בנים תלמידי חכמים, או שיש להם בנים אך אינם תלמידי חכמים, ראיתי שכבר עמד ע״כ הר״י סגי נהור בן הראב״ד (הו״ד בשו״ת תשובות והנהגות ח״ב סי׳ ש״מ[ד]), שכל הסגולה הנ״ל רק למי שמדקדק בכל פרטי ודקדוקי המצוה בהידור מוחלט אזי מובטח לו כן, אבל בלא״ה לו, וראה עוד בס׳ כי בא מועד (חנוכה, עמ׳ י״א) שכתב ליישב עפ״י מש״כ החיד״א בספרו פתח עינים (שבת כ״ג, ע״ב) די״ל שההבטחה רק למי שמדליק הרבה יותר מכמות השמן של חיוב, ורגיל בזה, ולא שמוסיף נרות עיי״ש. [ובאחת מדרשותיו הוסיף הגר״מ שטרנבוך שליט״א, שהרגיל בנר זוכה לבנים ת״ח, היינו שמצות נ״ח על פתח ביתו מבחוץ שמתפאר ומתרומם בחוץ ביהדותו ומאיר לרבים, ואם רגיל בנ״ח והיינו שכל השנה עושה כן ומאיר אור תורה לרבים, יזכה לבנים ת״ח שיאירו].

ואולי י״ל עוד עפ״י מה שכתב הב״ח (בסי׳ רס״ג) דמה שאמרו בגמ׳ (שבת כ״ג) הרגיל בנר הווין לו בנים תלמידי חכמים, דאין כוונתו להפקיע את הדלקת הנר מן החובה, דלעולם חובה היא, אלא דכוונת רב הונא לשבח את הרגילים לנאות ולייפות את הנר, וממילא י״ל דבעינן שתהא מצווה זו ממש חביבה בעיניו עד שמייפה וכד׳, ולא די בהידור גרידא. [שוב ראיתי שהדברים מפורשים במאירי (שם) שכתב לבאר הא דהרגיל בנר, ״דרך חבוב מצווה והערה מיוחדת״, והיינו שעושה כן דרך חבוב מצוה, ורואים בניו כן ולומדים לעשות כמותו, ולא רק שמהדר, והביאור בזה פשוט דמאחר שהבן רואה חיבוב מצוות אצל אביו, משום כן רוצה להיות תלמיד חכם, ואי״ז רק משום ההידור, וידוע כבר מה שכתבו הרב מחנכים שהעיקר הוא הדוגמה האישית[ה]].

ד. לעת עתה אין הספר תח״י, ורק ראיתי מציינים אליו, וראיתי במקו״א שציינו לח״ג סי׳ רי״ח.

ה. ולכאו׳ הוא כבר מבואר מינה וביה בגמ׳ שם, דאמר רבא דרחים רבנן הוו ליה בנין רבנן, דמוקיר רבנן הוו ליה חתנוותא רבנן, והיינו שהבנים רואים כן ורוצים להתדמות להוריהם, והאריך ע״כ רבי שמשון

וראה עוד בדרשות מהרי״ץ (חנוכה) שביאר דהרגיל בנר הווין ליה בנים תלמידי חכמים, דזהו מטעם שמצאנו אצל אדם זה שדרכו להשתוקק ולהתרגל לאור התורה במשך כל ימות השבוע, על כן אדם זה שמשחיר עצמו בכל השבוע נגד רצונו וכל שאיפתו רק לעשות רצון התורה, בודאי שיראו הבנים כן וירצו לילך בדרכיו, כיון שרואים שכך אביהם עושה, והוסיף להביא דברי הגמ׳ בנדרים (פא.) דמתמהינן התם מפני מה אין בני תלמידי חכמים יוצאים תלמידי חכמים, והובאו שם כמה ישובים בכמה אנפי, וחדא מנייהו הוא שאין מברכין בתורה תחילה, וביארו המפרשים דהיינו שהבנים רואים לעיתים קצת זלזול בתורה במקרים מסוימים, ומש״ה אין הם גם יוצאים תלמידי חכמים, כיון שלא רואים חביבות התורה, וממילא ביאר דה״ה בענייננו דרק מחמת שבנים רואים את החביבות של האב למצוות רוצים לילך בדרכיו, וחזי׳ כנ״ל דרק משום החביבות רוצים הבנים לילך בדרך אביהם, הא לאו הכי לא.

ישוב נוסף י״ל עפ״י דברי הראשון הקדמון רבנו פרחיה (שם בשבת כ״ג, ע״ב, ד״ה הרגיל) שביאר דהרגיל היינו מי שמדליק בשעה הראויה ונותן שמן כשיעור מספיק, וי״ל דרובא דאינישי הגם שמדליקים מ״מ לא מדקדקים בכל הפרטים והדקדוקים.

עוד י״ל עפ״י מש״כ התוס׳ (שם, ד״ה ה״ג) דאם הוא ואשתו רגילים בנר הווין ליה ב׳ בנים תלמידי חכמים, ואם רק חד מנייהו, רק א׳ יצא תלמיד חכם, ומדבריהם יש לנו ללמוד דאין הפירוש שכולם יהיו תלמידי חכמים, בכה״ג לכל הפחות שרק אחד (הבעל או האשה) מקיים המצוה כדבעי, אלא בן אחד, ואפשר ששאר הבנים לא יהיו תלמידי חכמים.

ובעיון יעקב (להרי״ף שם) הובא פירוש נוסף בהא דהרגיל בנר, וכמו שכתב שם, ״ואי לא דמסתפינא הייתי

רפאל הירש, בכמה מקומות והא לך דבריו הנפלאים, ״משום כך עלינו להקפיד מאד על כך, שבבואנו לחנך את בנינו, נהיה אנחנו בעצמינו בקיאים יפה במשימה זו. עלינו להבהיר לעצמנו את כללי המוסר והתכונות המוסריות שהיינו רוצים שיתפתחו אצל בנינו לכלל שלימות. עלינו לרכז את כל כוחותינו כדי להתמחות היטב באומנות המוסר, למען נוכל לשמש דוגמא ומופת איך אדם מתרגל ללכת בדרך המוסר. עלינו לעקור מקרבנו את הפגמים והמידות המגונות כדי שלא ישתרשו בעתיד אצל ילדינו. עלינו לבערם כליל מתוך דיבורינו, דעותינו, השקפתינו ומעשינו, וזאת לבל יוכלו ילדינו ללמוד מאיתנו חולשות מוסריות וליקויי אופי״. [וראה עוד ע״כ בספר מוח ולב עמ׳ 66 והלאה].

וכיון דדרשינן הלכות חג בחג, אציין למה שכתב רבי דוד הנגיד (בפרשת וישב, הוצאת מוסד הרב קוק, עמ׳ קע״ו – קע״ז) שתיאר את דברי חנה אל ילדיה, לבן השביעי שלה לפני שנעקד, ולכלל בניה אחרי מותם, ושם הביא הדברים שאמרה להם, והם דברים מזעזעים כל לב, ותוכן הדברים הוא, שאמרה להם אני גדלתי אתכם ורוצה בטובתכם יותר מכל אדם, ועם כל זאת רצוני הוא שתעשו ותקיימו רצון ה׳, ויש שם עוד אריכות דברים בזה עיי״ש, ואין לך דוגמה אישית גדולה מזו.

אומר, דקאי הרגיל בנר כדי שבני ביתו יכולים ללמוד בלילה אצל הנר, הווין ליה בנים תלמידי חכמים״, ולפי״ד יש ליישב בנקל קושיה זו.

יש לציין בענין זה לדברי רבנו בחיי (פ׳ שמות, פי״ט) הידועים שכתב שיש לאשה להתפלל שיהיו לה בנים ת״ח דוקא בשעת הדלקת הנרות, משום דתפילה בעת עשיית מצוה נשמעת יותר.

אמנם בעיקר השאלה לכאו׳ עד כמה שתמהים אנו על בניו יש לנו לשאול מדוע הוא עצמו לא זוכה להיות ת״ח, ובאמת שכבר עמד בשאלה זו הפר״ח (סי׳ תרע״א, או׳ א׳), ותירץ בב׳ אנפי או שהוא כבר תלמיד חכם, או דלאו בר הכי הוא, ומהתירוץ השני מוכח דס״ל דאינו מוכח בודאי שיהיה הוא תלמיד חכם אף אם הוא רגיל בנר, ומש״ה אמרו שבניו יהיו כן, וממילא י״ל דאף בבניו שייך דלא בר הכי הם, וצ״ע.

ביקרא דאורייתא
יוסף רביבו

הרה״ג יוסף אביטבול שליט״א (בני ברק) כתב לי, וז״ל:

תשובות בעניני חנוכה להרב מרי״ח ניחוח

בס״ד, יום ה׳ כ״ה כסלו תשפ״ה נר ראשון של חנוכה

לכבוד הגאון רבי רן יוסף חיים מסעוד אבוחצירא שליט״א במח״ס מריח ניחוח ושא״ס וקבצים, ראיתי שאלותיו, ואכתוב בקצרה, בעזה״י החונן לאדם דעת.

א. אדם שנוסע בשבת חנוכה לבית מלון יחד עם אשתו, ובנותיו מעל גיל בת מצוה, נשארות בבית, ושואל האם הוא חייב להדליק בבית המלון נר חנוכה בברכה (באופן שבעל המלון מסכים להדליק בחדרים), וגם בנותיו ידליקו נר חנוכה בברכה בבית, או שהוא יוצא ידי חובה במה שמדליקות בנותיו בבית, ואינו חייב להדליק בבית המלון.

תשובה: בשניהם חייב ברכה כיון שגם במקום שנמצא הרי הוא ביתו, ובית המיוחד לו, ולכן יכול גם להדליק בברכה בבית מלון, ומ״מ עדיף שיכיון שלא רוצה לצאת בהדלקה שמדליקים עליו בביתו, (עי׳ ספר חובת הדר חנוכה פ״ב הערה לט), אבל אין צריך שהילדים ידליקו וההורים ישמעו את הברכה דרך הטלפון. (ובמה שנתבאר בארוכה בספר שערי יוסף פסקי הלכות חנוכה תשפ״ד, בחיוב ההדלקה בבית מלון, ובגליון פסקים והלכות 76).

ב. אדם שבלילה הראשון של חנוכה כיבדו אותו בבית הכנסת להדליק נר חנוכה וברך ג׳ ברכות, ולאחר תפלת ערבית הלך למקום עבודתו (למשמרת לילה), ואשתו הדליקה בלילה הראשון נר חנוכה וברכה ג׳ ברכות, האם למחרת כשמדליק נרות חנוכה בביתו יברך ברכת שהחיינו בהדלקת נרות חנוכה (לדעות שאומרות שמברך אע״פ שאשתו ברכה שהחיינו), כי בלילה הראשון לא הדליק בביתו נר חנוכה

ולא ברך שהחיינו על נר חנוכה, או שמא מכיון שהוא ברך שהחיינו בבית הכנסת על נרות חנוכה בלילה הראשון לא יברך שהחיינו עכשיו בבית, או שמא יש לומר שמה שברך בבית הכנסת שהחיינו היה רק מצד התקנה שמדליקים נרות חנוכה בבית הכנסת, אבל באמת לא ברך שהחיינו על נר חנוכה מצד החובה שלו.

תשובה: לא יחזור ויברך שהחיינו לכו״ע, כיון שבירך כבר שהחיינו ביום הראשון, ורק אם לא בירך ביום הראשון כלל, ולא שמע את הברכות לבני ספרד יכול לברך ביום השני, ונתבאר בארוכה בספר גם אני אודך חנוכה מתשובתי עי״ש.

ג. כאשר מקיימים הדלקה ציבורית ברחובה של עיר ולא מקיימים במקום תפילה אלא הוא רק לפרסום הנס, וקירוב לבבות, האם מותר לברך באופן שיודעים שרוב אלו שמגיעים להדלקת נרות חנוכה לא הדליקו וכנראה גם לא ידליקו בביתם נר חנוכה, ויתכן שנר חנוכה זה הוא להם לחובה (אע״פ שלא יוצאים בהדלקת נרות חנוכה בבית הכנסת).

תשובה: אסור לברך, כיון שאינו בית, אלא א״כ ילמד הלכות אותם הלכות חנוכה מתוך השו״ע ויברך, אבל בלא זה אין היתר, וכמו שכתבתנו בארוכה בשערי יוסף חנוכה חלק בירורי הלכה מהדורת תשפ״ב.

ד. כאשר אומרים אחר הדלקת נרות החנוכה נוסח של: ״הנרות הללו אנו מדליקין״ וכו׳, יש נוהגים לשיר את נוסח ״הנרות הללו״, ותוך כדי שירה כופלים את תיבות הנוסח של ״הנרות הללו״, האם זה מגרע, והטוב יותר שיאמרו באופן רצוף את נוסח ״הנרות הללו״, ואח״כ יאמרו אותו באופן של שירה, או שאין זה מגרע מה שכופלים את תיבות נוסח ״הנרות הללו״.

תשובה: גם אני הסתפקתי בזה, בודאי שהוא מגרע, וגם אינו הנוסח המדויק, [וגם בהלל השלם שאומרים בחנוכה צריך להזהיר את הקהל על זה] וצריך לומר את הנוסח הכתוב בסידורים, שיש בו ל״ו תיבות, ״הנרות הללו אנו מדליקין על התשועות ועל הנסים ועל הנפלאות, שעשית לאבותינו על ידי כהניך הקדושים, וכל שמונת ימי חנוכה הנרות הללו קדש, ואין לנו רשות להשתמש בהן אלא לראותן בלבד כדי להודות לשמך על נפלאותיך ועל נסיך ועל ישועתך״ (עי׳ מסכת סופרים פרק כ הלכה ו׳, וברא״ש שבת פ״ב סי׳ ח).

ה. בפיוט מעוז צור ישועתי, מדוע הפייט בבית ״כרות קומת ברוש בקש אגגי בן המדתא״ וכו׳... מדוע לא כתב כרות קומת ברוש בקש המן אגגי בן המדתא, מדוע השמיט את שמו של המן, ונוות ביתי תחי׳ אמרה לי שיתכן שהכוונה בזה ע״ש שם רשעים ירקב שאין להזכיר שמם של הרשעים ועל כן הפייט השמיט את שמו של המן הרשע.

תשובה: תירוץ יפה.

ו. האם נכון לברך אחד את השני בימי החנוכה בלשון: ״חנוכה שמח״, כי לפי מה שכתב השלחן ערוך הם אינם ימי משתה ושמחה, וז״ל: שו״ע או״ח סימן תר״ע סעיף ב׳, ״ריבוי הסעודות שמרבים בהם הם סעודות הרשות, שלא קבעום למשתה ושמחה״, אמנם במגילת אנטיוכוס כתוב: ״לעשות שמונה ימים האלה ימי משתה ושמחה״ (אך בתרגום לארמית כתוב רק יומי חדותא, ולא כתוב משתה). וראיתי מה שציינו שם בהערות וציונים אות כ׳. וכן ראיתי מה שכתב בדליות יחזקאל משם הרמב״ם ימי שמחה והלל.

תשובה: יעויין מש״כ בגם אני אודך חנוכה מתשובתי, שיש בזה מקור בט״ז בהל׳ נדרים, בשו״ת באר אליהו ח״א סימן רסב נשאל האם אפש״ל בחנוכה חג האורים שמח, אבל כתב שהרי אנו אומרים בתפילה וקבעו שמונת ימי חנוכה אלו, וכן במגילה וימי הפורים האלו, ולא ימי חג חנוכה או ימי חג פורים כפי שאומרים ביעלה ויבוא ביום חג המצות או חג הסוכות הזה וע״כ ראוי יותר לומר חנוכה שמח וכו׳ שהרי גם בחנוכה כתבו הפוסקים שהתקינו חכמים שיהיו שמונה ימים אלו ימי שמחה והלל וכתב שם שאף השו״ע סימן תר״ע ס״א כתב שלא קבעום למשתה ושמחה, מ״מ כתב שם שיתכן שהכוונה שלא קבעו לשמח ע״י סעודה אבל שמחה מתוך הלל כן, וע״כ אפש״ל חנוכה שמח יעו״ד. ובס׳ פרדס יוסף החדש סימן רכז הביא מש״כ הגאון רבי שמואל זאנוויל מרדכי שווארץ שליט״א בקובץ מריח ניחוח ויגש תשע״ג שבענין מה שנוהגים לומר בימי החנוכה חנוכה שמח, וכתב שהן אמת שלא מצינו לזה מקור בדברי הפוסקים וגם לא ראינו מעשה רב אצל צדיקי וגאוני קמאי שינהגו כן וא״כ שמחה זו מה עושה אבל כתב שלאחר העיון נראה שאע״פ שאין ראיה לדבר יש זכר לדבר שהרי במגילת אנטיוכוס שאיתא שם בזה״ל: על כן קיימו בני חשמונאי וכו׳ לבני ישראל לעשות שמונה ימים אלו ימי שמחה וכבוד כימי המועדים הכתובים בתורה וכו׳ וקוראים להם ימי שמחה מחמשה ועשרים יום לחודש כסליו עכ״ד, וכתב שם שמזה יש ראיה לשיטת הרמב״ם בהל׳ חנוכה פ״א ה״ג שכתב בזה״ל: ומפני זה התקינו חכמים שבאותו הדור שיהיו שמונת הימים האלו שתחילתן מליל חמשה ועשרים בכסליו ימי שמחה והלל עכ״ד, וראה בישׁ״ש (ב״ק פ״ז סימן לז) שכתב, ואותם סעודות שעושים בימי חנוכה נראה שהם סעודות מצוה ולא כדברי המהר״ם (טור אור״ח סימן תרע) שפסק שהם סעודת רשות דלהודות ולהלל נתקנו ולא למשתה ולשמחה אלא כרמב״ם בהל׳ חנוכה פ״ג ה״ג שהם ימי שמחה והלל. וראה עוד מה שציין שם למש״כ בשו״ת כתב סופר (או״ח סימן קלב) שכתב מליצה בראש מכתבו, בימי חנוכה אורה ששון ושמחה, ועוד ראה מש״כ בשו״ת מהר״י שטייף (סימן קט) שכתב בסוף מכתבו והנני בברכת שמחת חנוכה יעו״ש. וראה עוד בס׳ מעשה אבות ח״א עמ׳ קצז, שכתב

שמה שאומרים חנוכה שמח כיון ששמח ר״ת שבת מילה חודש שעל ג׳ דברים אלו גזרו. ועוד בזה ראיתי בקונטרס תשובות רבותינו עמ׳ 9 שנשאל הגרח״ק בדברי הרמב״ם שכתב על ימי חנוכה שהם ימי שמחה א״כ מדוע לא כתב שצריך לעשות סעודה וא״כ למאי נפק״מ שזה ימי שמחה, וענה בזה״ל: נפק״מ למי שיש לו דין עם גוי ידין עימו עכ״ל, ושם כתב בהערה, דחידוש עצום הוא שכמו שנאמר לגבי חודש אדר שזה זמן שמחה ומי שיש לו דין עם נכרי ידון עמו ה״ה בחנוכה ולא שמענו מי שיאמר כן ויש לדיי׳ שזה לא מוזכר בגמ׳ ועוד שבגמ׳ בשבת דף כא ע״ב כתוב ׳יומי דחנוכה תמניא אינון, דלא למספד בהון ודלא להתענות בהון׳. משא״כ לגבי פורים כ׳ להדיא בגמ׳ (תענית דף כט ע״ב) אמר רב פפא: הלכך, בר ישראל דאית ליה דינא בהדי נכרי - לישתמיט מיניה באב דריע מזליה, ולימצי נפשיה באדר דבריא מזליה. ולא כתוב שיש עוד זמן המסוגל לדין, ואולי ס״ל לרבינו, דבאדר שם בגמ׳ זה קאי על כל החודש, וכאן בשמונת ימי החנוכה למעשה הם ימים נמי מסוגלים לנצח את הגוי, ונשאר בצ״ע, ושם כתב ששאל את הגרח״ק לאחר מכן אם אמר כן ענה שאינו זוכר שענה כן. ושוב ראיתי לידידי הגר״י או״ה שליט״א שהביא מה שאמר בזה גאון הדור רבי דב קוק שליט״א שבכל חג מברכים אחד חברו בברכת ״חג שמח״ ואילו בחנוכה ובפורים מברכים ״חנוכה שמח״ ו״פורים שמח״, ולא מברכים ״חג שמח״. חג מלשון מחוגה – עיגול. עגול זה אומר שמקיפים את כל השנה. חנוכה ופורים לא מקיפים את כל השנה אלא הם דבר בפני עצמו - מצומצם בנקודתו. עכ״ד. ויש עוד להאריך ביסוד זה ועוד חזון למועד.

ז. מה הטעם שכמה וכמה אנשים יראים ושלמים מהדרים בנר חנוכה ואין להם בנים או שיש להם בנים אך אינם תלמידי חכמים.

תשובה: בגמ׳ בשבת דף כג ע״ב ״אמר רב הונא הרגיל בנר הויין ליה בנים תלמידי חכמים״, ופירש״י נר שבת ונר חנוכה. וכתב בטור סי׳ רס״ג ס״א ״ויהא זהיר לעשות נר יפה״, וכן כתב בשו״ע שם, וא״כ ה״ה לגבי חנוכה.

וידוע מש״כ רבי יצחק סגי נהור בן הראב״ד שתמה והלא כל אחד מדליק ולא מצא שכל אחד יש לו בנים תלימידי חכמים, ומפרשים שבאמת כל העולם מדליקין ורובא דרובא יוצאים המצוה, אבל מיעוט דמיעוטא זהירים להדליק בכל פרטי המצוה ודקדוקיה והזהיר בכל הפרטים והדקדוקים הוא שישיג בכוח המצוה סגולתה בנים ת״ח עכת״ד. [ונדפס בספר זכרון לרבי יצחק הוטנר זצ״ל]. וכן הביא בשו״ת תשובות והנהגות ח״ב סימן שמ, וראה עוד מש״כ בזה מרן החיד״א בפתח עינים עמ״ס שבת

דף כג ע״ב ובפלא יועץ ערך נר, וראה עוד בספר פרדס יוסף חנוכה מה שהאריך בזה כמה ביאורים. [ומה שאמרו שהוא לא יהיה תלמיד חכם דמיירי כשהוא כבר תלמיד חכם או דלאו בר הכי הכי הוא כן כתב פר״ח סק״א יעו״ש עוד, וראה עוד למרן החיד״א בפתח עינים שם, ובבן יהוידע שם יעו״ש].

וישנם הרבה פרטים שגם בזה ישנם רבים שלא מדקדקים.

מקום ההדלקה המדיוק.

הדלקה בסמוך לטפח.

זמן ההדלקה.

במה מדליקין, בשמן זית, ובפתילות.

הדלקה בנר יפה. [וכנתבאר בדברי הטור].

ברכות כמו שצריך.

נתינת שמן להידור מצוה כל זמן שיש עוברים שם.

להדליק רוב היוצא מהפתילה.

עשיית המצווה בשמחה.

ועוד פרטים רבים.

ועוד נראה שצריך גם להקפיד בתפילה, וכמו שכתב במשנ״ב סימן רס״ג סק״ב שהביא שם מה שאמרו בגמ׳ שהזהיר בנר זוכה לבנים ת״ח, וכתב שם בשם האחרונים וז״ל: ולכך ראוי שתתפלל האשה אחר שתגמור ההדלקה והברכה שיתן לה הקדוש ברוך הוא בנים זכרים מאירים בתורה. עכ״ל, ולפי״ז ראוי גם להתפלל בחנוכה לאחר הדלקת נרות חנוכה שהוא עת רצון כידוע מהספרים הקדושים שיזכה לבנים תלמידי חכמים.

בברכת התורה
יוסף אביטבול
מח״ס שערי יוסף ושא״ס

סימן ג׳

עוד בענין הנ״ל

כמה תשובות לשאלות בענייני חנוכה
בס״ד, ליל כ״ה כסלו תשפ״ה נר ראשון של חנוכה

לכבוד הרה״ג עקיבא משה סילבר שליט״א
שלום וברכה וכט״ס!
אחדשה״ט כנאה וכיאה באהבה רבה!
חנוכה שמח!

זכיתי ומסרתי שיעור (והקליטו אותו) עם מגילת אנטיוכוס שהוציא כת״ר שליט״א לאור ע״י מכון זכרון אהרן, ממש נפלא ביותר הסדר והדברים שם, ברוכים תהיו.

יהי רצון שיהיה לכם סייעתא דשמייא בכתיבת ביאור על המדרש הגדול ח״ד.

עלו לי כמה שאלות בעניני חנוכה, וזה החלי בעזר צורי וגואלי:

א. אדם שנוסע בשבת חנוכה לבית מלון יחד עם אשתו, ובנותיו מעל גיל בת מצוה, נשארות בבית, ושואל האם הוא חייב להדליק בבית המלון נר חנוכה בברכה (באופן שבעל המלון מסכים להדליק בחדרים), וגם בנותיו ידליקו נר חנוכה בברכה בבית, או שהוא יוצא ידי חובה במה שמדליקות בנותיו בבית, ואינו חייב להדליק בבית המלון.

ב. אדם שבלילה הראשון של חנוכה כיבדו אותו בבית הכנסת להדליק נר חנוכה וברך ג׳ ברכות, ולאחר תפלת ערבית הלך למקום עבודתו (למשמרת לילה), ואשתו הדליקה בלילה הראשון נר חנוכה וברכה ג׳ ברכות, האם למחרת כשמדליק נרות חנוכה בביתו יברך ברכת שהחיינו בהדלקת נרות חנוכה (לדעות שאומרות שמברך אע״פ ששתו ברכה שהחיינו), כי בלילה הראשון לא הדליק בביתו נר חנוכה ולא ברך שהחיינו על נר חנוכה, או שמא מכיון שהוא ברך שהחיינו בבית הכנסת על נרות חנוכה בלילה הראשון לא יברך שהחיינו עכשיו בבית, או שמא יש לומר שמה שברך בבית הכנסת שהחיינו היה רק מצד התקנה שמדליקים נרות חנוכה בבית הכנסת, אבל באמת לא ברך שהחיינו על נר חנוכה מצד החובה שלו.

ג. כאשר מקיימים הדלקה ציבורית ברחובה של עיר ולא מקיימים במקום תפילה אלא הוא רק לפרסום הנס, וקירוב לבבות, האם מותר לברך באופן שיודעים שרוב אלו שמגיעים להדלקת נרות חנוכה לא הדליקו וכנראה גם לא ידליקו בביתם

נר חנוכה, ויתכן שנר חנוכה זה הוא להם לחובה (אע״פ שלא יוצאים בהדלקת נרות חנוכה בבית הכנסת).

ד. כאשר אומרים אחר הדלקת נרות החנוכה נוסח של: ״הנרות הללו אנו מדליקין״ וכו׳, יש נוהגים לשיר את נוסח ״הנרות הללו״, ותוך כדי שירה כופלים את תיבות הנוסח של ״הנרות הללו״, האם זה מגרע, והטוב יותר שיאמרו באופן רצוף את נוסח ״הנרות הללו״, ואח״כ יאמרו אותו באופן של שירה, או שאין זה מגרע מה שכופלים את תיבות נוסח ״הנרות הללו״.

ה. בפיוט מעוז צור ישועתי, מדוע הפייט בבית ״כרות קומת ברוש בקש אגגי בן המדתא״ וכו׳... מדוע לא כתב כרות קומת ברוש בקש המן אגגי בן המדתא, מדוע השמיט את שמו של המן, ונוות ביתי תחי׳ אמרה לי שיתכן שהכוונה בזה ע״ש שם רשעים ירקב שאין להזכיר שמם של הרשעים ועל כן הפייט השמיט את שמו של המן הרשע.

ו. האם נכון לברך אחד את השני בימי החנוכה בלשון: ״חנוכה שמח״, כי לפי מה שכתב השלחן ערוך הם אינם ימי משתה ושמחה, וז״ל: שו״ע או״ח סימן תר״ע סעיף ב׳, ״ריבוי הסעודות שמרבים בהם הם סעודות הרשות, שלא קבעום למשתה ושמחה״, אמנם במגילת אנטיוכוס כתוב: ״לעשות שמונה ימים האלה ימי משתה ושמחה״ (אך בתרגום לארמית כתוב רק יומי חדותא, ולא כתוב משתה). וראיתי מה שציין כת״ר שם בהערות וציונים אות כ׳. וכן ראיתי מה שכתב בדליות יחזקאל משם הרמב״ם ימי שמחה והלל.

באהבה רבה
חנוכה שמח ומלא הודאה והלל לה׳ יתברך
הצב״י רן יוסף חיים מסעוד אביחצירא
מח״ס מריח ניחוח
עפולה ת״ו

תשובותיו אלי:

היוצא מביתו לפני או אחרי פלג המנחה והולך לבית מלון ללון ללילה אחת ומשאיר הבית ריק או עם חלק מהמשפחה האם צריך להדליק במקום שהולך ללון שם או לא ומה יעשה אם לא יספיק להגיע לשם בזמן ההדלקה

מבואר במשנ״ב סי׳ תרעז סקי״ב שמי שהלך באקראי לסעוד אצל חבירו לא חשיב ששינה מקום דירתו ואם יש לו בית באותה העיר צריך לילך לשם להדליק ואם אינו רוצה ימנה שליח (אלא שמצוה בו יותר מבשלוחו), ומאידך גיסא נקט המשנ״ב בבה״ל שם שאם הולך כל ח׳ ימים עם כל אנשי ביתו בקביעות לסעודה ושינה ידליק שם, ואחד מהנימוקים שכ׳ שם דלמי ידליק כשאין אדם בבית וכ״ש האידנא (בזמן המשנ״ב) שההדלקה לבני הבית וכו׳.

הרי שנקט המשנ״ב כאן רק ב׳ הקצוות ובפשוטו משמע שנמנע מלהכריע במקרים הממוצעים בין ב׳ מקרים אלו,

כגון אם קבעו הוא וכל בני ביתו אצל אחר אבל רק ליום ולילה אחד, או אם קבע עצמו לח׳ ימי חנוכה אצל חבירו בלא בני ביתו (ולגוף נידון זה יל״ע דלכאורה הו״ל להכריע דהרי זה ככל אכסנאי שמדליקים עליו בביתו שפרטי דיניו נתבארו בשו״ע ורמ״א ואולי באמת לענין מקרה זה סמך על מה שנתבאר בדבריהם), וכן מה שכ׳ שיש לו בית באותה העיר מה הדין אם יש לו בית רק בעיר אחרת האם בכה״ג חשיב יותר קביעות מה שאוכל בבית חבירו בעיר אחרת (ומאידך יש מקום לומר דמה שנקט בית באותה העיר הוא רק לענין שלכתחילה יש לו לטרוח ולהדליק בעצמו ולא על ידי שליח משא״כ אם אין לו בית באותה העיר אין מוטל עליו להמנע משליח).

ובאמת גם בחי״א כלל קנב סל״ב נקט שההולך לבית אביו לדור שם כל ימי חנוכה מדליק שם, וכן יש שמועות מהגרי״ש שהולכים לפי רוב ימי החנוכה ושצריך לשלוח שליח להדליק במקומו (עי׳ בהרחבה השמועות בזה בשם הגרי״ש באשרי האיש או״ח ח״ג פל״ט ס״כ סמ״ב ופניני חנוכה עמ׳ קו קז קח קי קכא, ועי׳ בתשובות והנהגות ח״א סי׳ שצא מש״כ בדברי החי״א הנ״ל).

אולם בפר״ח שהוא מקור דברי הבה״ל הוא תשובה לשואל שכך היה ובאמת הרבה מרבוותא נקטו דגם מי שהולך ליום אחד בקביעות לאכילה ושינה חשיב קביעות לענין זה (אג״מ יו״ד ח״ג סי׳ יד סק״ה, הליכ״ש תשרי פי״ד סי״ח ודבר הלכה שם אות לד וארחות הלכה שם סג שכן משמע בט״ז סי׳ תרעז סק״ב ובמהרש״ם ח״ד סי׳ קמו, הגרש״ו בקובץ מבית לוי ח״י עמ׳ יא, ועי׳ עוד בשלמי תודה חנוכה סי׳ כג סק״ב בשם החזו״א) וכך היה לכאורה מקום לומר גם בפשיטות דמנין לנו שצריך קביעות לכמה ימים ומנין שאין יכול לשנות מקום קביעות דירתו באמצע חנוכה ואם תאמר שכל החנוכה מצוה אחת וצורה אחת הא מנא לן.

ולגבי פורים הביאו הפוסקים מהירושלמי עקר דירתו וכו׳ ומשמע שם ששייך שינוי קביעות ביום אחד, אם כי דנו שם הפוסקים אם צריך שינוי קביעות לעולם, וכמו כן שם יש צד דלא הוצרכו קביעות גמורה של דירה ואכמ״ל כאן בנידון שם.

ולכן מעיקר הדין יכול להדליק במקום שהוא שם, אבל אם בא לצאת כל הדעות יכול לשלוח שליח שידליקו עליו במקום שהוא שם, ואז לגבי מקום שהוא שם יכול להשתתף עם בה״ב בפרוטה ואם יש לו עוד פתח יכול להדליק שם בלא ברכה.

ואם אין לו שליח שיכול להדליק עבורו בביתו ורוצה לצאת כל הדעות אם יוצא מביתו לאחר פלג המנחה יכול להדליק לרווחא דמילתא עם שמן בנר מספיק עבור עד חצי שעה אחר זמן ההדלקה, ואחר כך במקום שהוא שם יוכל להדליק ולצאת הברכה מאדם אחר, והיה מקום לומר שאינו צריך כיון שהדליק בביתו בזמן שעדיין היה מקום הדיורים

בביתו, אבל באופן זה יותר נראה שצריך דסו״ס בזמן ההדלקה מקום דיורו היה במקום אחר וכמו שצריך שידלק חצי שעה בזמן חיובא ה״ה צריך שידלק באופן המועיל חצי שעה בזמן חיובא וכיון שאינו דר שם אינו אופן המועיל.

ואף שאם אשתו היתה מדלקת עליו בביתו היה יוצא בהדלקתה (סי׳ תרעז סק״ב) מ״מ אם אין אדם דר בביתו עכשיו (דהרי עכשיו עסקינן במי שאין לו שליח להדליק) משמע שם בבה״ל בשם הפר״ח שהוא חמור יותר דלמי ידליק ומשמע שם שהטענה היא גם בזמן שמדליקין בחוץ עי״ש.

ואם אכן אשתו בביתו או בני ביתו אחרים והם מדליקים בביתו מעיקר הדין יצא ידי חובה בהדלקתם כמבואר בסי׳ תרעז שם אבל אם אינו רוצה לצאת בהדלקתם נכנס בזה במחלוקת האחרונים עי׳ במשנ״ב שם ועוד ברמ״א ס״ג ובמשנ״ב שם, ולכן אם רוצה שלא לצאת בהדלקת בני ביתו שבבית כדי שיוכל להדליק במקום שנמצא יראה לצאת הברכה מאדם אחר כמבואר במשנ״ב שם סקט״ז.

דין זה שמדליקים עליו בביתו אינו דוקא אשתו (על אף שאשתו כגופו) אלא גם בניו ובנותיו (עי׳ ספר התרומה סימני הלכות שבת סי׳ רכט ופניני חנוכה עמ׳ קיח בשם הגריש״א).

אדם שיוצא מביתו לפני פלג המנחה ובא לבית המארח לאחר זמן החיוב, הנה אם יש בני בית בבית הרי זה ודאי פוטרו לכל הצדדים, אבל אם אין מדליקים עליו בבית, הנה מעיקר הדין היה יכול להצטרף עם בעל המלון בפרוטה דאינו לעיכובא שיהיה שם בשעת ההדלקה, אבל יש לדון דשמא עדיין לא הוקבעה דירתו שם עד שבא לשם, (ועי׳ שבט הלוי ח״ח סי׳ קנח והליכ״ש ובעוד דברי פוסקי זמנינו שהביא במשנה אחרונה סי׳ תרעז הערה עא), ובפשוטו באופן שביתו הראשון הוא קבוע אינו נעקר לפני שבא למקומו החדש (ועיקר השאלה במקרה הפוך כשחוזר ממקום לינתו לבית, דכאן יש סברא לומר שמיד שנעקר ממקומו חוזר למקומו שהוא מקומו הקבוע בסתמא), ומ״מ בזמנינו אין כאן בעיה גמורה, כיון שבזמנינו שהרגל מצויה מקילים להדליק גם אחר כך ולכן באופן שאין מדליקים עליו בביתו לפי מה שנתבאר דמעיקר הדין יכול לעקור דירתו א״כ אם אין משתתף בפרוטה עם המארח יכול אחר כך להדליק.

מי שהדליק בבית הכנסת ובירך שהחיינו והדליקה עליו אשתו בביתו ביום הראשון האם ביום שני יכול לחזור ולברך שהחיינו

לא, מכיון שאפי׳ ביום הראשון אינו יכול לחזור ולברך שהחיינו אלא כדי להוציא בניו ובני ביתו, כמבואר במשנ״ב סי׳ תרעא סקמ״ה, וממילא בניד״ד שכבר הדליקה אשתו ביום הראשון ובפרט שכבר בירכה שהחיינו ושמעו כל בני הבית ממילא אינו יכול לברך שוב שהחיינו ביום השני.

הדלקה ציבורית שעושים לחילונים בחנוכה האם אפשר לברך שם

מקובל לומר שהדלקת נר בבהכנ״ס הוא תקנה כעין תקנת קידוש בבהכנ״ס וכמ״ש הב״י סי׳ תרעא בשם הריב״ש סי׳ קיא שהוא מטעם שמברכין על המנהג, והבו דלא לוסיף עלה דאין בכחינו לתקן תקנות חדשות, ולכן בכל מה שאינו הדלקה בבהכנ״ס ממש נטיית פוסקי זמנינו ברוב המקרים שלא לברך כלל (עי׳ מנח״י ח״ו סי׳ סה סק״ג שבט הלוי ח״ד סי׳ סה, חוט שני חנוכה עמ׳ שיד, הליכ״ש חנוכה פי״ז ס״ד, דברי יציב או״ח ח״ב סי׳ רפו סק״ג, הגריש״א בישא יוסף או״ח ח״א סי׳ קלח סק״ד, הגרח״ק בתורת המועדים סי׳ תרעא הערה כט).

ומ״מ נלענ״ד שאם יש שם אנשים שמחוייבים בחובת הדלקה ואינם מדליקים המברך בזה ויתכוון להיות שלוחם ולהוציאם (וטוב לזכות להם השמן ולומר להם שהוא שלוחם), אין למחות בידו (ועי׳ גם שו״ת אז נדברו ח״ה סי׳ לז וח״ו סי׳ עה וחי״א סי׳ לד), אבל יותר טוב שלא ידליק בעצמו בברכה במקום כזה שישתדלו שהמדליק יהיה אדם שאינו מדליק בביתו ולא הדליקו עליו בביתו והוא ידליק בברכה אם ירצה, ובלבד שיהיה לבו לשמים למצוות ההדלקה ויוכלו להסביר לו לכוון לצאת ידי חובת המצוה.

דהנה דעת הרבה פוסקים (כמו שציינתי בתשובה אחרת) שבדיעבד אין מקום ההדלקה מעכבת ובפשטות לדעתם יוצא בכל מקום שמדליק.

ובכל בו סי׳ מד מבואר בטעם הראשון שהדלקת נר חנוכה בבהכנ״ס הוא להוציא מי שאינו מדליק במצוות, ועי׳ בדבריו בשד״ח ח״ו מערכת חנוכה אות כד, וכעין דברי הכל בו אי׳ גם בתניא רבתי סי׳ לה.

ואמנם היה מקום לומר דדברי הכלבו והתניא רבתי הם רק מצד רואה ולא מצד ברכת מדליק, אבל יעוי׳ בשעה״צ סי׳ תרעא סקנ״ב שכ׳ בשם הגר״ב פרנקל שהסתפק דשמא אורח שהדליק בנרות בהכנ״ס אינו צריך לחזור ולהדליק באכסניא, ומה שהסתפק דוקא באורח אולי משום דבעה״ב בלאו הכי צריך להדליק בפתח משום חשד אבל הוא דחוק דהרי בזמנו הדליקו בפנים ולא שייך בזה חשד, ואולי הוא משום שבעה״ב בביתו יש עליו חיוב מצד הדלקה בפתח ביתו משא״כ אכסנאי החיוב הוא מצד האדם בלבד, ולכן בעה״ב אינו נפטר.

אבל כבר העיר במשנה אחרונה על השעה״צ שם שבהגהות הגר״ב גופיה מבואר דמירי באכסנאי שמדליקין עליו בביתו והנידון רק מצד שנפטר מברכת הרואה ע״י ההדלקה בבהכנ״ס.

עכ״פ לפי הצדדים דלעיל שהדבר פוטרו מחיובים דיניים יש לדון דלכאורה מצוה עושה בהדלקה בבהכנ״ס בהגדרת ההדלקה וממילא יכול לברך.

וכן מבואר בעה״ש סי׳ תרעא סכ״ו בתירוץ הראשון דאורחים או רווקים שאין להם בית יוצאים בהדלקת בהכנ״ס.

ומה שנקטו פוסקי זמנינו שאין להוסיף על זה שמא הוא רק לפי הצד שהוא תקנת מנהג כדעת הריב״ש בב״י שם והיעב״ץ במור וקציעה סי׳ תרעב, אבל לפי הצד שיש בזה דינים חיוביים שמקיים בהם בהגדרת נר חנוכה (ועי׳ גם ברע״א סי׳ תרעא בשם החכ״צ סי׳ פח שתמה על מש״כ הב״י דהרי להשו״ע א״א לברך על מנהג כדעת הרמב״ם כמבואר בסי׳ תכב ס״ב, ועי׳ באחרונים מש״כ בזה) א״כ לפי הצדדים שבדיעבד יוצאים בהדלקה בכל מקום שמדליק א״כ במקום שיש אנשים שמחוייבים להדליק ולא ידליקו וגם מחוייבים בברכת הראיה הרי לכאורה יכול להדליק עבורם ולברך עבורם, ואפשר שבציבור לא הצריכו להקנות השמן אם השמן הוא של ציבור אבל לכאורה טוב להקנות השמן ולהיות שליח להם ויותר טוב לתת לאחד שאינו מדליק להדליק מכיון שיש פוסקים שסוברים שהמדליק שלא במקומו לא יצא כלל, ויש קצת משמעות בגמ׳ שבת כב ע״ב בסוגי׳ דההדליק בפנים והוציא לחוץ עי״ש ודוחק לומר דרק אם הוציא אח״כ הפסיד דאפי׳ כבתה אין זקוק אם הדליק כדינו ודוחק לומר משום שהיה בדעתו אבל באמת כך נקטו הפוסקים (משנ״ב סי׳ תרעה סק״ה במסקנתו בשם הב״ח ומג״א שם סק״ג דה״ה גם בזמנינו שיוצא אם היה משאיר בפנים) ויש לפלפל בכ״ז ועי׳ במשנ״ב שם שמתחילת דבריו משמע דבאמת נקט שלא יצא בזמן הגמ׳ אם הדליק רק בפנים (אבל אינו מוכרח דיש לומר דרק בצירוף מה ששינה מקומו אח״כ מעין מה שנקט למסקנתו דגם בזמנינו שאינו לעיכובא אעפ״כ אם שינה מקומו לא יצא ומש״כ שהיה חיוב וכו׳ ר״ל חיוב לכתחילה) אבל בודאי שראוי לחוש לזה כשאין שום צורך, אבל הללו עדיף שידליקו כך בברכה אם ירצו משלא ידליקו כלל.

ויש להעיר בנוסף לכל הנ״ל דלפי מה שהתבאר אם הוא תקנה אז מחד ההדלקה היא גם כשכולם מדליקים בביתם בוודאות כעין קידוש ליל שבת להסוברים שהוא תקנה, ומאידך ההדלקה היא רק במקום שיש תפילות קבועות, ואם ההדלקה בבהכנ״ס היא להוציא מי שאינו מדליק בביתו הוא איפכא בב׳ נידונים הללו, אבל עדיין יש לדון דגם לפי הצד שהוא להוציא מי שאינו מדליק בביתו שמא עדיין עיקר מה שהונהג לעשות כן הוא רק במקום שיש שימוש קבוע לרבים באותו המקום דאז חשיב מעין בית של הציבור, אבל במקום אקראי שהוקצה לאירוע החנוכה שמא בזה עכ״פ לכתחילה אין מקום להדליק כלל, ומאידך יש לומר דסגי במה שעכשיו הוא מקום הציבור דהעיקר מה שמדליקין בבהכנ״ס הוא שיהיה פרסומי ניסא כמ״ש הב״י סי׳ תרעא בשם הריב״ש סי׳ קיא והכלבו שם בטעם שני, וכמו כן יש לטעון דמאחר שבדיעבד לרוב הפוסקים יוצא בהדלקה בכל מקום וכל שעת הדחק כדיעבד דמי א״כ עדיף

שהחילוני ידליק באופן זה משלא ידליק כלל, ולכן הדברים הנ״ל אמורים גם באופן זה.

וסיכום הדברים על רגל אחת הוא דיש ב׳ טעמים מרכזיים שהובאו בפוסקים בהיתר לברך בבהכנ״ס ובטעם ההדלקה בבהכנ״ס, טעם אחד שהוא משום מנהג, וטעם שני משום שיש בזה מצוות הדלקה משום שאינו מעכב מקום ההדלקה וממילא יש בזה פרסומי ניסא מכיון שיש רבים כאן ובודאי שיש בזה עיקר מטרת התקנה (אע״פ שעיקר צורת התקנה היתה להדליק בבית) ואפשר לברך מכיון שיש אנשים שיוצאים בהדלקה זו שאינם מדליקים בביתם (ולכה״פ משום רואה נר חנוכה).

ולכן מאחר ומצינו גם רבים מהפוסקים החזיקו בדעה השניה הן בעצם הדין שאין המקום מעכב והן בטעם הדין שמדליקין בבהכנ״ס לכן א״א למחות במי שמברך כשיש אנשים היוצאים בזה יד״ח ההדלקה, ויותר טוב שהמדליק יהיה האדם שצריך לצאת בהדלקה זו, אלו עיקרי הדברים שנתבארו.

מי שמנגן דרך זמר הנרות הללו אנו מדליקים ואומר חלק מהתיבות ב׳ פעמים האם יש בזה איסור

נראה דהמקל בזה יש לו על מי לסמוך.

מקורות: בבה״ל סי׳ קכא ס״ב הסתפק במי שאומר רק תיבת שמע שמע לחוד או רק תיבת מודים מודים לחוד ואינו כופל שאר התיבות האם משתקין אותו או לא, ושורש הספק הוא האם בכפילת דבר שאין בו שום משמעות של ב׳ רשויות יש איסור לכפול או לאו יש להוסיף דגם לשון הגמ׳ הא דאמר פסוקא פסוקא ותני לה הא דאמר מילתא וכו׳ יש לכאורה משמעות דהאיסור הוא כשכופל כל תיבה ותיבה.

וכתב הבה״ל שם דאפי׳ אם תמצי לומר דלענין שמע שמע מקילינן בתיבת שמע שמע בלחוד דעי״ז לא מחזי כב׳ רשויות אפשר בתיבת מודים מודים חמור טפי דומיא דמאי דאמר שם יד ע״ב כל אמת אמת תפסיה להאי גברא עכ״ד, וכוונתו דמאחר שהוא תחילת דבר של שבח (דגם אמת ויציב קאי על ק״ש שהוא שבח להקב״ה) ונשאר בצ״ע.

היוצא בזה דדבר שאין במשמעות כפילותו חשש של מודים מודים יש בזה ספק ואם הוא תחילת דבר של שבח (כמו גם הנרות הללו) יש בזה יותר צד להחמיר.

אולם בענייננו יש עוד צדדים להקל, ראשית כל שאין כאן קריאה של חובה (ואמנם במ״ס הובא לאמרו ומשם הובא בפוסקים, אבל אינו חיוב גמור כשאר ברכות דגם לא כל מה שהובא במס״ס בסדר קריאה״ת נוהגים לומר, וכמ״ש הרא״ש בהל׳ ס״ת מהלק״ט סי׳ יג דבימי אחרונים נתחברה ולא הובאה בתלמוד).

וממילא מאחר שהיא אמירה שאינה חובה יש לדון בזה כמו שמצינו בכמה נידונים בפוסקים לענין הקורא ק״ש שלא בזמן חיוב.

דלענין ק״ש שעל המיטה התיר השו״ע סי׳ סא ס״י, ומ״מ במשנ״ב ובאחרונים הובאו בזה כמה הגבלות, דרק כשרוצה להשתקע בשינה וניכר שכופל משום זה, ודעת החי״א שטוב שלא יכפול שוב פסוק ראשון (וכעי״ז להלן הזכיר המשנ״ב בטעם ההיתר לכפול ברוך שם כיון שכבר אמר פ״א פסוק ראשון, וניכר שאינו כופר לומר שיש ב׳ רשויות), ובשם הגר״א הביא המשנ״ב שדוקא אם כופל כל הפרשה אבל פסוק ראשון לבד לא.

ולענין קריאת שמע בשנים מקרא עי׳ במאמ״ר סי׳ סא ס״ה ובבנין ציון ח״א סי׳ לו אופני היתרים בזה, ולהמשנ״ב הנ״ל לכאורה אין היתר, וכן יעוי׳ בכה״ח שם סקל״ה שיקרא בלחש.

עכ״פ בניד״ד שאינו תפילת חובה וגם אין במשמעות דבריו ב׳ רשויות וגם ניכר שהוא כופל מחמת הניגון (כעין מש״כ המשנ״ב על ק״ש שעל המיטה שכופל כדי להשתקע בשינה) יש בזה די צירופים בדרבנן לומר שהמקל בזה אין למחות בידו וכך המנהג פשוט שמקילים בזה כשמנגן ואינו מתכוון לתפילת חובה, ואם עדיין לא אמר הנרות הללו ובא לצאת ידי חובת האמירה (שאינה חובה גמורה מעיקר הדין וכנ״ל) אין מנהג ברור להקל בזה אבל אין למחות וכנ״ל.

בשולי הדברים יש לציין עוד פלוגתא דרבוותא המובא במשנ״ב סי׳ סא סקכ״ו אם בציבור מותר, ואמנם המג״א שם הקשה קושי׳ אלימתא על הב״ח האוסר דכך מבואר בסוכה נג ע״ב שגם בשמחת בית השואבה לא אמרו, ועדיין יש מקום לדון שאם כל הנמצאים שם אומרים כן אין ראיה לאסור דשמא דמי למי שאומר כשאין שומעים וגם כשכולם אומרים יש מקום לומר דלהב״ח הו״ל כמו שאין שומעים אחרים שכן האומרים עצמם יודעים שאין מתכוונים לב׳ רשויות ואין כאן מי שיטעה, ואם נימא כאן נמצא שאין נפק״מ כמה הם הרבים אם שנים או עשרה כל עוד שכולם אומרים.

ולגוף דברי הגמ׳ בסוכה שם יל״ע דלכאורה מוכח שם שגם כשהאמירה אינו חיוב יש איסור, ויש לדחות דשמא האמירה שם היא חיוב, א״נ שמא שם חמור יותר כיון שאין כופלים אמירה אלא אומרים האמירה באופן שנשמע שבאים לכפול דבר בתוספת ו׳ החיבור ובשינוי לשון בפעם השניה אנו ליה וליה עינינו עי״ש ושמא זה חמור יותר דבזה שנראה ממש כב׳ רשויות לא מהני מה שאינו כופל אמירת חיוב, ויל״ע.

ויש לציין דעיקר ההיתר דבנין ציון בשנים מקרא משום שאינו דרך תפילה וכאן אם מתכוונים לשבח חוזר החשש, ויש לדון אם יכולים לכוון כששרים בפעם השניה שלא מתכוונים לשבח או דדברים שבלב וכו׳ ובפרט דכאן מחזי כב׳ רשויות והרי אומר שבח, ושאני מקרה דהבנין ציון

שניכר שקורא בתורה לקיים מצוות ת״ת (וממילא גם המשנ״ב שהחמיר בק״ש גרידא שלא בשעת ק״ש שמא יודה בשנים מקרא) ועכ״פ יש לטעון ודאי שכשעושה דרך שירה בלבד להנעים קול בזמר עושה כן להנאתו ולא דרך שבח, עי׳ סנהדרין קא ע״א, (ויש לדחות דשם מוציא הפסוק מפשטיה אבל עיקר הענין מובן שלפעמים עיקר מטרת השירה היא להנאתו, ויש לדון מצד האיסור הנזכר בסנהדרין שם בפסוקים אם נוהג גם בשבחות אחרים אבל אין כאן מקום לזה).

והואיל דאתאן לזה אעיר דהנה האחרונים תמהו למה הותר לכפול כשאין שומעים דהרי קי״ל שכל מה שאסרו חכמים משום מראית העין אפי׳ בחדרי חדרים אסור, ולדידי הקושי׳ קשה יותר, דהרי מקור ההיתר מהירושלמי ושמא הירושל׳ אתיא כהמקילים בנידון הנ״ל (דכל מה שאסרו וכו׳) שהוא פלוגתא דתנאי ואמוראי בפ״ק דביצה ועוד דוכתי, וא״כ למה התוס׳ ומשנ״ב פסקוהו להלכה.

אבל אולי יש ליישב דכאן הגדרת מראית העין אינו כשאר מראית העין אלא חמור יותר, דכאן האיסור הוא עצמו מה שאומר דבר שמשמעותו ב׳ רשויות, ואינו מחמת שיבואו לטעות, ומאחר ואין כאן תקנה מחמת חשש אלא האיסור הוא דבר עצמו שעושה שמבזה כבוד שמים בדיבורו והגדרה של הביזוי היא מיד ולא שמא יטעו בדבריו לא היתה כאן תקנה לאסור בכל גוני וממילא נאסר רק באופן שיש ביזיון, ועדיין צריך להתיישב בזה.

למה לא נזכר בפיוט מעוז צור שמו של המן אלא רק אגגי בן המדתא

נראה דעיקר התשובה בזה משום שדרך הפייטנים שמשתמשים בלשון מפואר כמו שכתב וביאר הרמח״ל בספרו לשון לימודים דהיינו להשתמש שלא בלשון רגילה אלא בלשון נדירה, ומייתי שם קרא תעה לבבי פלצות בעתתני את נשף חשקי וגו׳ (ישעיהו כא, ד), ומפרש שם בכל תיבה דשינה ונקט לשון מפואר ולא לשון בנ״א, ולכן הרבה אישים במעוז צור נזכרו רק בכינוי או תואר ולא בשמם וכן בהרבה פיוטים כידוע, ומ״מ כמובן שאפשר לומר שיש בזה גם צורת זלזול כמ״ש המפרשים עה״פ שמע נא בן אחיטוב (שמואל א׳ כב, יב), וכמ״ש בפסיקתא דר״כ עה״פ מדוע לא בא בן ישי אל הלחם (שמואל א׳ כ, כז) שהקפיד ע״ז דוד ואמר לית לי שם עי״ש, וגם בעמלק שייך יותר כמ״ש הראשונים בשם המכילתא מחה תמחה אפי׳ מן העצים ומן האבנים וכן מה שציינתם דשם רשעים ירקב (משלי י, ז) וע״ע יומא לח ע״ב, וגם יש בזה משום ואבדתם את שמם (דברים יב, ג) שהמן היה שם ע״ז כמ״ש המפרשים, ומ״מ כאן נזכרו שני רשעים במקומו אגג והמדתא, אבל כיון שנזכרו

דרך זלזול כמשנ״ת אין להקפיד כ״כ וגם סגי במה שניכר על רשע אחד שלא רצה להזכיר שמו עי׳ ברש״י פסחים ג ודוק, וגם שהמן היה רשע שבכולם.

האם יש בעיה לאחל לחבירו חנוכה שמח

אין בזה כל חשש.

מקורות: ראשית דיש כמה שכתבו שימים אלו הם ימי שמחה, עי׳ רמב״ם פ״ג מהל׳ חנוכה ה״ג וראב״ע במדבר י׳ י ומגילת אנטיוכוס בסופו וע״ע משנ״ב סי׳ תרע סק״ט בשם המהרש״ל ביש״ש דב״ק פ״ז סי׳ לז, ובהרחבה במ״מ שציינתי בהערותי על המגילה שם (אוסף מדרשים הוצאת זכרון אהרן) אות כ׳.

שנית דהרי גם להלכה שצריך לומר שירות ותשבחות ואז ייחשב סעודת מצוה כמ״ש הרמ״א סי׳ תרע בשם מהר״א מפראג אבל עדיין מצטרף לזה מה שהוא חנוכה, וכמבואר בחי״א כלל קנד ס״ה דטוב לעשות סעודה מצד הנס ורק כשאומרים שירות ותשבחות הוי סעודת מצוה עכ״ד, אבל בסתם יום חול לא כתבו הפוסקים לעשות סעודת מצוה, וגם לכאורה לא מועיל שירות ותשבחות בסתם סעודת יום חול, עי׳ בחת״ס על השו״ע שם ובסי׳ שלג ואולם עי׳ בפמ״ג סי׳ תרע א״א סק״ד שאמנם נראה שמסברא גם סבר כן אבל נשאר מחמת זה בתמיהה על המג״א סק״ד בשם המרדכי פסחים פ״ד סי׳ תרה עי״ש.

ושלישית אין בזה שום חסרון ח״ו להיות שמח בנס ושמח בהקב״ה ומה שפקפקו חלק מהפוסקים הוא רק בריבוי סעודות שזו הנהגה שאינה טובה כשהיא שלא לצורך כמ״ש בפסחים ת״ח המרבה סעודתו וכו׳ ועי׳ ברמב״ם בהל׳ דעות בהנהגת ת״ח, אבל שמחה גרידא למה לא, ואמרי׳ במד״ר ובפסיקתא נגילה ונשמחה בך בך בתורתך בך בישועתך בך בכ״ב אותיות שבתורתך.

וגם לפי מ״ש בר״פ אין עומדין אסור לאדם למלאות פיו שחוק מ״מ אם שמח מחמת מצוה שרי כמבואר שם ט ע״ב וגם יכול להתכון בברכה שישמח לעתיד כדאמרי׳ בפסיקתא ובמד״ר צדיקים לא שמחו בעולמי שנאמר ישמח ישראל לעתיד.

ויש לחדד הדברים שאדם מותר לברך חבירו בכל עת שיהיה שמח ולא רק בחנוכה.

סימן ד׳

משפיע חסידי שרקד עם החנוכיה אחר הדלקתה האם יש לזה מקור

בס״ד, כסלו תשפ״ה

לידידי היקר הרב רן יוסף חיים מסעוד אביחצירא שליט״א שלום וישע רב!

זכורני שלפני לערך ב׳ שנים הראתם לי סרטון בו אחד המשפיעים החסידיים אשר רוקד עם החנוכיה אחר שהדליק אותה, ושאלתם אם יש מקור הלכתי להנהגתו ולענ״ד השתא מחמת התשובות שיצא לי לעבור ע״ד הב״י אולי יש לנו מקור להנהגתו הנ״ל.

עי׳ סי׳ תרע״ה הביא דינא דגמ׳ לעניין הדלקה עושה מצווה ואף שאין ההנחה עושה מצווה בעי׳ שתהיה מונחת היכן שהדליק ועל זה מביא מעשה אשר כתב הנימוקי יוסף ע״ה אחד מרבותינו ראשונים כמלאכים אשר היה אצלו מעשה: פעם אחת ראה בבית הכנסת שהדליקו הנרות בכלי שהיו מדליקין כל השנה להאיר שבאותו כלי היו נרות מתוקנות לנר חנוכה ואחר שהדליק המדליק נר חנוכה היה מוליך החבל בידו להגביה הכלי להעמידה במקומו המיוחד לו כל השנה ומיחה ביד המדליק שלא יעשה כן שאף על פי ששמעו העומדים בבית הכנסת הברכה של חנוכה בשעת ההדלקה מ״מ הרואה שלא היה שם באותה שעה יאמר לצרכו הוא שהדליקו ולכך צוה שלא יגביהנו אלא שיניחנו למטה בפחות מעשרה ואמר שעדיין יש [לפקפק] על זה לפי שעדיין משתמשים לאורה וכיון שהרגילו כל השנה להדליקו [להשתמש] לאורה אף על פי שאינה במקומה כיון שאין נר במקום נר חנוכה אי אפשר שלא ישתמש נר חנוכה לעומדים שם במקום הנר שהיו רגילין לכך לצורך החנוכה ראוי לחדש כלי אחר ע״כ. וכתב ע״ז מהר״י אבוהב ע״ה רבו של מרן הב״י נ״ל שמאחר שהדלקת נר בבית הכנסת אינו אלא משום מנהג שנהגו ואין חוששין שיהיה לפני הפתח אלא לפני ההיכל אין לדקדק בזה כל כך משום הנכנסים והיוצאים ועוד שאפילו בבית אין אנו מדליקין עכשיו אלא מפני בני הבית ואם כן לפי זה אין לחוש לעוברים ושבים כל כך וכל שכן בבית הכנסת שהרי כל הבאים לשם יודעים שאלו הנרות הם של חנוכה ועוד היה נראה לומר שמאחר שכבר הדליקן במקום שאינו ראוי דה״ל ככבתה שאין זקוק לה עכ״ל.

והשתא לפי זה הרי הדין קאי על הדלקה עושה מצווה ומוכח שזה דווקא היה בימיהם שלא יאמר לצורכו אבל

בימינו שמדליקים חנוכיה מיוחדת אין הכי נמי שודאי אדם שעשה כן יצא ידי חובה ועל פי זה רצה להראות להם הלכה למעשה.

אלא שעכ״פ לענ״ד ודאי שלכתחי׳ אין להנהיג כן וכש״כ שהוא בגדר לפרוץ גדר של דברים שכולהו ידעי שהיכן שהדליק שם נשאר עכ״פ חצי שעה ועל כן רק כתבתי להראות מקור לדבר כיוון שזכורני ששאלת האם יש מקור ונקי נדר.

בברכת התורה ולומדיה

נתנאל אדרי

מח״ס שו״ת ויען נתנאל ג״ח ועוש״ס עפולה

סימן ה׳

הדלקת נרות חנוכה בברכה לאדם שהולך לטיול בהודו ואינו ישן בבית או באהל או ברכב

כבוד ידידי היקר הרב רן יוסף חיים מסעוד אביחצירא שליט"א שלום וברכה וכט"ס!
שאלה לעיונא!

נשאלתי שאלה שכבר דשו בה אבל יש בה בכל אופן חידוש.

קיבוצניק [לומד בשיעור שאני מוסר בקבוץ] שנוסע לחו"ל [הודו] והוא יהיה חלק מהחנוכה בטיול ברכב... מסתמא אין שם יהודים, מדובר על נסיעה של כמה ימים.

נוגע לנידון האם בעינן בית ממש, וגם המצדדים דלאו דוקא אבל "מעין בית", כגון אהל או קרונות רכבת [זכורני מילדותי באירופה שיש ממש חדרים] או בספינה שיש שם מקום מגורים, אבל האם גם ברכב רגיל [בלי מקום שינה מסודר] נאמר שזה נהיה בית שלו לענין הדלקה. מסתבר שיש גבול להכליל מקום המצאות אדם ל"בית".

מצד שני אולי יש לצרף ל"בית" זה את השיטות דלא בעינן כלל בית וזו חובת גברא [ציץ אליעזר ודעימיה] ואף שמחודש לענ"ד מ"מ אולי ניתן לצרף שיטה זו.

ובפרט שאין לו אפשרות לברך הרואה דאין שם כלל יהודים.

לא ידעתי באמת מה לומר לו בכה"ג?

אשמח לקבל הכרעה.

בברכת התורה
אבשלום שניידר
עפולה עילית ת"ו

תשובתי אליו:

בס"ד, מוצ"ש פרשת וישב ה'תשפ"ה

לכבוד ידידי היקר הרה"ג אבשלום שניידר שליט"א שלום וברכה וכט"ס!
אחדשה"ט כנאה וכיאה!

שלחתי את השאלה להרה"ג עמנואל מולקנדוב שליט"א מח"ס "תורת הקדמונים" ג"ח, וכתבתי לו, וז"ל:

מה דעתכם על שאלה זו?

ואשמח מאד שתשלחו לי את מה שכתבתם בחלק ג' סימן ע"ג בענין.

כל טוב
ריחמ"א

והשיב לי, וז״ל:

זה התשובה מתורת הקדמונים ח״ג סימן ע״ג הנ״ל.

לפי זה בודאי שידליק שם בברכה. מה גם שרכב נקרא בית לדעת הרבה פוסקים.

מי שאין לו בית האם צריך להדליק נר חנוכה בברכה [פורסם בקובץ 'מריה ניחוח' פרשת מקץ תשפ״ג, וכאן בשינוי]

בחזו״ע חנוכה עמ׳ קנ״ו הביא את הדעות בזה, ונבאר בס״ד את הדברים היותר מוכרחים;

רש״י בשבת כ״ג ע״א כתב גבי ברכת הרואה: מצאתי בשם רבינו יצחק בן יהודה, שאמר משם רבינו יעקב דלא הוזקקה ברכה זו אלא למי שלא הדליק בביתו עדיין, או ליושב בספינה ע״כ. ודייקו כמה אחרונים שיושב בספינה לא חייב בהדלקת נר חנוכה מפני שאינו 'בית'. אולם אינו מוכרח, דאפשר שדיבר בהוה שבספינה אין לו במה להדליק או שיש רוח שתכבה את הנר וכדומה, אבל אין ראיה שאין לו 'חיוב' משום שאינו בית.

והתוס׳ בסוכה מ״ו סוף ע״א גבי ברכת הרואה כתבו שהסיבה שתקנו בנר חנוכה ברכת הרואה משום שיש כמה בני אדם שאין להם בתים ואין בידם לקיים המצוה עי״ש. וגם מזה דייקו כמה אחרונים שמי שאין לו בית פטור מהדלקת נר חנוכה. אולם גם בזה הדחיה כנ״ל וכפי שסיימו 'ואין בידם לקיים המצוה', היינו 'שבמציאות' אין להם אפשרות המצוה, אבל לא שפטורים מעיקר הדין.

והרמב״ם בפ״ד ה״ג כתב: מצותה שיהיה כל בית ובית מדליק נר אחד בין שהיו אנשי הבית מרובין בין שלא היה בו אלא אדם אחד עי״ש, ויש שדייקו מזה שהחובה היא על הבית. אולם גם זה אינו דיוק, משום שהרמב״ם בא לומר שכל בית לא חייב יותר מנר אחד אפילו שגרים שם הרבה בני אדם, והיינו כל 'אב בית', דהיינו משפחה, אולם אין כונתו שרק 'בית' חייב.

ואדרבה מדברי הרמב״ם בפי״א מברכות נראה שמצוה זו לא תלויה בבית אלא היא חובת הגוף כמו תפילין וכדומה, שבהלכה ב׳ כתב שיש מצות עשה שאדם חייב להשתדל ולרדוף עד שיעשה אותה כגון תפילין וסוכה ולולב ושופר ואלו הן הנקראין 'חובה', לפי שאדם חייב על כל פנים לעשות. ויש מצות שאינן חובה אלא דומין לרשות כגון מזוזה ומעקה שאין אדם חייב לשכון בבית החייב מזוזה כדי שיעשה מזוזה אלא אם רצה לשכון כל ימיו באהל או בספינה ישב, וכן אינו חייב לבנות בית כדי לעשות מעקה. ובהלכה ג׳ כתב: וכן כל המצות שהן מדברי סופרים בין מצוה שהיא 'חובה' מדבריהם כגון מקרא מגילה והדלקת נר בשבת והדלקת נר חנוכה, בין מצות שאינן חובה כגון עירוב ונטילת ידים מברך על הכל קודם לעשייתן

אשר קדשנו במצותיו וצונו לעשות עי״ש. ומבואר שהדלקת נר חנוכה היא ׳חובה׳, דהיינו שאדם חייב עכ״פ לעשות. ואמנם אפשר לפרש דברי הרמב״ם שיש לו חובה לקנות בית ולהדליק שם נר חנוכה, אולם אין נראה כן, שהרי אין לו כסף ולא שייך לחייבו, וגם אי אפשר לחייבו לקנות או לשכור דירה כשאין לו כסף לזה, ובשלמא למכור כסותו לקנות שמן ונרות שייך שזהו דבר מועט, אבל דירה זהו דבר יקר. ועוד דדומיא דמקרא מגלה שזה חובת האדם ללא תנאים מוקדמים של בית וכדומה, ולכן נראה שכונת הרמב״ם שכל אדם יש לו חובה להדליק נר חנוכה ללא תנאי של בית.

וכן מבואר בספר המאורות בדף כ״א ע״ב

גבי מניחה על שולחנו ודיו שכתב: ושמעינן מהכא שמי שהוא בים בספינה שמדליק בברכות ומניחה במקומו ודיו כיון דאנוס הוא לא גרע משעת הסכנה עי״ש. ומבואר שאדם שהוא בספינה חייב בהדלקת נר חנוכה, ומדלא כתב ׳בבית׳ שבספינה, נראה שאף בספינה שאין בה בית חייב.

וכן מתבאר יותר מדברי ר׳ יצחק ב״ר יהודה שהובא בשה״ל סי׳ קפ״ו ובספר מעשה הגאונים סי׳ (?) שכתב: מי שהיה בדרך או שהולך בספינה ולא היה לו נר להדליק כשבא לביתו באמצע ימי חנוכה אין לו להדליק אלא כמו שמדליקין שאר בני אדם באותה הלילה ולא יותר ומה שעבר דחוי הוא עי״ש, ומבואר ג״כ שמי שבספינה חייב בהדלקה אם יש לו [וגם מזה מוכח שמה שכתב רש״י בשם ר׳ יצחק ב״ר יהודה שבספינה לא מדליק זה משום שאין לו וכמו שכתבנו לעיל]. ויותר מזה מבואר בדבריו שגם מי שהוא בדרך חייב בהדלקה אם יש לו, אע״פ שאין לו בית.

וכן מתבאר מדברי הר״ן בדף י׳ ע״א מדפי הרי״ף שכתב ביאור בהא דאכסנאי חייב בנר חנוכה וז״ל אכסנאי. אורח, אע״פ שאין לו בית, דלא תימא דין נר חנוכה כדין מזוזה דכל מי שאין לו בית פטור מן המזוזה ע״כ. ומבואר מדבריו שהחיוב באכסנאי זה לא משום שהבית של המארח חשוב כביתו שלו, אלא אע״פ שאינו חשוב כביתו חייב, דאינו כדין מזוזה שצריך בית.

ובספר המכתם בפסחים ק״א ע״א כתב בטעם הדבר שמדליקים נרות חנוכה בבית הכנסת כמה טעמים ואחד מהם ׳שיצאו ידי חובתם הרואים שאין להם בית לברך שם׳ עי״ש [והובא בארח״ח ובכל בו שהביא הב״י בסי׳ תרע״א], ולכאורה נראה שצריך ׳בית׳ כדי לברך. אולם אפשר לומר שכונתו היא שמי שאין לו בית - המציאות הוא שהוא גר בבית הכנסת וכעין מה שכתוב ביומא י״א ע״ב שהיה בית דירה לחזן הכנסת עי״ש, וכעין מה שמבואר בפרק ערבי פסחים שהאורחים היו אוכלים ושותים בבית

הכנסת ולכן היו מקדשים להם שם, וכלפי זה כתב המכתם שמקום הדלקת אנשים אלו הוא בבית הכנסת, כיון ששם ביתם, אולם אם ביתם היה ברחוב או באוהל וכדומה – אה״נ שהיו מדליקים שם, ודוק היטב.

אמנם בספר המנהיג הלכות חנוכה [עמוד תקל״א במהדורת מוה״ק] כתב בזה״ל ויראה לי דאין חיובא בבית הכנסת להדליק נר שלחנוכה כי אם בבית שאדם דר בו מדאמר כדי שתהא מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל, ובית הכנסת פטור ממזוזה, כדאמר בפ״ק דיומא [י״א ע״ב], אלא אם כן יש שם בית דירה לחזן לדור בבית הכנסת עי״ש. ומפורש שצריך שיהיה בית שהאדם דר בו כדי להתחייב במזוזה. אולם נראה שדעה יחידאה הוא וא״צ לחוש לדבריו.

וע״כ נראה שמי שאין לו בית ידליק נרות חנוכה בברכה במקום ששם ביתו, בין אם זה ברחוב, ובין אם זה באוהל או ברכב או בספינה וכל כיוצא בזה.

סימן ו׳

מקור להניח את מנורת החנוכה ג׳ ימים לפני החנוכה וג׳ ימים לאחר החנוכה

נשאלתי ע״י אחי היקר הרה״ג דן בנימין אביחצירא שליט״א (עיה״ק צפת ת״ו) בימים שלפני חג חנוכה ה׳תשפ״ה, מה המקור למנהג שנהגו להניח את מנורת החנוכה ג׳ ימים לפני חג חנוכה וג׳ ימים אחרי חג החנוכה.

וכתבתי לו את מה שכתב בספר זכר דוד [פרק צ״א מאמר שלישי, הנד״מ ח״ג עמ׳ תרנ״ה] הנדפס לראשונה בליוורנו שנת התקצ״ז, ומחברו היה הג״ר דוד זכות זצ״ל שהיה אב״ד ור״מ בעי״ת מודינא שבאיטליא, שהזכיר את המנהג שנהגו להניח את החנוכיה ג׳ ימים לפני חנוכה, ואף להשאירה ג׳ ימים לאחר חנוכה, וז״ל:

ונשאר בידינו לרגל המלאכה אשר לפנינו ליתן טעם למנהגן של ישראל שמקדימים להזמין החנוכה במקומה ג׳ ימים קודם חנוכה וגם אינם מסירים אותה משם כי אם ביום הג׳ אחרי עבור ימי חנוכה דאולי הוא לרמוז דהגם שהיו אבותינו כימי היוונים נתונים בצרה ובראשם בני חשמונים כהני ה׳ הצדיקים מ״מ לא התמידו בצרתם וכן לא יהיה לעתיד לעת הקץ שצרותינו לא ימשכו זמן הרבה כדרך שארז״ל בב״ר פצ״א סימן ט׳ על פסוק ויאסוף אותם אל משמר שלשת ימים לעולם אין הקב״ה מניח את הצדיקים בצרה ג׳ ימים שלמים אלא ביום הג׳ יענם ויצילם ויפדם ויגאלם וע״כ יוסף ודאי מחשבתו היתה להניחם במשמר ג׳ ימים שלמים אלא כשהיה היום השלישי הידוע כבר שלא יניח האל יתברך בו את הצדיקים בצרה אז היה מהשגחת האל יתברך ששנה את רצונו והוציאם וז״ש ויהי ביום השלישי עי״ש ועי״ע בספר נזר הקדש שם במקום כבודו דכתב דאף במקום שהצרה ג׳ ימים מ״מ כבר נקרע הגזר דין למעלה בתוך היום הג׳ שהוא תחלת הישועה אלא שאינו יוצא מן הכח אל הפועל עד למחרתו ולפעמים נגמרה התשועה בו ביום עי״ד ולרמז זה מסירים החנוכה תוך יום הג׳ למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה שבו ביום ינצלו מן הצרה וליהודים היתה אורה ועי״ע בכלי יקר דף ט׳ ע״ג וד׳. עכ״ל.

ועיין עוד בכל זה מה שכתב ידידי היקר הרה״ג מרדכי חיים שליט״א בגליון ״פנינים״ [פ״ג, שנה י״ב] שכתב כך,

נשאלתי על המנהג שנהגו כמה מישראל קדושים, כי בטרם מצניעים את החנוכיה לשנה הבאה, משאירים אותה מונחת במקומה במשך מספר ימים, האם יש מקור וטעם למנהג הזה.

ועיין עוד במה שכתב הרה״ג רבי יצחק רצאבי שליט״א, והובא באתר שלו יד מהרי״ץ תחת הכותרת אין לקרוא ל״מנורת חנוכה״ בשם ״חנוכיה״! עיי״ש ואכמ״ל בכל זה.

סימן ז׳

הדלקת נרות חנוכה ע״י גרמא

בס״ד, כ״ט כסלו ה׳תשפ״ה נר חמישי של חנוכה

לכבוד הרה״ג עקיבא משה סילבר שליט״א
שלום וברכה וכט״ס!
אחדשה״ט כנאה וכיאה באהבה רבה!

אדם שביום השמיני של חנוכה סידר את כל הנרות של חנוכה על המנורה של חנוכה (לצורך הענין נרות שעווה), וברך להדליק נר של חנוכה ושעשה נסים לאבותינו, ואחר כך החזיק גפרור דלוק מצד השמאלי של המנורה לכיון ימין והתיז מתוך מיכל גז קטן, גז, והגז נדלק ע״י הגפרור והדליק את כל הנרות בבת אחת, האם באופן כזה נחשב להדלקה (לכאורה זה הדלקה בגרמא).

ומה הדין באופן שהדליק כמו אופן הנ״ל אך לא את הנר החדש ראשון (הנר של היום השמיני) אלא את הנר האחרון היינו מימין לשמאל, האם יצא ידי חובה.

עוד יש להוסיף שהשלהבת צריכה להיות עולה מאליה וכאן לא עלתה מעליה?
בברכת התורה ולומדיה
רן יוסף חיים מסעוד אביחצירא ס״ט
מח״ס מריח ניחוח, עפולה ת״ו

א״ה ריחמ״א: יש לציין ששאלה זו נשאלה בעקבות מה שראיתי שפרסם ידידי היקר הרה״ג אברהם כהנא שליט״א (שילה), וז״ל:

הדלקת חנוכיה בגרמא

המדליק את נרות החנוכיה בצורה של גרמא ולא בידיים ממש, יש שאמרו שיצא ידי חובה, בדומה למה שנאמר ׳ופתחת עליהם שמות בנ״י׳ ושמות השבטים בחושן נעשו ע״י תולעת השמיר בגרמא (צ״פ פראנק, קול תורה ג), ויש שחילקו שאם מעשה הגרמא מביא להדלקה מיידת יצא בזה ידי חובה, ואם ההדלקה ההדלקה משתהה כמה שניות לא יצא ידי חובה (אור ישראל בשם הרב אלישיב והרב קנייבסקי). יש שהסתפקו אם ע״י גרמא יוצאים ידי חובה, כיוון שהדלקה עושה מצווה ולא שהמנורה תהיה דולקת שהרי אם כבתה אין זקוק להדליקה, ועוד שבמקדש עיקר המצוה היתה לעשות שלהבת (הליכות שלמה טז,ד). עכ״ל.

א״ה ריחמ״א: עשיתי שיעור שלם על נושא זה, בנר שמיני של חנוכה ה׳תשפ״ה, בשיעור הקבוע שלי בבית הכנסת ״בית מאיר״ (רחוב הבנים 5 עפולה), ובשיעור השתתף יוסי מסאס הי״ו ובנו יותם הי״ו (עפולה), והעבירו את

השאלה שלי לרב דורון טיירי שליט״א (עפולה), וזה מה שהוא כתב להם:

הדלקה נרות חנוכה ע״י ריסוס דארדורנט על השמש או באופן שחיבר פתיל רעם בין נרות החנוכה

ערב טוב יוסי מסאס היקר!
סליחה שלא יכלתי לענות לך אתמול.

באשר לשאלתך אתמול לגבי הריסוס דאורדורנט, לא מצאתי כמובן מישהו שמדבר על המקרה הנ״ל ספציפית, אבל אם נחשוב לעומק לכאורה זה לא שונה ממי שמדליק נרות ע״י מצית גז שזה מותר, וזה שריסס גז על השמש וכך הדליק את הנר זה סוג של מצית בסגנון אחר, אם ככה הוא הדליק כל נר ונר אז אין בעיה לכאורה (ע״י שהדליק כל נר ע״י ריסוס על השמש).

השאלה מתחילה אם אנחנו לדוגמא ביום השני והוא ע״י הריסוס הדליק את הנר הראשון (כמובן שריסס על השמש) ואח״כ הנר השני נדלק מהאש של הנר הראשון (ולא ע״י אש השמש) זה אולי בעיה כי זה כמו לקחת גפרור ולהדליק את הנר השני מהנר הראשון, ואסור להדליק מנר לנר עם אמצעי ביניהם.

בברכה
דורון טיירי, עפולה

א״ה ריחמ״א: הרה״ג עקיבא משה סילבר שליט״א השיב לי, וז״ל:

הדליק נר חנוכה על ידי גרמא האם יצא ידי חובה

נסתפקו בגמ׳ בפ׳ במה מדליקין אם הדלקה עושה מצוה או הנחה עושה מצוה, ומסקינן והשתא דאמרת הדלקה עושה מצוה הדליקה חרש שוטה וקטן לא עשה ולא כלום, ומבואר מזה דבעינן מעשה הדלקה כמו שאר הרבה מצוות שמצינו שצריך בהם מעשה וכמו הדלקת המנורה בבהמ״ק שהיתה נעשית על ידי כהן כשר לשירות.

הלכך אם מדליק באופן דלא חשיב כחו כגון שמדליק על ידי כח שני באופן שלדיני נט״י ורציחה חשיב שאינו כח גברא לכאורה בנר חנוכה לא יצא ידי חובתו.

ואם מדליק על ידי הנחת אש ואפי׳ זריקת אש חשיב מעשה שלו כדמוכח בב״ק כב ע״א דלכו״ע הנחה או זריקת אש דאדייה אדויי חשיב מעשה שלו, וכמו שמצינו לענין שבת דזריקה חשיב מעשה שלו.

ואם מדליק על ידי מכשיר חשמלי המדליק את האש על ידי לחיצת כפתור בשלט יש לדון דחשיב מעשה לפי השיטות שמועיל עיבוד לשמה במכשיר חשמלי.

ואם מדליק על ידי קירוב האש בלבד על ידי שמורח חומר דליק על הפתילות ומתלקחות היה מקום לתלות נידון זה בדעות בב״ק שם אם אשו משום חיציו או

משום ממונו, דלמ״ד משום ממונו חשיב מעשיו רק במסכסכת כמבואר שם, דהיינו שהצמר עומד על יד כל הבירה, ואע״ג דגם בלא מסכסכת בודאי שתידלק כל הבירה מ״מ חשיב למסקנא בלא מסכסכת להך מ״ד נזקי ממונו ולא מעשיו דידיה ממש, ואילו למ״ד משום חיציו חשיב מעשה שלו כל מקום שהיתה האש צריכה לבוא.

וקי״ל בשו״ע חו״מ סי׳ תיח סי״ז שאשו משום חיציו, ומבואר בב״ק כג ע״א ושו״ע שם דהגדרת אשו משום חיציו הוא דחשיב כאילו הדליק בידו ממש ולא חשיב כשאר נזקי ממונו ונפק״מ שחייב בארבעה דברים כאדם שהזיק בגופו, ולכאורה לפ״ז יש ללמוד לגבי שאר דינים דחשיב ג״כ כעושה מעשה בידיו.

ואמנם אמרי׳ בסוכה מא ע״א לענין נטילת לולב דרק אם נטלו בדרך כבוד מהני נטילה בכלי אבל בדרך ביזיון לא, והיה מקום ללמוד גם בנידד״ד דהדלקה על ידי זריקה חשיב דרך ביזיון, אבל עיקר מה שחילקו בין דרך כבוד לדרך ביזיון הוא בדברים שהמצוה היא מעשה בגוף האדם ומעין דיני חציצה נגעו בה, עי׳ תוס׳ סוכה לז ע״א ד״ה דבעינא, אבל במצוה שעיקר מטרתה היא התוצאה גם שיש מצוה בעשייתה מ״מ לכאורה אינו לעיכובא שיהיה בדרך כבוד אלא שיהיה מעשה.

אולם בתוס׳ ב״ק כב ע״א כתבו אשו משום חיציו לא שיבעיר בעצמו האש אלא כל מקום שפשע ולא שמר גחלתו חציו נינהו עכ״ל, ומשמע דדינא דמשום חיציו לא נאמר לענין מעשה גמור כהגדרות של מעשה אלא רק לדיני נזיקין וצ״ע.

וזה יהיה תלוי בנידון אם התוס׳ שם מחייבין בד׳ דברים גם בפשיעה בלבד בלא מעשה כלל או דמ״מ מודו התוס׳ דבפשיעה בלא מעשה אינו חייב בד׳ דברים, ולכאורה ממה דמסיק בגמ׳ דחייב בד׳ דברים באשו (והיינו רק באופן שהיה האש ראוי ללכת חייב בכל הד׳ דברים כמבואר בשו״ע שם) א״כ גם ע״ז אזלי דברי התוס׳ וצל״ע.

וכן יש לדון לגבי מ״ש הטור והסמ״ע סקכ״ב דאם נהרג אדם על ידי אשו חייב דאשו משום חיציו וחשיב כאילו שלח בו חץ האם גם בזה החיוב הוא אפי׳ לא הדליק בעצמו.

ובאמת יש לדון במה שחייבו התוס׳ אפי׳ לא הדליק בעצמו באיזה אופן מיירי האם מחייבי התוס׳ גם בכפו פרסיים והדליקו אש ברשותו והוא לא כיבה או דוקא באופן שהדליקו בשליחותו (וק״ק דאדרבה בשליחות אמרי׳ באש דהשליח חייב) או באופן שהוא הביא האש לביתו ממקום אחר באיזה אופן כתבו התוס׳ שהוא חייב בו.

וצ״ל דהתוס׳ כתבו כן לענין מי שנתחייב בשמירה על החפץ כגון שומר כמובא בסי׳ תיח ס״ח וכגון שליח כמובא שם ממתני׳ ב״ק נט ע״ב, וכגון מי שקנה גחלת לרשותו דלא גרע משליח שקיבל שמירה, וה״ה כשביקש מחבירו להדליק לו

תחת שמירתו וחבירו הולך לדרכו, דבזה ג״כ קיבל בעה״ב שמירה.

אבל צ״ע דשומר אינו חייב בד׳ דברים בנזקי שורו וא״כ מנ״ל שבנזקי אש שבשמירתו יהיה חייב בד׳ דברים, ומדוחק הדברים נראה לכאורה דהתוס׳ לא נחתו לפרטי הדינים שנתבארו רק אח״כ למסקנא דחייב בד׳ דברים אחר דמסקי׳ דמאן דאית ליה משום ממונו אית ליה נמי משום חיציו, ולכך הוצרכו לומר דחייב בד׳ דברים כשהוא משום חיציו למ״ד משום חיציו, אבל להו״א שבאו לומר נפק״מ אחרות בין הדעות כמבואר ברש״י ותוס׳ שם הלכך הוצרכו התוס׳ לומר שאין בזה נפק״מ.

וכמ״ש התוס׳ אח״כ בד״ה ר״י א״נ קס״ד השתא דמאן דאית ליה משום חיציו לית ליה משום ממונו וקבעי היכא דכלו לו חיציו אמאי לא מחייב משום ממונו עכ״ל, ומבואר דהשתא מהדרינן לבאר שיטתם קודם שנתבאר דאית ליה נמי משום ממונו אבל למסקנא פשיטא דחייב גם על אש שבשמירתו ומיהו רק לענין נזק ולא לענין ד׳ דברים דאי״ז נזקי גופו.

ואם נימא הכי יוצא דאשו משום חיציו הוא דין גמור ומועיל גם לנר חנוכה.

ובאמת בשו״ע הנ״ל לענין חיובי ד׳ דברים נזכר הלשון חייב המבעיר ויל״ע אם לשון זו דוקא או לא.

וכן מצאתי דהדרכי דוד והברכת אברהם והמנחת שלמה כולם למדו למסקנתם שאינו חייב משום חיציו בלא שעשה שום מעשה ולכל היותר חשיב כמו חייב באופן שכלו לו חיציו וכמו שנתבאר, ודלא כהמנ״ח ריש מצוה נז שלא כ״כ, ודלא כהאבן האזל פ״ג מהל׳ נזקי ממון הי״ט ד״ה אבירא שנתספק בזה.

ומה שטען האבן האזל שם להוכיח מל׳ הגמ׳ כג ע״א נפלה דליקה כבר העירו דבכמה ראשונים נזכר שאדם הדליק ראה ר״ח ורש״י ונ״י.

וציינו בזה דהרא״ש הביא דברי התוס׳ בשינוי קצת דמיירי בהדליק בתוך שלו ופשע אז חשיב משום חיציו אולם בתוס׳ גופייהו משמע שדבריהם מיירי במי שלא הדליק בעצמו, אבל יש לצרף עכ״פ הרא״ש להתוס׳ דקיימו בחדא דעה שרק מה שהדליק בעצמו חשיב חיציו ממש ובלא שהדליק בעצמו הו״ל ממונו.

ויעו׳ בנ״י בב״ק שם שכתב דהגדרת אשו משום חיציו מתייחס לזמן ההדלקה ולכן בהדליק נר בע״ש לא חשיב הדליק בשבת, והובא באחיעזר ח״א סי׳ יט סק״ו, ושם כתב דהנ״י מודה דמ״מ החיובים חלים בזמן הנזק, ומבואר מזה וכן מדינא דרוצח הנ״ל שלמדו אשו משום חיציו לכל מילי ולא רק לדיני נזיקין.

אולם שיטת הר״ן בסנהדרין עז ע״א שלענין רציחה אין אשו משום חיציו וכן למד המנ״ח מצוה נו סק״י בדעת הרמב״ם אולם להלכה לא פסקו כן הטור והסמ״ע ונו״כ השו״ע לענין רוצח.

וכעין שי׳ הר״ן הנ״ל יעוי׳ בקה״י ב״ק סי׳ כ שיסד דהוא משום ממונו ורק גזה״כ לחייבו משום אדם המזיק וכ״כ בבית אהרן בב״ק סב ע״א, אולם לפי המתבאר מהנ״י אינו, (ודברי הטור והסמ״ע בדוחק יש לומר דילפי׳ מנזיקין), וכן קושיית הבית אהרן שם גופא מה שהקשה שם יעוי׳ בתוס׳ הר״פ שתירץ קושיא זו באופן אחר ועי״ש דלתירוצו אין ראיה כלל לדברי הבית אהרן ומ״מ אינו בהכרח ראיה להיפך די״ל דהתור״פ סבר דלגבי כל דיני נזיקין חשיב גופו ממש ולכן לא הוה ניחא ליה בתירוצו של הבית אהרן שיוצא שיש דיני נזיקין דלא חשיב גופו ממש בזה.

היוצא בזה דאמנם יש כמה מפרשים שסברו דדינא דאשו משום חיציו הוא דין פרטי בנזיקין ולא בהכרח בכל מקום ועכ״ז משמע לכאורה שהדעה העיקרית להלכה שהוא דין מוחלט, וצ״ע לדינא.

ושוב חשבתי דאפשר דגם למ״ד אשו משום ממונו (וגם להסוברים שאשו משום חיציו לא נאמר לענין שאר דינים שבתורה) יש מקום לטעון שחומר דליק חשיב ג״כ מעשה שלו כיון דמסכסכת מיירי שהפשתן נגע בכל הבירה אבל האש לא היה קודם לכן רק התפשט בפשתן, ומ״מ עדיין אין משם ראיה לאש שעברה ממרחק להחשיבו כמעשיו, דשם כל הפשתן נוגע באש והפשתן נוגע בבנין וכאן החומר הדליק אמנם נוגע בנר אבל האש המקורית עומדת ממרחק קצת.

ולגוף הסוגי׳ שם יש להוסיף ולבאר דאע״ג דיש חלק מהחיובים חצי נזק בב״ק שם כב ע״א, וע׳ רמ״א סי׳ תיח סי״א, מ״מ היינו מצד דינא דצרורות אבל צרורות דאדם בנר חנוכה אין בזה נפק״מ כל עוד דחשיב מעשיו.

ויש לציין דגם אם נימא דיצא על ידי זריקה וכיו״ב מ״מ לכתחילה בודאי שאין לעשות כן וכמ״ש המשנ״ב דיש להדליק עד שתהא שלהבת עולה מאליה, ולפי מה שהקיל במהר״י ברונא (שהוא מקור המשנ״ב) בשאר נרות שלא להצריך כן היה מקום לומר לומר דגם בגרמא שרי אולם רק בדרך כבוד ולא בדרך ביזיון דבזה אין סברא להקל, וכדאמרי׳ במה ששפך יכסה שלא יכסה לא ביד ולא ברגל וכו׳ ומזה נלמד בגמ׳ שלא להשתמש לאורה שזה נוהג גם בשאר נרות ולא רק בנר הראשון העיקרי.

ושו״ר שנסתפק הגרשז״א לענין גרמא בנר חנוכה ולא הוה ברירא ליה דשרי (ראה הליכ״ש תשרי סי׳ טו ס״ד), ושיש שנקטו שאם ההדלקה נעשית מיד כשר ואם ההדלקה משתהית כמה שניות אחר לא יצא (הגריש״א והגרח״ק הובאו באור ישראל יט, וע״ע מה שהובא בהליכ״ש שם בשם הגרצ״פ).

הדין שצריך להדליק נר חנוכה עד שתהא שלהבת עולה מאליה האם הוא מעכב בדיעבד

אע״פ שזה נאמר בגמ׳ לענין נר המנורה בבהמ״ק ולענין נר שבת וכן נפסק

בשו״ע סי׳ רסד ס״ח לענין נר שבת, מ״מ מסתבר שאינו לעיכובא דאל״כ למה שתקו השו״ע ורוב הפוסקים מלפרש דין זה ולא הזכירו אלא שצריך להדליק הנר, וידענו לה מהבה״ל שהזכיר הנהגה זו ממהר״י ברונא, ועוד דהרי אשו משום חיציו וגם מה שדלק אח״כ חשיב מעשה דידיה כמו שנתבאר בתשובה אחרת, ועוד דהרי לו יצוייר שהפתילה היתה יוצאת מהשמן עשירית האצבע הרי היה יוצא יד״ח בהדלקה זו וא״כ אם יוצאת מן השמן שליש האצבע למה לא ייצא יד״ח בהדלקת עשירית האצבע דא״כ נתת דבריך לשיעורין, ולא מסתבר שהוא לעיכובא, וכן במקור הדברים במהר״י ברונא לא הזכיר לעשות כן אלא בנר הראשון, (גם אם נימא דהבה״ל גופיה לרווחא דמילתא עשה כן בכל הנרות), ואם היה לעיכובא לגבי הנר הראשון פשיטא שהיה מקפיד על זה בכל הנרות, אלא ע״כ שבנר הראשון נמי אינו אלא לכתחילה בלבד למצוה ולכן בשאר הנרות לא החמיר, וכעין מה שמצינו מש״כ המשנ״ב שיכול לומר הנרות הללו מיד אחר הנר הראשון והיינו משום שגם לגבי הנר הראשון מעיקר הדין תפילה זו אינה הפסק והברכה לא מעכבא (ולגבי שאר הנרות אין אפי׳ חשש ברכה לבטלה כיון שכבר חלה על הנר הראשון) הלכך כל מה שאינו לעיכובא בנר הראשון לא חשו בשאר נרות אף לכתחילה, ולכן יש לומר דגם להדליק רוב היוצא אינו לעיכובא לכתחילה ומעולם לא ראינו ולא שמענו מי שחזר להדליק מחמת שלא הדליק הרוב היוצא גם ביום הראשון שיש רק נר אחד וגם האידנא שאין בני אדם רגילין ובקיאין כ״כ לאמן ידיהם בהדלקת נר ושכיח שאין מדליקין אלא מעט.

ויתכן לחדש עוד דדין זה להדליק הרוב היוצא אינו דין שהאדם עצמו יעשה כן אלא דינא הוא שאין לו לילך משם ולעצור ההדלקה עד שידליק הרוב היוצא, ואם נגע בקצה הפתילה ומיד כולה הובערה מאליה סגי בכך ויצא ידי מצוותו.

וגם אינו טוב להדליק שוב אם לא הדליק הרוב היוצא דבזה אינו עושה המנין הנרות וכ״ש אם מכבה נר שהדליק שתיקותיך יפה מדיבורך דמכבה נר של מצוה ומדליק נר של רשות (עכ״פ להסוברים דגם אם כיבה במזיד אינו זקוק לה מדינא), ואם מדליק במקו״א יש לעיין.

וכ״ש לפי סברא אחרונה שכתבתי בהגדרת הדלקת רוב היוצא דבזה אין כלל טעם לכבות כיון שסו״ס לאחר שהתלקח נמצא שהדליק רוב היוצא וכ״ש אם עדיין לא התלקח שיכול בידיים להמשיך להבעירו עד שבידיים ידלק רוב היוצא.

סימן ח׳

לשחק בסביבון בחנוכה על כסף האם מותר או אסור

בס״ד, י״ו כסלו ה׳תשפ״ו

לכבוד הרה״ג עקיבא משה סילבר שליט״א
שלום וברכה וכט״ס!
אחדשה״ט כנאה וכיאה באהבה רבה!

נשאלתי ע״י אשה שרוצה בימי חנוכה לשחק עם בנותיה או חברותיה במשחק הסביבון או כל משחק אחר כדי להנות ולהנעים את הזמן, משחק שכל אחת מבנותיה שמה כמה שקלים 3 עד 7 שקלים, וכל אחת בוחרת אות אחת מד׳ אותיות הכתובות על הסביבון נגה״ש, ומסובבים את הסביבון, ומי שסביבון נעצר באות שהיא בחרה, היא זוכה בכל הסכום ששמו הבנות או החברות האחרות, ושואלת אם מותר לשחק באופן כזה.

ועוד שואלת האם מותר לעשות כן בשאר ימות השנה לאו דווקא בחנוכה, כאשר משחקים משחקי חברה, האם מותר שיהיה על כמה שקלים, כאשר משחקת עם חברותיה או בנותיה.

במשנה מסכת ראש השנה (פרק א, משנה ח) אֵלּוּ הֵן הַפְּסוּלִין, הַמְשַׂחֵק בַּקְּבָיָא, וּמַלְוֵי בְּרִבִּית, וּמַפְרִיחֵי יוֹנִים, וְסוֹחֲרֵי שְׁבִיעִית, וַעֲבָדִים. זֶה הַכְּלָל, כָּל עֵדוּת שֶׁאֵין הָאִשָּׁה כְּשֵׁרָה לָהּ, אַף הֵן אֵינָן כְּשֵׁרִים לָהּ. ע״כ.

רבי עובדיה מברטנורא כתב (שם) טעם פסול משחק בקוביא, וז״ל: משחק בקוביא. עצמות שמשחקים בהן בערבון. ואמור רבנן אסמכתא לא קניא, והרי הן גזלנין מדרבנן. עכ״ל.

בתוספת יו״ט (שם) כתב, וז״ל: המשחק בקוביא. פירש הר״ב מטעם אסמכתא דלא קניא והרי הן גזלנים מדרבנן דמדאורייתא אינו קרוי גזלן אלא החוטף מיד איש כדכתיב (שמואל ב׳ כ״ג) ויגזול את החנית מיד המצרי. כ״כ רש״י. ולפסק הלכה שזכרתי דכל עובר עבירה כו׳ פסול י״ל כמ״ש התוס׳ דכיון דמדעתו נותן לא נחשב בעיניו כגזל. ע״כ. ובפ״ג דסנהדרין כתב הר״ב טעם אחר שכן שם בגמרא חולק רב ששת על זה הטעם דהכא וסובר דכל כה״ג לאו אסמכתא היא ואיכא בינייהו דגמר אומנות אחריתי. ושם פסק הר״ב כרב ששת. עכ״ל.

ולכאורה לפי זה יהיה מותר לשחק עם מעט שקלים ואין בזה משום גזל כי כל אחת מוחלת על הפרוטות ששמה והעיקר אצלה הוא להעביר מעט את הזמן בנעימים.

ותפארת ישראל (יכין אות ל״ו) כתב, וז״ל: בקוביא. [קובאס] בל״י [ווירפעל], וה״ה שאר מיני שחוק ודוקא שזה אומנתו [שם סט״ז]. עכ״ל.

וכאן אין זה האומנות של הנשים אלא משחקות מפעם לפעם כדי להעביר את זמנם ולא לפרנסתם.

בשו״ע חו״מ סימן ל״ד, בהלכות ״עדים הפסולים מחמת עבירה״ (סעיף ט״ז) כתב, וז״ל: מפריחי יונים (פי׳ שמלמדים אותם להביא יונים משובך הזולת) בישוב, פסולים, מפני שחזקתן שגוזלים יונים של אחרים. וכן סוחרי שביעית, והם בני אדם שיושבים בטלים, וכיון שבאה שביעית פושטים ידיהם ומתחילים לישא וליתן בפירות, שחזקת אלו שהם אוספים פירות שביעית ועושים בהן סחורה, וכן משחק בקוביא, והוא שלא תהיה לו אומנות אלא הוא, הואיל ואינו עוסק בישובו של עולם, הרי זה בחזקת שאוכל מן הקוביא שהוא אבק גזל. ולא אקוביא בלבד אמרו, אלא אפילו משחקים בקליפי אגוזים וקליפי רמונים; וכן לא יונים בלבד אמרו, אלא אפילו במשחקים בבהמה חיה ועוף, ואומרים: כל הקודם את חבירו או כל הנוצח את חבירו יטול בעליו שניהם, וכל כיוצא בשחוק זה, והוא שלא תהיה לו אומנות אלא שחוק זה, הרי זה פסול. וכל אלו, פסולים מדבריהם. עכ״ל.

ועיין בתקנתם (שם) בסעיף ל׳ ול״א.

והנה נשים בין כה וכה פסולות להעיד, אלא רק אם היא עדות לאשה עגונה, שבאופן כזה היא כשרה להעיד.

ואם כן לכאורה נראה שאין בעיה להתיר לכתחילה לנשים לשחק על מעט ממון בימי החנוכה על הסביבון או על מעט ממון במשך ימות השנה כשמשחקות משחקי חברה, וכשאינם עושות דבר זה בקבע.

אך ברור הדבר שאין ראוי לעשות את זה כי אפשר להגיע מזה לבטלה ושעמום ומריבות ודיבורי לשון הרע ורכילות.

ואשמח מאד לדעת מה דעת כבוד הרב בענין זה.

בברכת התורה ולומדיה
רן יוסף חיים מסעוד אביחצירא
מח״ס מריח ניחוח
עפולה ת״ו

תשובתו אלי:

האם מותר לנשים לשחק בסביבון על כסף או לא

הנה חלק מהדברים הרחבתי בתשובתי לגבי משחק בגוגואים (גרעיני משמש) ובהוספה שם[1], ומ״מ אכתוב בזה עוד תמצית הדברים שגם נתחוורו לי יותר וגם אוסיף בזה תוספת דברים גם לענין המשחק בגוגואים.

הנה ברמ״א בחו״מ סי׳ רז סי״ג הביא בזה כמה פרטים ובתוך הדברים נזכרו שם

---

1. א״ה ריחמ״א: לתועלת הענין אני מביא כאן את מה שכתב בתשובתו בענין הגוגואים (וילדי ירושלים קוראים להם אגואים, וכן אני ריחמ״א ס״ט שהנני יליד ירושלים תובב״א, וז״ל:

ילדים המשחקים בגרעיני משמש

ומתערבים על המשחק על כמות גרעינים האם החוב תופס וחל

יעוי׳ ברמ״א או״ח סי׳ שלח ס״ה וכל זה בשוחק דרך צחוק בעלמא, אבל בשוחק כדי להרויח אסור אפי׳ שוחק בתם ובחסר דהוי כמקח וממכר עכ״ל, ומבואר דיש איזה אופן שחל חוב והאיסור רק מצד שבת. ועי׳ ברמ״א חו״מ סי׳ רז סי״ג כמה חילוקים בדין אסמכתא, והאופן המותר לפי החלק מהדעות הוא במין הגרלה שאינה תלויה בדעתו, ולכן יש צד להתיר זוג ופרט או דבר שאינו תלוי בדעתו (ולדידן עכ״פ לכתחילה אין להתיר עי׳ משנ״ב סי׳ שכב סקכ״ב).

והעיר הרה״ג עובדיה זכאי [ורוב המ״מ שציינתי בתשובה זו מספרו מחזה עובדיה סי׳ ד] שמשחק גרעיני משמש (הנקרא כאן גוגואים) רגיל כגון בקופסת זריקה הוא תולה בדעת עצמו ולא בדעת אחרים, דדומה למש״כ בגמ׳ סנהדרין כה ע״א אנא ידע לאקושי טפי וכו׳, ובזה אין הקולא של תולה בדעת אחרים.

(ואולי מצד זה יש לצדד דלגבי האב חשיב תולה בדעת אחרים והוא הבעלים האמיתי וצ״ב דהרי נתן לקטן לשימושו הקבוע ולא נתכוון ולא רצה לקנות כלל).

ויש להוסיף עוד דברמ״א בחו״מ שם ההיתר הנזכר הוא רק כשכל ההתערבות לפניהם אבל במציאות המשחק אינו רק באופן זה.

אבל צל״ע בניד״ד במשחקי גוגואים שהוא אסמכתא על דבר שאינו שוה ממון ובספר הנזכר כתב לצדד דמאחר וביניהם מחליפים על ממון חשיב שווה כסף וטעם זה צ״ב דהרי בשוק אינו שווה כסף ומנ״ל דסגי שבין הצדדים שווה כסף, ואמנם בפדיון הבן מצינו דסגי לדידי שוה לי ה׳ סלעים אבל מנ״ל שבדיני גזילה כ״ה אם נימא דבעי׳ שוה כסף כדי לאסרו.

אבל עוד כתב שם לאסור מטעם דגזל אסור גם בפחות מש״פ [היינו עכ״פ היכא דמקפיד] וגם זה יל״ע אם יש לזה גדרי גזל ובפשטות אכן כך הוא כיון דאסמכתא משום גזל.

ומה שדן שם להתיר בשם חכ״א מטעם שאין שוויות לגוגואים אלא לצורך המשחק יש לדון דאם כוונתו דמאחר וכל מה שהוא שווה הוא לצורך המשחק ואם נבטל המשחק לא יהיה שווה וממילא יש להתיר, כ״ז צ״ב דסו״ס הקטן מקפיד ומצטער על מה שהפסיד הגוגואים ומתחרט על משחק זה ששיחק כרגע ומבחינת הסתכלותו הוא כמאבד שלל ואינו מפקיר הדברים לצורך המשחק אלא אדרבה בעיני רוחו היה מעדיף לבטל מה ששיחק עכשיו ומה שבס״ה על ידי המשחקים יש חשיבות לגוגואים מנין שהוא משנה את הדין, ועוד דהרי גם בממון רק השימוש הכללי בממון נותן שימוש לממון.

וכן יש לדון בדבר שכל הילדים נוהגים כן אם יש בו דין אסמכתא, והנה באסמכתא שיש בה מנהג יוצא מדברי התוס׳ ב״מ סו ע״א בתירוצם הראשון דדינו סיטומתא וכן נקט להלכה בחת״ס שו״ת סי׳ סו, ועדיין צ״ב אם מנהג קטנים חשיב מנהג, ואולי סגי בזה שהמשחקים עצמם כרגע הם קטנים דבזה מוכח שבודאי מתכוונים לקנין, עי׳ בתוס׳ שם, והיינו דאף שאין גדולים המשחקים בזה מ״מ מאחר שהמנהג הוא שכל

ג׳ דעות, דעה שהרחיב בה הרמ״א היא דעת ר״י בתוס׳ סנהדרין כה ע״א דס״ל כפשטות דעת רוב האמוראים בגמ׳ שם שאין איסור גזל במשחק בקוביא ואי״ז בכלל אסמכתא, וכל פסול עדות הוא רק כשאין להם אומנות שלא היא ואינם עסוקים ביישובו של עולם, ובלבד שהוא דבר שאינו תלוי בדעת האדם שמשחק שאין לו שליטה בתוצאה כמו משחק בקוביא וכ״ש סיבוב בסביבון שאין האדם יכול לשלוט בתוצאה במקרה רגיל ולכן בד״כ שאין בו חשש, דבזה אין אסמכתא כלל, ודעת ר״ת שהביא הרמ״א בסוף דבריו דהיכא שיש צד רווח לב׳ הצדדים אין בזה משחק בקוביא אלא אם כן הוא בידו וגם לשיטתו אין איסור גזל במשחק בסביבון, ודעת הרמב״ם שהביא הרמ״א בדרך אגב דהר״י הוא דלא כמותו דס״ל כמאן דאמר בגמ׳ שם שהוא משום גזל דאסמכתא לא קניא ואז פסול לעדות גם אם אין לו אומנות שלא היא.

המשחקים בזה מתכוונים להעביר (אם נימא שכך המנהג אצלם) ממילא מוכח שהכונה לזה, גם אם המנהג נוצר בפועל ע״י קטנים, וצל״ע.

אולם העיר בספר הנז׳ דהוא פלוגתת הפוסקים אם מועיל סיטומתא בלא קנין [רידב״ז ח״א סי׳ רע כסף הקדשים חו״מ סי׳ רא] או לא [שו״ת הרא״ש כלל יב סי׳ ג] וכתב שם שלהלכה נוקטים שצריך עי״ש, ולולי דבריו היה נראה לענ״ד באופן אחר, דברא״ש שם לא נזכר שיש קנין אלא שעושה מעשה, ושדיבור לא מועיל לבד, וגם מש״כ שלהלכה צריך קנין מאידך עי׳ כנה״ג הגהות הטור חו״מ סי׳ רט סקכ״ו וברכ״י חו״מ סי׳ יב ובפת״ש יו״ד סי׳ שכ ס״ד דמשמע דעכ״פ להלכה א״צ.

ועי׳ שם עוד סברות בזה, ולמעשה צ״ע דלכאורה יוצא שאם יש היתר הוא רק מצד שהוא מנהג המוכיח ואז הו״ל כסיטומתא על ידי מעשה ולקטנים אפשר דסגי בזה למצוות חינוך.

השלמה לנידון אסמכתא בגוגואים

הראוני במנחת שלום שהתיר ענין הגוגואים מטעם שהוא מעשה שתלוי בו ולעד״נ דמה שהתיר הרמ״א בחו״מ סי׳ רז סי״ג מה שתלוי בדעתו הוא בדבר שיש בידו לעשות בכל רגע ובידו להחליט אם לעשות או לא והוא תנאי ככל דיני תנאים, ומאידך הרמ״א הביא מתירים באופן שהדבר אינו תלוי בדעתו כלל כגון הגרלה (ועי׳ פסקי משפט על הרמ״א שם) וכגון זוג ופרט (כמו שציינתי לרמ״א בהל׳ שבת), אבל יש המקרה הממוצע שהוא דבר שהאדם עצמו משתדל ואין ההצלחה תלויה בו שהוא המקרה שמבואר בגמ׳ לאיסור כגון גבי המשחק בקוביא אנא ידע טפי וגבי אי תקדמך יונך ליון אנא ידע לאקושי טפי, וזה ממש איסור משחק בקוביא, וגבי גוגואים בד״כ אין אפשרות להצליח בוודאות וגם לא קרוב לוודאות, דאם כך היה לא היו בעלי הקופסה מניחים בידו לקלוע בקופסתם, שהרי הוא מזיק להם, וממילא כאן הוא ממש המקרה האסור שאינו לגמרי תלוי בו ואינו לגמרי לא תלוי בו.

והטעם בזה הוא דהרי בדבר התלוי בדעתו אין כאן אסמכתא כלל משום שיודע שאם יעשה יקבל ואם לא לא והוא ככל תנאי במכר, ובדבר שאין תלוי בדעתו ג״כ אין אסמכתא באופן האסור דאיסור אסמכתא הוא משום שסבור שלא יצטרך לתת ולא גמר ומקני ודבר שאינו תלוי בהשתדלותו לא סומך כלום, ולכן אסמכתא הוא רק דבר שתלוי בהשתדלותו מחד גיסא ואין מוכרח שיהיה לפי מה שיעשה מאידך גיסא, דמחד גיסא סומך על דעתו שיצליח כיון שהוא דבר התלוי בבקיאות ואומנות, ומאידך גיסא יוכל להיות מצב שלא יצליח (ואף כך הוא ברוב הפעמים בד״כ), וזהו משחק בקוביא ומפריחי יונים והיינו ממש בכלל זה משחק הגוגואים של קטנים שלנו.

ובמקרה של גוגואים היה מקום לדמותו למשחק בקוביא דאין בזה איסור אסמכתא אולם בר״י בתוס׳ שם וכן הובא בקצרה ברמ״א שם מבואר דמי ששלח שליח והשליח נתחייב על קנס באסמכתא בזה לא קניא והטעם משום שנראה קצת כמו שיכול להשתדל בדבר וסמכא דעתיה שיתנו לו, וממילא בגוגואים שיכול להתאמץ להשתדל להגיע לתוצאה ויש בזה אומנות א״כ יתכן שבזה יש לומר הסברא דאנא ידע לאקושי טפי הנזכר שם בהמשך הגמ׳ (סנהדרין כה ע״א וע״ב).

והנה באמת צ״ב דפשטות הגמ׳ לעיל מינה דלדעת רוב האמוראים מלבד רמי בר חמא דאין איסור גזל באסמכתא דמשחק בקוביא וכדעת ר״ת ור״י ואילו בסוגי׳ דאנא ידע לאקושי טפי משמע דהוא אסמכתא וא״כ הוא כדעת רמי בר חמא דס״ל שהוא גזל ובתנאים הוא כדעת רביה דר׳ יהודה דס״ל הכי לעיל מינה ושו״ר דאכן הרע״א בגליון הש״ס כתב כן והביא שכן אי׳ גם בר״ן ועי״ש מה שתמה על סוגיית הגמ׳ לפ״ז.

א״כ לפ״ז נמצא דהסברא דאנא ידע לאקושי טפי לדעות ר״ת ור״י אינה להלכה וממילא היה מקום לומר דגם בגוגואים א״א לומר סברא זו [וזהו שוב דלא כמו שכתבתי בהשלמה לתשובה הקודמת], ומ״מ גבי שליח חזי׳ דעכ״פ לשי׳ ר״י אמרי׳ דכיון שנראה כמשתדל [ואינו כמו משחק בקוביא שהוא כעין הגרלה אקראית] יש בזה משחק בקוביא כיון שסומך דעתו וממילא אולי יש להרחיב הדברים באופן שיש השתדלות הניכרת לעין ויש לעיין בזה [וברמ״א גופיה לא נזכר אלא ג׳ חילוקים, בידו, אינו בידו והוא ביד אחרים, אינו לא בידו ולא ביד אחרים, ואם נימא הכי נמצא שיש כאן חילוק חדש שהוא בידו להשתדל בדבר לסייע קצת ויש בזה אומנות, ופשטות הרמ״א שלא הזכיר חילוק זה, ואולי ס״ל דסברת אנא ידע לאקושי טפי נדחתה, דמה שבידו לגמרי חשיב בידו ומה שאינו בידו לגמרי חשיב אינו בידו וצל״ע].

ויש לציין בזה דהר״י בתוס׳ שם לעיל מינה בקושייתו על ר״ת הביא ראיה מהסוגיא שלאח״ז דאנא ידע לאקושי טפי להוכיח דכשיש לאדם טענה שיכול להשתדל בכה״ג יש בזה יותר סברא להחשיבו כאסמכתא, וזהו אע״ג דלפי המבואר עיקר הסברא קיימא לדעה דר״י בתוס׳ לא קיים כוותה מ״מ עיקר הסברא נקט לה להלכה ללמוד מזה לענין שולח שליח על הדרך שנתבאר לעיל, וא״כ יתכן לומר כנ״ל דהטענה דאנא ידע לאקושי טפי היא סברא קלישתא דהכל יודעים שמשחק בקוביא ומפריחי יונים (שבזה נאמר לאקושי וכעי״ז בקוביא) הוא הגרלה אקראית וההקשים אינם מועילים כ״כ אבל באופן שיש לו טענה שיצליח אפשר דדמי לשליח [ומ״מ באופן שתלוי בו ממש כבר

דמי לאם אוביר ולא אעביד דבזה יש חילוק בין אשלם אלף לאשלם במיטבא עי׳ בתוס׳ שם ובגוגואים ברור שאינו תלוי רק בו דא״כ היה בזה נזק לבעלי הקופסה של המשחק אלא תלוי גם בהשתדלותו, ומ״מ אם היה תלוי רק בו ג״כ היה מקום לדמותו לאשלם אלף כיון דמשלם יותר מנזק שנגרם על ידו ואשלם במיטבא היינו נזק שנגרם מכח פשיעתו, ומאידך גיסא יש מקום לטעון דאין כאן אסמכתא דדוקא אשלם אלף הוא דין מיוחד שבזה הוא גוזמא דלא מסתבר שישלם אלף משא״כ באומר שישלם חמישים קנס אפשר דאין בזה גוזמא דבזה אפשר שמתכוון לשלם ועי׳ בלשון התוס׳ שם].

והנה ברש״י בסנהדרין שם כה ע״ב פירש דאפילו המשחק בקליפי וכו׳ היינו אקראי בעלמא ולכאורה אקראי אינו בכלל אין לו אומנות שאינה היא וא״כ קאי כרבי בר חמא דלעיל וכהרמב״ם שפסק כרב״ח דהמשחק בקוביא הוא גזל או דנימא דגם הברייתא קאי כהך תנא דלעיל דאיהו רביה דר׳ יהודה דס״ל כרב״ח הנ״ל דס״ל המשחק בקוביא גזל הוא.

ובתשו׳ הרא״ש [הובא בבאה״ג ובסמ״ע שם] אי׳ דמי שאמר שיתן סך פלוני אחר שעשה שחוק [בקוביא] אף שעשה קנין א״צ לשלם כיון שעשה כן מחמת השחוק ואין בזה שום חיוב ולפו״ר סבר כהרמב״ם דמשחק בקוביא אינו חייב כלום דאסמכתא לא קניא וצ״ע, (ולא עיינתי בפנים לע״ע), או יש לומר באופנים דגם ר״י מודה שלא קני במשחק בקוביא עי׳ להלן בסמוך.

ולגוף ההיתר ברמ״א שם נזכר ההיתר דוקא כשהכסף של שניהם מונח לפניהם [וכ״ה בתוס׳ שם] וי״א דוקא כשמונח על דבר שהוא של שניהם ופי׳ בבהגר״א דזהו כדי שיהיה קנין דבלא קנין השחוק הוא הבטחה בדיבור בלבד ודברים לא קנו.

ומ״מ גם באופן שהוא הבטחה בדיבור יל״ע למה יהיה בזה איסור אסמכתא כיון שמתכוון לתת אח״כ, ואפשר דאה״נ אין בזה איסור אסמכתא ורק ר״ל שמן הדין אינו מחוייב לשלם כל עוד שלא היה קנין, ויש לדון באופן שהוא איסור אסמכתא או להרמב״ם בכל אופן מה הדין אם מתנה ואומר אע״פ שמן הדין הוא שלי אני נותן לך [והנה אם מתנה מעיקרא יש מקום לומר דבאמת לא סגי דהרי כל ההתניה היא מחמת שסבור שירוויח ומאידך גיסא י״ל דמ״מ התנה והרי בדבר שבממון תנאו קיים וממה שלדעת השו״ע באה״ע סי׳ נ ס״ו יש להצריך בשידוכים לעשות תנאי חזק יותר מזה ע״י שטר חוב שכותב מעיקר שחייב מנה א״כ לכאו׳ לפו״ר ש״מ דתנאי קלוש כזה לא מהני, וגם להרמ״א שם בשידוכים יש דין מיוחד עי״ש בנו״כ, וצל״ע], אבל יש לדון במתנה אחר מעשה ואומר יודע אני שאינו שלי ואני נותן לך, ובלשון

הרא״ש המובא בבאה״ג הנ״ל אי׳ דאם חייב עצמו מחמת השחוק או בסתמא לא חל ומשמע דאם חייב עצמו להדיא לא מחמת השחוק אלא במתנה על אף השחוק מהני ומ״מ אין הדיוק מוכרח די״ל אם חייב עצמו חוץ מן השחוק כלל ור״ל מחמת מנה או מחמת מתנה חדשה ומ״מ הפשטות דאה״נ שיכול לחייב עצמו ומ״מ אפשר דלאו משנת חסידים היא כיון שסו״ס טעם החיוב הוא מחמת כללי המשחק שהם אסמכתא (ויש לציין דדעת הרמ״א באו״ח סי׳ תרלח דאין אנו בקיאין בתנאים והכונה שע״ה אין בקיאין בכוונתם וכעי״ז יש מהפוסקים שכ׳ דאין בקיאין בקנינים, ואולי גם בניד״ד יש לחוש שיחשבו שהוא אמירה בעלמא כדי לצאת איזה חשש בלתי נודע ולא יבינו שבאמת בידם לעכב המעות אצלם וממילא לא יתוקן הדבר עי״ז).

לענין מה דבנשים מיירי אין חילוק לדעת הרמב״ם דהפסול לעדות הוא סימן ולא סיבה כלומר שהוא סימן שיש כאן גזל ולא שיש סיבה מחמת הפסול לעדות להימנע.

וכמו״כ להרמב״ם אין חילוק אם יש אומנות בלא היא או לא כיון דמטעם גזל מיירי.

לענין עצם המשחק עי׳ בבה״ל בריש הל׳ חנוכה סי׳ תרע שהזהיר שלא להרבות בשחוק הקרטין (קלפים) ושהרעישו הספרים מזה וכן נזכר בעוד הרבה פוסקים ענין זה, ועי׳ גם בע״ז יח ע״ב דדברים של ביטול זמן אסורים משום ליצנות וביטול תורה, ומ״מ בנשים הוא קל יותר, ועי׳ כתובות סא ע״ב פלוגתא דתנאי אם העיסוק במשחק לאשה עכ״פ כשאין לה אומנות שלא היא הוא דבר שיש בזה טענה שאין לעשות כן, ובחלקת מחוקק אה״ע סי׳ פ סק״ו מבואר שפסק כדעת המחמירים בזה דאין לעשות כן.

סימן ט׳

האם יברך על הדלקת נרות חנוכה בחוץ או בביתו באופן שמדליק ב׳ מנורות לחנוכה אחת בחוץ ואחת בבית והאם יכול להדליק את הנרות חנוכה בתוך ביתו כדעת בית שמאי

בס"ד, מוצש"ק פר׳ וישב ליל כ"ד כסלו ה׳תשפ"ו

לכבוד ידידי היקר הרה"ג נתנאל אדרי שליט"א
שלום וברכה וכט"ס!
אחדשה"ט הטוב כנאה וכיאה באהבה רבה!

בענין מה ששאלתי מאת כת״ר שליט״א לפני מנחה של שב״ק וישב ה׳תשפ״ו בחצר בית הכנסת ״היכל חביב״ עפולה.

אדם שיש לו בית פרטי ומדליק את נרות חנוכה מחוץ לביתו כדי לזכות לפרסומי ניסא לרבים, אך במשך השנים שמדליק נרות חנוכה מחוץ לביתו ומיד לאחר ההדלקה נכנס לביתו יחד עם בני ביתו מחמת הקור או הגשם ואינם יכולים לשהות בחוץ, ראה שאמנם מציאות ההדלקה בחוץ שעושה פרסומי ניסא לרבים טובה היא, אך יש חסרון באווירת ימי החנוכה שאין מדליקים נרות החנוכה בתוך ביתו.

ושאל האם מלבד נרות חנוכה שמדליק מחוץ לביתו יוכל להדליק גם נרות חנוכה בתוך ביתו כדי ליצור מציאות ומצב של אווירת חנוכה גם בתוך ביתו שישירו למול נרות החנוכה, וכן ירקוד עם ילדיו, וענו לו שיכול להדליק את נרות החנוכה בחוץ בברכה, ואת הנרות חנוכה ידליק בביתו ללא ברכה.

אך עלה בלבו ספק הרי הוא מדליק את נרות החנוכה בחוץ לעיקר מצוות פרסומי ניסא, אך בפועל מה שקורה שעיקר הפרסומי ניסא לפחות בעבורו ובעבור בני ביתו הוא הנר שמדליק בביתו ולא בחוץ, כי מיד אחרי ההדלקה בחוץ נכנסים לבית מחמת הקור, ואם כן לכאורה הברכה בחוץ היא ברכה לבטלה והוא צריך לברך בתוך ביתו ולא בחוץ, ובפרט שיש הסוברים שהדלקת נרות חנוכה היום עיקרה בבית ולא בחוץ.

אשמח מאד אם תוכלו לעיין בדברים ובפרט שכתבתם לי שה״שאלה אמיתית ונחוצה״.

בברכת התורה ולומדיה
רן יוסף חיים מסעוד אביחצירא
מח"ס מריח ניחוח
עפולה ת"ו

נ״ב – אם ידליק את נרות החנוכה ללא ברכה ביתו האם יוכל להדליק נרות החנוכה בביתו לפי דעת בית שמאי וכמו שכתב המשנ״ב בסימן תרע״א בביאור הלכה ד״ה וי״א דכ״א מבני הבית וכו׳, וז״ל:

עיין בביאור הגר״א שכתב דגם דעת הרי״ף כן הוא מדהביא המימרא דרבה בב״ח אמר ר״י וכו׳. ולולי דברי קדשו היה אפשר לומר עוד דדעת הרי״ף דזה לא נכנס בכלל מה דקי״ל בעלמא דהלכה כב״ה בדינא אחרי דאינם מחולקים בענין הלכה אלא בענין הידור בעלמא ולזה הביא מה שאמר ר׳ יוחנן על שני זקנים ומשמע לכאורה דהיו בימיו שכבר נפסק בעלמא דהלכה כב״ה ואפ״ה זקן אחד עשה כב״ש. אכן מדלא הוזכר ד״ז בשום פוסק אין לצרף ד״ז להלכה כלל ולא כתבתי רק לעורר לב המעיינים. עכ״ל.

ועיין בריטב״א על שבת (כ״א עב) ד״ה אחד עשה כדברי ב״ש, וז״ל:

ואפילו למ״ד שהעושה כדברי ב״ש לא עשה כלום או חייב מיתה כדאיתא בפ״ק דברכות (יא ע״א), שאני הכא שאין מחלוקתם אלא להדור מצוה בעלמא. עכ״ל.

ועיין בהערות לרבנו הריטב״א (הוצאת מוסד הרב קוק) שכתבו (הערה 75), וז״ל:

עיין ביאור הלכה סימן תרע״א ס״ב (ד״ה וי״א) שכיון לדברי רבנו, וע״ע ברכות נג ע״ב ותורעק״א שם פ״א מ״ג אות י׳. עכ״ל.

כתבתי את הדברים לציון, ואשמח מאד לדעת את דעתו של כת״ר שליט״א בדבר זה׳.

בברכה

הנ״ל

תשובה:

הרה״ג עקיבא משה סילבר שליט״א כתב לי, וז״ל: מי שמדליק נר חנוכה בפתח ביתו מבחוץ ועוד מדליק בתוך ביתו כדי לעשות פרסומי ניסא בתוך ביתו האם יכול לברך על מה שמדליק בחוץ

פשוט שיכול לברך על מה שמדליק בחוץ, דגם לפי הצד שיכול לצאת ידי חובה במה שמדליק בפנים מ״מ אין צד שאינו יוצא במה שמדליק בחוץ וא״כ אחר שכבר יצא המצוה אינו יכול לחזור ולברך על מה שמדליק בפנים ומאידך גיסא מה שמדליק בחוץ מתחילה צריך לברך אז כיון שיוצא המצוה בפעם הראשונה.

וכן מבואר ברא״ה בברכות (הובא בב״י סי׳ מו) דאחר שכבר קרא ק״ש אינו יכול לחזור ולצאת שוב במצוות ק״ש וכן הובא בבה״ל שם וכן נקט במשנ״ב בשם הגר״א דאחר שכבר קרא ק״ש בפעם הראשונה בלא ברכותיה אינו יוצא שוב בק״ש פעם שניה אלא כדי לעמוד בתפילה מתוך ד״ת, ומטו משמיה דהגרח״ס הלוי מבריסק שמי שיש לו אתרוג מהודר ספק מורכב ואתרוג שאינו מהודר מיוחס יטול מתחילה

ז. א״ה ריחמ״א: שלחתי את כל השאלה ג״כ להרה״ג עקיבא משה סילבר שליט״א.

המורכב דעל הצד שהוא מורכב יוצא אח״כ במיוחס ולא יטול תחילה האתרוג שאינו מורכב שאז בודאי לא יוכל להוסיף הידור בנטילת המורכב, וכמדומה שכן ראיתי גם בשם הגרח״ק דמי שקרא ק״ש בלא דקדוק אינו יכול לחזור ולתקן ע״י קריאת הק״ש בדקדוק, ובמקו״א (בתשו׳ על תקיעות דמעומד) הרחבתי דיש דעות בענין זה מ״מ לענין ברכה בודאי שיש לחוש ולברך רק על ההדלקה הראשונה ולא על ההדלקה השניה.

ובאמת היה יכול לעשות תנאי כעין התנאי של הגרח״ס ולומר שאם אינו יוצא בהדלקה שבפנים הרי הוא יוצא בהדלקה שבחוץ ואם יכול לצאת בהדלקה שבפנים מתכוון שלא לצאת בהדלקה שבחוץ אלא רק בשבפנים שיש בזה יותר פרסומי ניסא אבל למעשה נראה דיש ב׳ טעמים למה לא טוב לעשות כן, הא׳ די״א שהליכה הוא הפסק בברכה והב׳ דאינו ברור שהרבה פרסומי ניסא בפנים הוא עדיף ממעט פרסומי ניסא בחוץ דעיקר התקנה היה לפרסם הנס בחוץ, ועוד יש להוסיף דמאחר שרוב ככל הפוסקים נקטו שבזמנינו יש להדליק בחוץ הלכך א״צ לחשוש לצדדים רחוקים.

אבל כן יכול לכוון שהברכה תחול על ב׳ ההדלקות דהרי לדעת הרמב״ם יש להדליק מנורות כמנין בני הבית ואע״פ שהרמ״א כתב שכ״א מבני הבית ידליק מ״מ יש מהאחרונים שכתבו בדעת הרמב״ם שבעה״ב ידליק כנגד כל בני הבית ואף אם אין בנים אלא בנות הרי מעיקר הדין גם בנות יכולות להדר ואפשר דגם לולי דעת הרמב״ם הנ״ל גם להתוס׳ אם מדליק כל מנורה במקו״א ליכא עיקר חששא דהתוס׳ שלא יהיה היכר במנין הימים (דהתוס׳ מסכימים ששייך שיהיה נר לכאו״א דהרי המהדרין מדליקין נר לכאו״א רק דחששו שלא יהיה היכר אם מדליק לפי מנין הימים ויש כמה בני בית מדליקין) ואדרבה יש צורך בדבר מעין מה דאמרי׳ דחצר שיש לה ב׳ פתחים מב׳ רוחות יש להדליק עוד משום חשדא וה״ה משום צורך פרסומי ניסא יש מקום לומר שכל שעושה כן יהיה יכול לכלול הכל בברכה מדין תוספת נרות חנוכה של מהדרין ומהדרין מן המהדרין.

המדליק ב׳ מנורות אחת בחוץ ואחת בפנים לפרסם הנס בביתו האם יכול לעשות השניה כבית שמאי

הנה בבה״ל סי׳ תרעא מצדד דבהידור יכול לעשות כב״ש אבל למעשה כתב שאין לצרף דבר זה להלכה מאחר ולא הובא בשום פוסק וכת״ר הראה שבריטב״א הנדמ״ח כא ע״ב כבר כתב כן, א״כ בודאי שלא היה הבה״ל דוחה דבר זה מכל וכל אם היה רואה דברי הריטב״א שעיקר נימוקו לדחות דבר זה מהלכה משום שלא הובא בשום פוסק, ואולי זה כוונת הבה״ל במה שסיים לעורר לב המעיינים שלא יסמכו עליו בזה אם לא יעיינו וימצאו

ראיה אחרת לזה, ולכן מעיקר דינא דגמ׳ אין בזה איסור כמבואר בריטב״א שם, אבל יש בזה איסור מצד שינוי מנהג או מצד יוהרא ולדעת רוב האחרונים אין איסור יוהרא בביתו בצנעא (עי׳ בתשובתי לענין התכבדו מכובדים), ומה שהביאו הריטב״א והבה״ל ראיה מאחד עשה כב״ש שם מיירי קודם שהוקבע המנהג כמהדרין מן המהדרין דבית הלל דהרי אמרי׳ גם אחד עשה כב״ה, ומשמע ששאר העולם לא עשו כב״ה עכ״פ לא בדרך קבע, ומצינו שמי שלא נקבע במקום מותר לו להקל בצנעא מחוץ לתחום (עי׳ בסי׳ תסח), ומשמע שבביתו אינו יכול לשנות מהמנהג כשיש בזה צד קולא, (ואפשר שמטעם זה גם הבה״ל הזכיר שהיה הו״א כזו כצירוף ולא הזכיר שהיה הו״א כזו להלכה למעשה, והריטב״א מיירי על הזקנים בגמ׳ ולא בהכרח לדידן), ויל״ע. עכ״ל.

שלחתי את הדברים לידידי היקר הרה״ג גמליאל הכהן רבינוביץ שליט״א (מח״ס ״גם אני אודך״) וכתב לי, וז״ל: ב״ה, באמת חקירה מאד יפה! אולי אלו הנוהגים בכוונה להדליק רק בפנים, יעדיפו לברך על ההדלקה שבפנים, ואילו אלו שמדליקים בחוץ, יעדיפו לברך על המנורה שבחוץ ודו״ק.

סימן י׳

היכן ידליק אדם שעובד בשמירה ואין לו אף אחד בביתו שמדליק עליו

בס"ד,נר רביעי של חנוכה ה'תשפ"ו

לכבוד הרה"ג בניהו דיין שליט"א מח"ס שו"ת דברי בניהו עיה"ק ירושלים תובב"א שלום וברכה וכט"ס!
אחדשה"ט כנאה וכיאה באהבה רבה!

נשאלתי ע"י יהודי בשם גד לוי הי"ו (עפולה) שעובד בשמירה בלילות (הוא אינו עובד כלל בימים אלא רק בלילות), העבודה מתחילה משעה חמש בערב, לפני כן הוא מגיע לבית הכנסת להתפלל תפילת מנחה לשמוע מעט שיעור ויוצא לעבודה שלו, הדרך לעבודה היא כעשרים דקות נסיעה תפילת ערבית הוא מתפלל יחיד במקום העבודה.

שאלתו היא: מה יעשה בימי החנוכה האם ידליק במקום עבודתו בברכה, כי בביתו אין אף אחד, הוא גר לבדו אין לו אשה וילדיו אינם גרים איתו, ואחרי הכל מקום עבודתו הוא ביתו למשך שלש עשרה שעות במשך היום שלו, הוא נמצא במקום העבודה משעה חמש בערב עד שש בבוקר, אמנם הוא אינו ישן שם, כי עבודתו היא שמירה.

למנות שליח להדליק בביתו לכאורה אין טעם, וגם אין חשד שאינו מדליק, כי הוא מדליק בתוך ביתו כאשר נמצא בביתו בשבת.

עוד הוא שואל אם צריך הוא להדליק במקום עבודתו, האם ידליק בברכה, כי מלבדו אין אף אדם שנמצא שם, ואם כן הפרסומי ניסא הוא לו לבדו עצמו.

בברכת התורה ולומדיה
רן יוסף חיים מסעוד אביחצירא
מח"ס מריח ניחוח, עפולה ת"ו

תשובתו אלי:

בס"ד, כ"ט כסלו תשפ"ו

לכבוד הרה"ג רן יוסף חיים מסעוד אבוחצירא שליט"א !

בדבר שאלתו אדם שלא ישן בביתו והוא עובד לילה בשמירה כיצד דינו.

תשובה: אם הוא לא ישן בביתו ידליק במקום העבודה בלילה אבל אין לו לברך כיון שהוא שומר ולא ישן שם. וכבר הארכתי בענין כיוצ"ב באדם שיוצא מביתו ביום חמישי עד מוצאי שבת כיצד ינהג בענין הדלקת נרות חנוכה בשו"ת דברי בניהו חלק כט סימן מב באורך ומתוך הדברים שם יצא מסקנא לנידון דידן שכיון שאינו יושן בביתו ידליק במקום

שנמצא בעבודה בלי ברכה. הנני להעתיק לך את התשובה שם בדבר שאלתו באדם שיוצא בימי חנוכה ביום חמישי בלילה לבית חמיו או לבית אביו ונשאר שם עד מוצאי שבת היכן עליו להדליק את החנוכיה וכיצד עליו לנהוג.

תשובה: הנה דנו הפוסקים באדם שנמצא בשעת הדלקת נרות בצאת הכוכבים אצל חבירו וסועד שם עם אשתו ובניו וחוזר אח״כ לביתו לישון שם היכן יש לו להדליק האם אצל חבירו שנמצא שם בשעת ההדלקה נרות וסועד שם. או במקום שעתיד לישן באותו לילה. עיין בשו״ת שארית יוסף (סימן עג) שנשאל וז״ל, שאלה בעל הבית שאוכל ושותה בסעודת מריעות אצל חבירו ובא זמן ועת להדליק נרות חנוכה היכן ידליק אצל הסעודה או צריך לילך לביתו להדליק. תשובה לפי הנראה זאת השאלה אינה צריכה פנים שהרי כתב בטור א״ח (סי׳ תרע״ז) וז״ל כתב א״א בתשובה בן האוכל אצל אביו או האוכל אצל חבירו ויש לו בית מיוחד לשינה צריך להדליק שכיון שיש לו בית מיוחד לשינה והעולם רואין אותו נכנסין ויוצא בו איכא חשדא אם אינו מדליק בו ואפי׳ לדידן שאנו מדליקין בפנים ומסתמא בני חצר יודעים שאוכל במקום אחר מ״מ איכא חשד כי השכנים כו׳ עכ״ל. הרי בהדיא אף כי אוכל אצל אביו תמיד צריך להדליק במקום שלן ואף כי י״ל שהרא״ש מירי כשאינו רוצה להדליק כלל ורוצה לסמוך על אביו מ״מ שמעינן דעיקר הדלקת נרות חנוכה אינו הולך אחר מקום אכילה אלא אחר מקום לינה. ועוד י״ל שזאת השאלה היכא שאוכל בקביעות במקום א׳ דומיא דבן אצל אב אבל כשאינו אוכל רק פעם אחת י״ל שלא עלה על דעת השואל כלל כנד״ד והראיה שהרי בהגהות של מנהגי מהר״ר אייזק מטירנא כתב ודווקא במקום לינה מדליק ולא במקום אכילה א״ח ומהר״י ווייל הרי שכתב במקום לינה ולא במקום אכילה דמשמע אפי׳ אוכל בקביעות במקום א׳ מ״מ לינה עיקר כ״ש כשאינו אוכל רק פעם שמקום לינה עיקר ואף כי אנו שדירתינו מקום אכילה בבית החורף ומקום הלינה בחדר אחר מ״מ זה ידוע כי כולנו מדליקים בבית החורף במקום שאנו אוכלין וידוע שכל א׳ יש לו בקרוב תיכף אצל מקום אכילה מקום לינה מקרי ההדלקה מקום לינה אבל לא במקום שאוכל במקרה פעם אחת או אפי׳ גם אכל בקביעות והליכת המקום אחר במקום רחוק ממקום אכילה ודווקא אכסנאי שמדליקין עליו בביתו מותר. וגם אכסנאי אם הוא במקום שאין יהודים בעיר ואינו רואה נרות חנוכה צריך להדליק אף כי מדליקין עליו בביתו כי צריך שיעלה לו זכרון לנס ולפרסמו ולכן החמיר שיעשה אדם שלא יחשדוהו אפילו שכיניו וק״ל. עכ״ד ע״ש. חזינן שהעלה שאין מקום האכילה קובע להדלקת נרות חנוכה אלא מקום השינה. ועיין בספר חזון עובדיה חנוכה (עמוד קנה) שכתב שכן כתב במנהגי מהר״ר אייזיק מטירנא שדווקא במקום לינה מדליק ולא במקום אכילה.

ושכן כתב א״ח ומהר״י וייל ומשמע שאפילו אם אוכל בקביעות במקום אחד אינו מדליק אלא במקום לינה ע״ש. והובא להלכה בעולת שבת (סימן תרעז סק״א) האוכל בחנוכה אצל חבירו והגיע זמן הדלקת נר חנוכה צריך לילך לביתו ולהדליק ולא שידליק שם בסעודה שארית יוסף ע״כ. וכן הובא בקצרה במג״א (סימן תרעז סק״ז) וכיו״ב כתב מהרש״ל בתשובה (סימן פה) שכתב האוכל בבית חמיו וישן בבית אחר פשיטא שמתחייב להדליק במקום שישן. ולפ״ז נראה דהוא הדין בנידון דידן אף שבשעת חיוב דהיינו בצאת הכוכבים הוא נמצא עדיין בביתו מכל מקום מכיון שאינו ישן בביתו אלא ישן בבית אביו או בבית חמיו הרי שלא יוכל לברך בביתו כיון שאינו ישן שם בלילה ויש לילך לפי מקום השינה וגם בבית אביו או חמיו אם מגיע לשם לאחר שהדליקו לא יוכל לברך שם כיון שכבר נפטר הבית בהדלקה שהדליק בעל הבית שהוא אביו או חמיו ולכן נראה שיש לו להדליק בביתו או בבית אביו או חמיו בלי ברכה בשם ומלכות אלא יהרהר שם ומלכות בלבו. וכן ראיתי בספר מועד לכל חי (סימן כז אות ל) שכתב המדליק בביתו וסוגר הפתח והולך לסעוד ולישן בבית אחרת של חברו הברכה שמברך על נרות חנוכה הוא ספק ברכה לבטלה ושב ואל תעשה עדיף שלא יברך בשם ומלכות וכן מי שמדליקין עליו בביתו והוא רוצה להחמיר על עצמו ולהדליק בפני עצמו לא יברך.

ב). אלא שראיתי בשו״ת אור לציון חלק ד (פרק מז תשובה ד) שכתב מי שבדעתו לצאת מביתו בזמן הדלקת נרות על דעת ללון במקום אחר השיב שידליק במקום הראשון אף שאינו ישן שם וכתב ואף שהגאון רבי חיים פלאגי במועד לכל חי (סימן כז אות ל) חשש בזה משום סב״ל אין נראה כן שכיון שבזמן ההדלקה הוא בביתו יצא ידי חובתו אף אם יוצא אח״כ מביתו וכתב והרי מדינא ודאי שיכול לצאת לאחר ההדלקה כדי להתפלל או לכל עיסוק אחר ואין בכך כלום עכ״ד ע״ש.

ג). ולענ״ד הדברים תמוהים לפי מה שנתבאר לעיל בדברי שו״ת שארית יוסף (סימן עג) וכן בדברי המהרש״ל בתשובה (סימן פה) דכל שלא ישן בביתו אין להדליק שם והעיקר הוא מקום שישן שם בלילה וא״כ בנידון דידן שלא ישן בלילה בביתו אין לו להדליק שם בברכה ולא יהיה אלא ספק קיי״ל ספק ברכות להקל ולכן נראה כמו שהעלה במועד לכל חי שלא יברך אם לא ישן בביתו אלא הולך להתארח אצל אביו או אצל חמיו ורק שכיון שעד שיגיע לבית אביו או חמיו הם כבר הדליקו בזמן והוא לא יהיה שם בשעת ההדלקה נראה שידליק בביתו ולא יברך בשם ומלכות אלא יאמר את הברכות בלי שם ומלכות ויהרהר שם ומלכות בלבו ובזה יצא ידי חובה. וראה עוד בשו״ת תשובות והנהגות חלק ג (סימן רטו אות ט)

שנשאל הנוסע עם משפחתו לעיר אחרת באמצע השבוע למשך יום אחד, כגון שיש להם חופש יום אחד ונוסעים מבני ברק לירושלים בצהרים וחוזרים למחרת בבוקר, נשאלתי אם שהיית יום אחד נחשב לקביעות, ויכול להדליק שם בברכה, או יעשה שליח שידליק בביתו בברכה בשבילו. והשיב נראה דאם יצא מביתו קודם זמן ההדלקה, ידליק היכן שנמצא בלילה בשעת ההדלקה ויוצא בכך, דכיון שנמצא שם עד למחר זהו ביתו לענין הדלקת נ״ח, וכדינא דאכסנאי דודאי מועיל אף ללילה אחד, ואין טעם להצריך להדליק ע״י שליח בביתו, דאע״פ שמועיל שליח בהדלקה כשהשמן של בעה״ב, [וכדאיתא בר״ן פ״ק דפסחים], מ״מ מצוה שבגופו איכא שידליק בעצמו, ואין מקום להדלקה נוספת משום חשד וכמו במי שיש לו ב׳ פתחים, דבזמננו אין שייך חשד דהרבה מדליקין בתוך הבית ול״ש חשד מצד בני רה״ר. כמשכ״ל אות ו׳, (וע״ע בביה״ל סי׳ ר״ס תרע״ז), מיהו שמעתי מאחד מחכמי הוראה שפוסק שחייב שידליקו בביתו, ולע״ד נראה כמש״נ. ומדבריו מתבאר שאם יוצא לאחר שהגיע זמן ההדלקה ידליק בביתו ולפי הנ״ל זה אינו דאנן קיי״ל שהעיקר היכן שהוא ישן ומכיון שבאותו לילה לא יושן בביתו אע״פ שבזמן ההדלקה הוא עדיין בביתו אין לו לברך מטעם סב״ל ולכן ידליק בלי ברכה ויהרהר שם ומלכות בלבו וכמ״ש במועד לכל חי הנ״ל.

ד). והנה ההולך להתארח אצל אביו או אצל חמיו בערב שבת או לפני כן ושב לביתו במוצאי שבת יש לו להדליק במוצאי שבת כשיחזור לביתו בברכה אף שבשעת זמן החיוב של ההדלקה שהה בבית חמיו או אביו מ״מ מכיון שהוא לא נשאר לישון שם אלא חוזר לביתו ידליק אף בשעה מאוחרת כל שהוא ועוד אחד מבני ביתו נעורים ומכיון שחוזר עם אשתו ידליק במוצאי שבת בביתו אף בשעה מאוחרת כיון שהפרסומי ניסא הוא לבני ביתו. וכן העלה בספר חזון עובדיה חנוכה (עמוד קנו) שהמתארח אצל אביו או חמיו בשבת וחוזר לביתו במוצאי שבת אף בשעה מאוחרת ידליק בביתו עם ברכה. וכתב שכן פסק בשו״ת נחלת פנחס חלק ב (סוף סימן כח). וע״ע בשו״ת משנה הלכות חלק ז (סימן פז) שכתב שאפילו אם השתתף בפרוטות עם בעל הבית שסעד אצלו יחד עם בני ביתו לא יצא ידי חובתו וכשיחזור לביתו צריך לחזור ולהדליק בביתו. וראה עוד בשו״ת רבבות אפרים חלק א (סימן תלד אות ד). ובשו״ת קנין תורה חלק ה (סימן עב) ויש להשיב על דבריו. ועיין בשו״ת פרי השדה חלק ב (סימן ע). ובשו״ת שבט הלוי חלק ג (סימן פג). ובשו״ת מנחת יצחק חלק ז (סימן מח) עכ״ד ע״ש. חזינן שהעלה כנ״ל שהעיקר הוא מקום שינה ולכן כל שחוזר לביתו במוצאי שבת וישן בביתו שם ידליק עם ברכה כל שעוד אחד מבני ביתו ער וכאן שחוזר עם אשתו ובניו ידליק בברכה בביתו במוצאי שבת אף שמגיע לביתו בשעה מאוחרת.

בסיכום:

מי שיוצא מביתו להתארח בבית אביו או חמיו וישן שם אף שבשעת ההדלקה נמצא בביתו מכל מקום מכיון שאינו ישן שם בלילה אין לו להדליק בביתו עם ברכה אלא יברך בלא שם ומלכות ויהרהר שם ומלכות בלבו. כי לפי המתבאר מדברי הפוסקים העיקר תלוי במקום שישן ולכן מכיון שבמקום שישן שם כבר הדליקו לא ידליק שם עם ברכה. ולכן או שידליק בביתו לפני שיוצא וידליק בברכה בלי שם ומלכות. או שידליק בבית שישן שם וגם שם ידליק בלי ברכה בשם ומלכות אלא יהרהר שם ומלכות בלבו מטעם ספק ברכות להקל. כיון שבעל הבית כבר הדליק ובירך בביתו. עיין שו״ת שארית יוסף (סימן עג). ובשו״ת מהרש״ל (סימן פה). ובספר עולת שבת (סימן תרעז סק״א). ובמג״א שם (סק״ז). ובספר מועד לכל חי (סימן כז אות ל). ובחזון עובדיה חנוכה (עמוד קנה קנו). ובשו״ת אור לציון חלק ד (פרק מז תשובה ד). וכשאדם מתארח בשבת יוצא ידי חובה בהדלקת בעל הבית ואין צריך להשתתף בפרוטה בשמן מאחר ואינו משלם על האוכל שאוכל שם בבית אביו או בית חמיו. ובמוצאי שבת כשחוזר לביתו ידליק בביתו שישן שם עם ברכה אף שחוזר מאוחר מכל מקום מכיון שהוא ואשתו ערים ידליק עם ברכה משום פירסומי ניסא לבני ביתו. עיין שו״ת נחלת פנחס חלק ב (סימן כח). ובשו״ת משנה הלכות חלק ז (סימן פז). ובשו״ת אור לציון חלק ד (פרק מז תשובה ה ובהערות שם). ובשו״ת תשובות והנהגות חלק ג (סימן רטו אות ט).

א״ה ריחמ״א: הדברים פורסמו בגליון מריח ניחוח (מס׳ 925) פרשת מקץ שבת חנוכה ה׳תשפ״ו וכתב לי על זה ידידי היקר הרה״ג אלחנן נפתלי פרינץ שליט״א מח״ס שו״ת אבני דרך כ״א חלקים (רמת בית שמש), וז״ל:

שבוע טוב!

תשאלו את הרב דיין למה לא עדיף שהשומר בלילה ידליק בביתו בפלג המנחה? (15:36) וכך לא יפסיד את הברכה?!

למה שידליק במקום עבודתו בלי ברכה. בברכה הנ״ל

תגובתי אליו:

השאלה הייתה באופן שאין הוא יכול להיות בבית באותה שעה כי הוא צריך כבר לצאת מהבית לדרכו, ולפני כן להתפלל מנחה במנין.

ובאמת לפי דברי כת״ר שליט״א צ״ע מה גובר על מה תפלה במנין או פרסומי ניסא כשהוא מתפלל מנחה ביחיד. וצ״ע.

ריחמ״א ס״ט

סימן י״א

טעם שעיקר הלכות הלל ברמב״ם נמצאים בהלכות חנוכה

ראיתי שהקשה הרה״צ יעקב עדס שליט״א בספר דברי יעקב על שולחן ערוך כרך ב׳ או״ח סימן תפ״ח הלכות הלל ענף ג׳ אות ג׳ ד׳, וזת״ד: ברמב״ם עיקר הלכות הלל נמצאים בהלכות חנוכה וצריך עיון בטעם הדבר שכך סידר. ע״כ.

שלחתי שאלה זו לכמה תלמידי חכמים והשיבו לי:

הרה״ג מרדכי יצחק שליט״א כתב לי, וז״ל: אפשר לומר בדרך רמז שבנוסח על הניסים 100 מהמילים בימי מתתיה המילה ה-89 (גימ׳ חנוכה) היא בהלל. ועוד שבראש חודש לא אומרים הלל שלם ואילו בחנוכה גומרים את ההלל ושייך לכתוב את ההלכות דווקא בחנוכה. כנלע״ד. עכ״ל.

הרה״ג כפיר ברוך מבורך דדון שליט״א כתב לי, וז״ל: רוב שלום וחנוכה שמח.

הטעם לדבר בכדי להדגיש את חשיבות ההודאה וההלל על הנס. וההלל הוא עיקר המצווה. שהרי אומרים בו הלל גמור. ראה פסקי ריא״ז שבת כא ע״ב. עכ״ל.

מו״ר הגאון רבי אברהם הלוי ליפשיץ שליט״א כתב לי, וז״ל: חנוכה שמח אור של גיל וקדושה תעטוף אותנו עם כל בית ישראל להודות ולהלל והגן מכל רוע גזירה רק בפתקא טבא שמועות ובשורות טובות מזכות החנוכה.

הרב שלנו, לרמב״ם היה גירסא לא תסור ושאל אביך על ההלל ולא על נר חנוכה.

סימן י״ב

סגולת הנחת פתקים עם בקשות בקנים של החנוכיה בסיום ימי החנוכה והדלקת ח״י נרות לעילוי נשמת רבי מתיא בן חרש

בס״ד, ד׳ טבת ה׳תשפ״ו

לכבוד הרה״ג עקיבא משה סילבר שליט״א
שלום וברכה וכט״ס!
אחדשה״ט כנאה וכיאה באהבה רבה!

בשנים האחרונות התפשטה איזה סגולה בין המון עמך בית ישראל, להניח בסיום ימי החנוכה פתקים שכותבים עליהם כל מיני בקשות מה׳ יתברך, וכשחיפשתי מקור מוסמך לסגולה זו לא מצאתי (ועוד אחרים חיפשו ולא מצאו)[ח].

האם מותר לעשות סגולה זו, כשיהודי עושה אותה באופן תמים של תפלה ובקשה מאת ה׳ יתברך שכן יהיה מה שכתב על הפתק, או שיש בזה איזה חשש של בעיה מסוימת הלכתית או השקפתית או כל ענין אחר.

היו שרצו לומר שיש בזה כמו מנהג הגויים שעושים ״עץ המשאלות״ ומניחים בו פתקים ובו כל מיני משאלות שונות שרוצים.

שאלה כללית האם מותר לעשות כל מיני סגולות ללא שום מקור, כמו המובא בספר סגולות אברהם לרבי אברהם גנזל זצ״ל (יצא לאור בשנת תשע״ה), וכתב (שם) במערכת ח׳ (עמ׳ קכ״ב), וז״ל:

חולה ובפרט לפני איזה טיפול שעושה שיאמר ויעשה בעצמו או שאחר יעשה בעבורו, לומר מזמור פ״ו מתהלים ולהדליק נר לעילוי נשמת רבי מתיא בן חרש ככה יאמר י״ח פעמים וכל פעם להדליק נר, ובעזהי״ת יצליח. עכ״ל. וכתב (שם) בסוגרים מקורו, וז״ל: שמעתי.

אשמח מאד לדעת מה דעת כבוד הרב בענין זה.

בברכת התורה ולומדיה
רן יוסף חיים מסעוד אביחצירא
מח״ס מריח ניחוח
עפולה ת״ו

ח. א״ה ריחמ״א: עיין בשולי התשובה מה שכתבתי בזה ומה שהשיבו על ענין זה.

תשובתו אלי:

האם יש לעודד המנהג להכניס פתקים בין נרות החנוכה

האמת שלא ראיתי עד עכשיו מי שנוהג כן עד שהודיעני כת״ר שיש הנוהגים כן וגם אח״כ לא ראיתי מי שנוהג בזה, ואמנם א״א לומר שיש למחות בזה ואולי יש ללמד זכות, אבל לעודד הדברים קשה לי לומר שכן הוא מנהג מחודש ואיני יודע אם מנהג זה בא מת״ח ובר סמכא הוא ואם יש לו בית אב, ואדרבה יש בו כמה דברים שאפשר לדון בהם.

הא׳ השתמשות בנרות דמחד גיסא דיש לטעון שאי״ז שימוש ממש של גדרי איסור הנאה בנר מ״מ מה שמראה שמשתמש במצוה לצרכו צל״ע, ומ״מ יש ללמד זכות דמצינו כמה תחינות שנתנסחו לאחר עשיית המצוה כגון תחינה הנאמר בקיום מצוות סוכה וברמ״א רמז לתחינה המקוצרת שנזכה לישב וכו׳.

הב׳ התרגלות לפנות לדבר מצוה במקום לפנות למי שציוה עליה שהוא הקב״ה בעצמו וכעין מש״כ הפוסקים שלא יפנו אל הצדיקים בקברים ומ״מ יש לחלק בזה דבמצוה כוונתו רק למי שציוה עליה שיש השראת השכינה על קיום המצוה ע״ד הכתוב יראה אל עבדיך פעלך (וגם אינו מוסכם לכו״ע שאין לבקש מהצדיקים שיתפללו עליו ובמקו״א הארכתי בדעות בזה).

הג׳ השתמשות בפתקים שהוא דבר שלא מצינו שנהגו בזה אבותינו ורבותינו והוא דבר חדש, ומאידך גיסא בספר בתורתו יהגה ח״ה עמ׳ תכב ציין לזה מקור באסת״ר א י עי״ש לגבי מלאכי השרת, ועי׳ במכתב בעל המנחת אשר הנדפס בשערי ציון ח״א עמ׳ פג, וצל״ע.

הד׳ יש לדון דאולי פתק הוא רק דבר ששייך בבשר ודם אבל הקב״ה יודע מה בלב האדם וכמו שא״צ להתקשר בטלפון להקב״ה, ואמנם בתפילה נתחדש שיש לנו הרשות להתפלל ולדבר והוא כדי שיכוונו לבם לשמים (עי׳ משנה ר״ה ספ״ג וגמ׳ יומא עו ע״א) אבל בפתק מנ״ל והבו דלא לוסיף עלה, ואמנם דרך ברכה מצינו שרשמו גם בכתב לאדם אבל לשלוח הדברים כלפי שמיא בפתק צל״ע, ובירושלמי ברכות פ״ט ה״ה שהקב״ה קרוב לאדם כמפה לאוזן, ואף אם ימצאו מקורות והשוואות לענין זה דשדרו פתקא לשמיא וקצת ראיות מהספה״ק שיש השפעה גם לברכה ותפילה בדרך כתיבה, מ״מ לנהוג כן כדבר קבוע כשאין צורך מיוחד בזה צל״ע אם הוא דבר טוב וגם אם מצינו בכ״מ שיש תוקף לכתיבה מצד עצמו אבל להנחת הפתקא גבי המצוה צל״ע אם מצינו כן (וגם לא זכורני שראיתי לאחד מן הגדולים בדורות האחרונים שנהג במנהג הנחת פתקים בכותל המערבי מלבד חששות אחרות שיש בזה, וכן הובא בזה בשם הגרי״ז [קובץ נועם חי״א עמ׳ נח]

והאדר״ת [משכנות לאביר יעקב ח״ב פ״א סי׳ ב] והחזו״א והגריי״ק [ראה ארח״ר עמ׳ שיט] שאין לעשות כן מצד החששות שיש בזה עכ״פ במקרה רגיל, אולם ראיתי בשם הרב פדה את אברהם מערכת ב סוף אות טו דף סו טור ד בשם הרב יוסף אברהם דף ג ע״ב בשם בעל האוה״ח שנתן לתלמידו כתב שיניח בכותל המערבי ומ״מ שם רצה להתפלל שם עבור תלמידו ולא היה יכול לכך שלחו לשם כעין שליח, ומ״מ איני יודע אם אפשר לקבוע הלכה למעשה מפי מעשה שלא נקבע אלא מפי השמועה לאחר כמה דורות, ומעשים כאלו נפוצים לאלפים בשם קדושים אשר בארץ, וא״א לדעת מקורי הדברים, ובמקו״א ציינתי לכמה רבוותא שלא הסכימו לקבוע הלכה ע״פ שמועות בשם מעשים, ושו״ר שגם בשו״ת מבשרת ציון ח״א סי׳ כ נראה שלא קיבל כ״כ מעשה זה בשם בעל האוה״ח, אבל יש מהאחרונים שלא אסרו נגיעה באבני הכותל ואכה״מ לזה).

הה׳ צריך לברר אם אין מנהג זה מגיע ממנהגי וחוקות הגוים ובפרט שהוא עם האש ודרך הע״ז להשליך מיני דברים לאש.

ויתכן שנשתרבב מנהג זה ממה דאי׳ בכמה ספרי מוסר ורמז (וכן ראיתי בשם הגרח״ק בקובץ מה טובו ח״ז עמ׳ תפא) שבסוף חנוכה חלים הפתקים של הגזר דין שנכתבו בר״ה ונשתרבב מכח זה הנחת פתקים לפני הנרות, ומ״מ כדי לעודד ולחזק מנהג צריך מקור נאמן, ובפרט מנהג מחודש כזה שאין ידוע שהונהג ע״פ גדולים ות״ח.

האם יש מקור לסגולה המכונה סגולת ר׳ מתיא בן חרש

כבר ידוע שעד עתה לא מצאו לזה מקור בכתובים, וסברא הוא שמן הסתם אם ממקום קדוש יהלכון היה צריך להיות הדבר כבר בא בכתובים מקדמת דנא ולא על כל גבעה גבוהה ותחת כל עץ רענן.

וראיתי מובא שהתבטא אחד מחכמי הספרדים שאם ירצו לעשות סגולה זו שיתנו י״ח מליון נרות כדי להעשיר את מוכרי הנרות (הובאו דבריו בספר ברכת עובדיה פכ״ו).

וכוונת דבריו לומר דהנידון היחיד אם לעשות הסגולה או לא, הוא מצד החסרון כיס שיש בדבר, ובלשון סגי נהור קאמר שהם יתעשרו, ור״ל שהדבר היחיד בעל המשמעות הנעשה מסגולה זו הוא איבוד הממון שנעשה מזה.

ומ״מ אולי יש בזה צד מצוה מצד שהיום מחזיקין הדלקת נר לכבוד המת כדבר של כבוד [ובמקו״א הארכתי בנידון מנין נשתרבב מנהג זה ובפוסקים מבואר שעיקר המנהג במקורו הי׳ להדליק בבהכנ״ס נרות לתועלת בהכנ״ס לעילוי נשמת המת, עי׳ מה שציינתי שם], ומחזיקין דבר זה ככבוד ת״ח, וכן אמירת תהלים [ומ״מ צריך להזהר אם עושה מצוה רק למטרת תועלת ורווח עצמי דזה אינו מדרך ישראל כמבואר בפ״ק דב״ב ועוד].

ומה שיש טוענים שהסגולה הועילה להם שמעתי בשם הגראי״ל [ואילו לא אמרו ג״כ ראוי הדברים להאמר] דמ״מ לאמוד סגולה מצד הלכה שיש לזה תוקף סגולה, צריך לבדוק אם ריפא ושנה ושילש באופן המועיל ע״פ גדרי הדינים המבוארים בגמ׳ בשבת.

ויתכן לומר טעם בזה למה נתייחס הענין לר׳ מתיא בן חרש משום דאיכא פלוגתא במתני׳ פ״ח דיומא האם מותר להאכיל מחצר כבד ור׳ מתיא בן חרש מתיר ויש מן הראשונים שם שלפי דבריהם מתבאר דהנידון אם אפשר להסתמך על רפואה סגולית ומזה השתרבב הסגולה לר׳ מתיא בן חרש, ואין הכונה שבעלי הסגולה מייחסים הסגולה לר׳ מתיא עצמו אלא דמאחר שהוא קיים ידי עושה סגולה כאומרים זכותו יגן עלינו דמתניתיה דמר קא תנינן וכמובן שהוא רק זכר לדבר דהא כדאיתא והא כדאיתא.

ובילקו״ש ויחי רמז קסא (וכ״א במדרש עשרת הדברות) מעשה בר׳ מתיא בן חרש שהיה יושב בבית המדרש ועוסק בתורה והיה זיו פניו דומה לחמה וקלסתר פניו דומה למלאכי השרת וכו׳, ומחמת שנזכר לענין אור לכך אמרו סגולה לענין הדלקת נרות, וכמו״כ מאחר דנפיש זכותיה שהציל עצמו מהיצה״ר כמבואר שם לכך מזכירין זכותו.

ואין בכוונת הדברים לקיים עשיית הסגולה אלא ליתן רמז בדבר, אם יבוא ב״ד אחר ויאמר שהיא סגולה מן המומחה. עכ״ל.

א״ה ריחמ״א: עוד יש להביא כאן כמה דברים בענין סגולת הפתקים בחנוכיה, וז״ל:

האם יש מקור למה שנוהגים בסיום ימי החנוכה להניח פתקים בתוך החנוכיה

בס״ד, נר רביעי של חנוכה ה׳תשפ״ו

לכבוד ידידי היקר הרה״ג גד סלומון שליט״א ראיתי מה שכתבתם בעלון הנפלא שלכם ״ניצוצי הכולל״ פרשת מקץ תשפ״ו (מס׳ 69) בעמ׳ 2 בענין המקום לסגולה להניח פתקים בתוך קני ההחנוכיה, וכתבתם שם שאין מקור לדבר. ואף כתבתם שיתכן שיש בזה משום חוקות הגוים. וישר כח[ט].

ט. לתועלת הענין אני מביא כאן מה שהוא כתב, וז״ל: שאלה: מה מקור לסגולת ״הנחת הפתק״ בחנוכייה ב״זאת חנוכה״, לשנה הבאה, שמעתי שאם מניחים פתק וכותבים משאלה, ושנה הבאה פותחים הפתק רואים שהמשאלה התגשמה?

תשובה: אין מקור מוסמך לסגולת הפתק בחנוכייה, ומדובר במנהג עממי שהתפשט בשנים האחרונות, ומקורו רק ברשתות החברתיות (ה׳ יצילינו), ללא מקור כלל וכלל ביהדות הקדושה. ויש שהסתייגו מסגולה זו, וטענו כי ייתכן שהוא מושפע ממנהגים נוצריים כמו עץ המשאלות של חג המולד רח״ל. ואדרבא, ביום

גם אני הצב״י ריחמ״א ס״ט כתבתי בענין זה בשו״ת הוראת שעה שלי (בכת״י עדיין, וה׳ יזכני להוציאו לאור עולם), וז״ל:

ישנם הנוהגים בסיום ימי החנוכה להניח פתקים עם כל מיני בקשות וישועות ופותחים את הפתקים לשנה הבאה. ראיתי שהם כותבים קודם כל פסוק ״מן המצר קראתי יה״ וכו׳ מה המקור להנהגה זו.

מערכת לדופקי בתשובה השיבו לי, וז״ל: קבלנו את מכתבכם אך לאחר חיפוש לא מצאנו מקור למנהג שכתבתם. עכ״ל.

תלמידי יהב נהוראי בגים הי״ו (גבעת המורה עפולה) שאל שוב את מערכת ״לדופקי בתשובה״ מה מקור סגולת הפתקים להניח בקנים של נרות החנוכה בסיום היום השמיני?

והשיבו לו, וז״ל: בענין הסגולה שכתבת לא מצאנו מקור לסגולה זו וכן בספר בלבבי משכן אבנה כתב שלא מצא מקור לסגולה זו. עכ״ל.

א״ה ריחמ״א: יש לציין שדיברתי עם הרב חיים פוקס שליט״א (בליל נר שביעי של חנוכה ה׳תשפ״ה), וגם הוא אמר לי שאין שום מקור לסגולה זו.

מה שמספרים אנשים שסגולה זו עובדת להם, אני ריחמ״א ס״ט אמרתי לרב חיים פוקס שליט״א שמתוך התמימות שלהם היא עובדת להם, וענה לי שלא מטעם התמימות אלא מטעם שמקיימים מצוה ועושים רצון ה׳ יתברך על כן מגיע להם שיתקבלו הבקשות, וא״כ אף אם יניחו פתק בסיום ימי הפסח במצות שנותרו או בסיום ימי הסוכות בתוך הנרתיק של הלולב עם הלולב גם תעבוד להם הסגולה כי קיימו מצוה מן התורה, אך אין שום מקור לסגולה זו.

עוד אמרתי לאנשי השיעור שלי שאין שום מקור לסגולה זו, ואמרתי להם שלא סתם אני אומר שאין מקור כי הרבה אנשים שיעשו כדבר הזה ולא תתקבל הבקשה שלהם שכתבו בפתק ויראו לשנה הבאה שלהם התקיימה הבאה שלהם יכולים לבוא לזלזל בסגולות אמיתיות, ועוד שהרבה פעמים אנשים זונחים את עיקר ומחזיקים בטפל ומתעסקים בסגולות ולא בעיקר המצוה, אך היה מי שרצה לומר שיתכן שבזכות סגולה זו שרוצים להניח פתק בתוך קני המנורה של חנוכה, יבוא כאלו שלא מדליקים כלל וידליקו נרות החנוכה. עכ״ל.

הקדוש של זאת חנוכה יש לאמץ מנהגים שהובאו בספרי החסידות, שזאת חנוכה זה המשך של ימים הנוראים, ויש לסיים את התהלים, ושאם שלחו לנו פתק לא טוב, נתעקש ונבקש מהקב״ה שיקרע את הפתק הרע, ונזכה לשנה טובה. עכ״ל.

כת״ר מוסיף כאן עוד ענין בזה כי יש בזה משום חוקות הגוים, וא״כ צ״ע מה הוא ההיתר להניח פתקים בתוך הכותל המערבי (כן העירה לי נווה ביתי תחי׳) ואף על פי שישנם מקורות קדומים לענין אבל עדיין צ״ע מה הוא ההיתר.

שבת שלום וחנוכה שמח
רן יוסף חיים מסעוד אביחצירא
מח״ס מריח ניחוח
עפולה ת״ו

הדברים פורסמו בגליון ׳מריח ניחוח׳ מקץ-חנוכה ה׳תשפ״ו (גליון מס׳ 925) וכתב לי ידידי היקר הרה״ג מרדכי יצחק שליט״א מח״ס תמצית גנת אגוז (חולון), וז״ל:

תגובה לגליון מרי״ח ניחוח מקץ חנוכה - תשפ״ו

ראיתי רבים שהעירו שאין מקור מוסמך לסגולה המפורסמת בפי ההמון להניח פתק בחנוכיה שבו כותבים מן המיצר קראתי י״ה ענני ה׳ במרחב י״ה ולבקש בקשה וכו׳

ואני בעניי לא ידעתי על מה נזדעקו על זאת ואף הגדילו לומר שיש בזה ׳בחוקותיהם לא תלכו׳ רח״ל..

והנה אם לא נביאים הם בני נביאים הם והנח להם לישראל במנהגם כשאין בו חשש איסור.

מצד בחוקותיהם לא תלכו אין חשש שכן כל דבר שיש בו סיבה וטעם שכליים אין בו איסור ורק דבר המיוחד לע״ז או פריצות אסור להידמות להם.

(המעיין בדברי מהרי״ק שורש פח יראה שיש ב׳ אופנים לעבור בלאו זה או שהוא דבר פריצות כגון מלבושים אדומים אשר תועבת ישראל שיהיה אדום ללבושם או שעושה מעשה שעושים העכו״ם כחק בלא טעם)

והנה ענין כתיבת הפתק דומה לעניין כתיבת קמיע בדורות האחרונים שאינה על ידי השבעת מלאכים שיש בה סכנה של קבלה מעשית אלא היא בדרך תפילה (עיין מה שכתב בקדושת יצחק וברפאל המלאך בקונטרס קמיעין שבסוף הספר) והנושא את הקמיע הרי הוא כמתפלל תפילה תמידית ומתמשכת (וכן שמעתי מהרה״ג אוהד תורג׳מן שליט״א).

והכותב מוציא מהכח אל הפועל תפילתו ובקשתו ונותן לה קיום על הדף. הקולמוס בחינת היסוד וטיפת הדיו כטיפת הזרע והדף בחינת המלכות ומוריד מחשבתו למעשה (ובתפילה בפה מורידה ממחשבה לדיבור).

והפסוק שכותבים בפתק הוא מוכיח שהוא דרך תפילה ויש בו עניין לקבלת התפילה ״מן המצר קראתי י״ה ענני הוי״ה במרחב י״ה״ מצר - הוא הפתק שמקפל ובזה נקטן למקום צר וכשפותח אותו בשנה הבאה הוא במרחב שפושט הדף שקיפל.

ושם י״ה הוא מאיר בחנוכה (עיין בסגולת ר״י סגי נהור ובמש״כ ע״ז) מן המצר גימטריא גילוי שם הוי״ה, מרחב גימטריא נר.

ולכן לענ״ד אין להרעיש על זה למנוע מנהגם, אמנם ראוי להודיע שלא נזכר ברבותינו סגולה זו ואין לה מקור מפורש. (וכעין זה סגולת רבי מתיא בן חרש שאין לה מקור אך אין בה איסור)

ומה שחשש כבודו שמא לא תיענה הבקשה ויבואו לזלזל בדברי חז״ל אין בזה בעיה אם יודע שלא יצא מרבותינו ומחז״ל ועוד שגם בתפילה וקמיע וכדו׳ לא תמיד נראה שפועל ויש בזה תנאים וזכות ולא מפני זה נאמר שלא יתפלל. והרוצה לטעות יבוא ויטעה והולך בתום ילך בטח.

בברכה הנ״ל

סימן י״ג

הדלקת נר חנוכה בנר חשמל או גז וכדומה

נשאלתי[1] מהרב רן אבוחצירא (ידוע בר״ת ריחמ״א מח״ס אוצר הקונטרסים מרי״ח ניחוח ועוד) לגבי אסיר בצינוק וכדו׳ שהאפשרות היחידה להדליק נר חנוכה היא ע״י מצית האם יכול לקיים בכך המצווה?

השבתי שלענ״ד אין חשש בכה״ג דחשיב שעה״ד גמור וצורך גדול וכאשר אדם כבר מתעורר לקיים ונימא ליה בלא ברכה יופקע לגמרי מהמצווה וירגיש החסרון ואף שברכות אינן מעכבות יש בהן הרבה מצורך המצווה [ועי׳ כעי״ז לראש״ל שליט״א (שו״ת הראשל״צ ח״ב עמ׳ של״ג) ואציגה לשונו: ועוד יש לצרף מה שכתב בחזו״ע על חנוכה בכ״ד דמהני ס״ס במצות נר חנוכה דמשום פרסומי ניסא יש לסמוך על הספיקות להדליק בברכה דהדלקה בלא ברכה אינה ניכרת שהיא לשם מצוה אחר שכתבו הפוס׳ דמעיקר הדין במקום ס״ס בברכות מותר לברך] ואמרתי אשנה דבר זה ובאמת שחזיתי שעצם הדין הנ״ל תליא במציאות האם נצרך בהדלקת הנר דומיא דמנורת בית המקדש והשתא אפי׳ נימא שנצרך יש לעי׳ באיזה דימוי ורמת הדימוי לבית המקדש והיינו דעי׳ לרבותינו הראשונים ע״ה [הובאו בפתחי שערים (שבת כא). והחכם הנ״ל הובא (יחו״ד ח״ד סי׳ ל״ח, חשוקי חמד שבת כא:)] שילפי מדין מנורה לאיסור שימוש לאור החנוכיה ולענ״ד השתא יש לעי׳ בדבר והטעם:

1. שבת (כא ע״א, ע״ב) תני רמי בר חמא פתילות ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת אין מדליקין בהן במקדש משום שנאמר להעלות נר תמיד... א״ר זירא א״ר מתנה וא״ל א״ר זירא אמר רב פתילות ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת מדליקין בהן בחנוכה בין בחול בין בשבת... וכ״פ מרן בשוה״ט (סי׳ תרע״ג ס״א) [לקמן בעהי״ת נדון ביה] ויוצא מבואר ככלה בהינומה שאין לדמות כלל וההיפך הוא הנכון שאיננו מדמים כלל.

2. שבת (כא סוע״א רע״ב) א״ר הונא פתילות ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת אין מדליקין בהן בחנוכה בין בשבת בין בחול אמר רבא מאי טעמא דרב הונא קסבר כבתה זקוק לה ומותר להשתמש לאורה ורב חסדא אמר מדליקין בהן בחול אבל לא בשבת קסבר

---

[1]. א״ה ריחמ״א: שאלה זו שאלתי את הרה״ג נתנאל אדרי שליט״א (עפולה).

כבתה אין זקוק לה ומותר להשתמש לאורה ומרן בשוה״ט (תרע״ג ס״ב) פסק כבתה אין זקוק לה והרי לעניין המנורה אפי׳ כבתה זקוק לה דבעי׳ תמיד [עי׳ לרשב״א (הובא מהר״צ חיות שבת כב. ע״ד רש״י ד״ה אי הדלקה)[יא] שזקוק לה ולענ״ד מיניה דחיה מוצאת ג״כ לפתחי שערים הנ״ל שהרי הרשב״א מחדא הצריך דומיא דבית המקדש ואילו הכא לעניין כבתה לא דומיה דבית המקדש אתמהה? ולפי מה שאכתוב לקמן לא קשיא מידי וז״פ].

3. שבת (כג). א״ר יהושע בן לוי כל השמנים כולן יפין לנר ושמן זית מן המובחר אמר אביי מריש הוה מהדר מר אמשחא דשומשמי אמר האי משך נהורי טפי כיון דשמע לה להא דר׳ יהושע בן לוי מהדר אמשחא דזיתא אמר האי צליל נהוריה טפי והשתא יש לעי׳ אמאי מהדר משום שצלול יותר הרי משום דומיא דבית המקדש הו״ל להעדיף דהרי יותר קרוב לשמן שהיה במנורה וכ״פ מרן בשוה״ט (שם) [אף בזה לקמן נעיין] ומבואר להדיא שכל הטעם דאזלי׳ בתר היותר בהיר וא״כ יוצא שאם נמצא אור יותר בהיר מהשמן זית איה״נ שנעדיף על פניו וצ״ב אמאי?.

4. וזלה״ק דמרן הב״י ע״ה (סי׳ תרע״ג) אחר שהביא סוגיית הגמ׳ (כא ע״א, ע״ב) הנ״ל כתב: והרוקח (סי׳ רכו ד״ה כל השמנים) כתב שמן זית מצוה מן המובחר וגם המרדכי (סי׳ רסח) כתב שמהר״ם היה רגיל להדליק בשמן זית והשתא יש לעי׳ מאיזה טעם כתב כן והמעיין נכוחה יראה דלא זכר כלל לסוגיא דגמ׳ (כג). ויש לעי׳ אמאי ועוד צ״ב אמאי הראשונים הנ״ל תפסו להדר אחר שמן זית? והרוקח ע״ה כתב כל השמנים יפין לחנוכה ושמן זית מן המובחר ויש לעי׳ אמאי? וכעי״ז תמצא למהר״ם ע״ה (מרדכי שבת רס״ח) ועדיין צ״ב אמאי? ובדרכי משה לענ״ד מתבאר קצת הדבר (שם ס״א) דאחר שכתב שהמנהג להדליק בשעווה סיים מצווה מן המובחר בשמן זית שבו היה הנס והיינו עולה מכל האמור שמעיקר הדין כל השמנים והפתילות והכל כשר רק שבחנוכה יש הידור מסויים השייך בשמן זית והוא הגורם המכריע רק שקצת צ״ב כיצד נפרנס דברי הגמ׳ דיוצא דהחשיבות היא בצלילות דהרי אביי חיפש צלול ע״י ששמע את מימרא דר׳ יהושע ב״ל ע״ה ואמר א״כ יוצא ששמן זית צלול יותר והיינו דלא ביאר שהשמן זית י״ל מעלה

יא. רש״י ד״ה אי הדלקה עושה מצוה. מדליקין כדאשכחן במנורה נ״ב מכאן קשה לשיטת הר״ן דפי׳ לעיל דטעמא דמ״ד דאסור להשתמש לאורה. הוא משום דומיא דמנורה בעינן. והרי רב ס״ל אסור להשתמש לאורה. ובכ״ז ס״ל אין מדליקין מנר לנר ומדס״ל אין מדליקין מנר לנר. ע״כ דס״ל דלא בעינן דומיא דמנורה. ועוד איך אמרינן לעיל דר״י אמר טעמא דרב ס״ל דמדליקין בשמנים גרועים. בין בחול בין בשבת. משום דס״ל דכבתה אין זקוק לה. ואסור להשתמש לאורה. הרי כיון דס״ל אסור להשתמש לאורה. ע״כ דומיא דמנורה בעינן כשיטת הר״ן ובמנורה שוב קי״ל כבתה זקוק לה כמו שהובא בתשובת הרשב״א סי׳ ע״ט בשם תורת כהנים וצ״ע.

מצד דומיא דנס אלא מצד צלילותו ואיה״נ שאם יהא צלול יותר יעדיף על פני שמן וע״כ לענ״ד ליישב ב׳ הסוגיות מהאי טעמא לבאר אמאי מרן לא הזכיר ביתה יוסף סוגיא דהכא (השמנים כשרים) מדף (כג. מימרא דאביי) והיינו שדין נר לחנוכה לא ילפי׳ מסוגיא דשבת (כג). אלא מסוגיא דשבת (כא ע״א, ע״ב) והיינו זהו עיקר הדין רק שבחנוכה מהדרים לכתחי׳ מצד ״שבו נעשה הנס״ בשמן וא״כ כמובן שכל זה רק למצווה מן המובחר ולא לעיכובא וא״כ יוצא שכבר מצאנו לראשון המופיע בדרכי משה שהזכיר החידוש הנ״ל (של הפתחי שערים) [ואציגה לה״ק דרבינו המאירי ע״ה (שבת כא. ד״ה ממש״כ למדת) ממש״כ למדת שנרות של שעוה מותרות לנר חנוכה ומ״מ נויי מצוה הוא לעשות בשמן אחר שהנס היה בשמן והוא שאמרו למטה כל השמנים יפים לנר ושמן זית מן המובחר...].

5. מרן הב״י ע״ה (סי׳ תרע״ג ס״ד) הזכיר דברי שיבולי הלקט ע״ה שא״צ בחנוכיה להחליף הפתילות והוא ג״כ דומיא דמקדש ואציגה לה״ק דרבינו המאירי ע״ה (שבת כא. ד״ה ולמדת ענין זה) ואף חידוש הפתילות בכל לילה אינו מן הדין אלא דרך הדור ומדמיון נרות של מקדש.

6. קצת יש לעי׳ אמאי מרן הב״י ע״ה לא הזכיר כלל ועיקר דבעי׳ דומיא דבית המקדש והרי חידוש הפתחי שערים לא מזכירים מרבותינו בעלי השו״ע או נו״כ ואף הרמ״א ע״ה שהזכיר כדרך קסתו ולא כאיזכור.

7. מצינו שכאשר אנו דנים לגבי הדלקה של הנרות בבית הכנסת מעמידים דומיא דמנורה שהונחה [עי׳ לטור ע״ה (סי׳ תרע״א) ועי׳ למרן הב״י ע״ה (שם מחודש ס״ז) בשם תרומת הדשן ועי׳ ג״כ כל-בו ואורחות חיים] ומבואר ג״כ שאינו לעיכובא ורק לאיזכור של המנורה ועוד שתליא טובא במנהג.

8. הרי התבאר ברמ״א שאפשר להדליק נר שעווה [תרע״ג שם] וכתבו האחרונים שאפשר אפי׳ להדביק בקיר כל שכל אחד עומד בפני עצמו וצ״ע היכי דמי נר דומיא דמקדש בלא כלי קיבול אתמהה? ועוד דעי׳ למרן בשוה״ט (תרע״א ס״ד) דבעי׳ כלי רק לעשות חיץ לנרות וא״כ מבואר שא״צ כלי [והרי הגמ׳ (שבת מז). הנח לנר שמן ופתילה ומבואר דבעי׳ תלת ולא תרתי לפימש״כ האחר׳ לעניין לעיכובא בפתילה?].

9. תפילת מנחה בערב שב״ק שאפשר לעשותה גם ביחיד אחר הדלקת נר חנוכה ועוד שאפי׳ מקור הדין [אור״ח (חנוכה סי׳ י״ז), כל-בו סי׳ מ״ד ועוד] הזכירו שמדליקים קודם שמתפללים[יב] וכיצד הרי בבית המקדש קודם מקריבים קורבן תמיד (של בין הערביים) ואז מדליקים המנורה ומוכח דלאו לעיכובא.

יב. ויודע אני שיש המחלקים מהאי טעמא בין בית כנסת לבית [עי׳ נזירות שמשון סי׳ תרע״א] ועי׳

מבואר מכל הנ״ל לענ״ד בצורה פשוטה וברורה שכל הדימוי בין נר חנוכה לבין בית המקדש הינו רק כעין דומיא דנס דמצינו בשאר מקומות וא״כ כיון שאינו לעיכובא בכל המקומות הנ״ל אמאי דווקא לעניין הדלקת נר חנוכה מצאה הקפידא על מה לנוח אתמהה ואמאי בזה אמרי׳ סב״ל ולענ״ד פשוט וברור שלעניין נר המדליקים בגז שי״ל להבה וכן י״ל גז [אף שלענ״ד א״צ לכל זה] איה״נ שכל שמיועד לפרסום הנס ואדם המדליק וכן האנשים מבינים ויודעים אמאי מדליק איה״נ שפשוט וברור שי״ל לברך דודאי תקון חכמים מצווה עם ברכה ואין בכוחינו לדייק בראשונים דבר שמפורש להדיא בגמ׳ ראשונים ושו״ע להיפך ואף שמצינו שכו״כ מרבותינו אחר׳ כמלאכים נמשכו אחר סברא זו אי מטעם דהסכימו אי מטעם החשש של ספק ברכות, לענ״ד לא שייך בכה״ג ספק ברכה:

1. כמשנ״ל לעיל בשם הראש״ל הג״ר יצחק יוסף שליט״א.

2. הרדב״ז הידוע שכל שהמחלוקת היא במצווה והברכה נגררת אחריה לא אמרי׳ סב״ל.

3. כיון שאין בירור כלל ועיקר בדעת מרן וי״ל למימר שדעת מרן הפשוטה בכה״ג [מדלא הזכיר כלל המציאות של זכר לבית המקדש] וכ״נ דעת הרמ״א ע״ה וידוע שבמקום שהרמ״א לא חולק על מרן קיבלנו שיטתו [לפי דרך הפסיקה המרוקאית עכ״פ וד״ל] ע״כ לענ״ד נראה פשוט וברור שאין שום טעם שלא יברך.

4. אמאי אין חשש לברך על נר שעווה הרי אף בו יש מחלוקת אחרונים {כמובן שהמעיין בתש׳ הראשל״צ הנ״ל שהזכרתי יוכל ליקח עוד לפחות טעם אחד לשבח להוסיף ספק ע״ש לעניין אי חשש אף לכתחי׳ לעניין הדלקה אחר הזמן והצמד להכא ודו״ק} וכש״כ כאשר מדובר ביהודי הנמצא בצינוק וברכה כזו יכולה להאיר לו את הנשמה וכעין זה מצאתי ג״כ לחיילים שהורו להם במלחמת לבנון הראשונה לברך על פנס בטנק או בשוחות וכדו׳ בודאי אפשר לקיים באש וכן לענ״ד עיקר דבמקום שאי אפשר כלל ועיקר לקיים ויופקע ממנו המצווה של חנוכה ואפשר לקיים באיזה מציאות שלא תהיה פשוט שעלינו לחזור לעיקר הדין ואין לנו אלא דברי הש״ס והפוס׳ שמהם אנו יונקים וחיים ולא שייך סב״ל בכה״ג כנלע״ד!!! [מראה מקומות לעצם הדינים והדיונים הנ״ל: גמ׳ (הנ״ל) טוב״י ושו״ע (הנ״ל), מאירי ע״ה (שבת כא). חידושי בן מהר״ל על הרי״ף (שבת ח: ד״ה ע״כ פסול פתילות מכון י״ם עמ׳ רנ״ו), בניין עולם (סי׳ ל״ד) הגר״י משאש ע״ה (מים חיים ח״א סי׳ רע״ט, נר מצווה עמ׳ י״ג ואילך)

באריכות לרב ע״ה (יבי״א חאו״ח ח״ה סי׳ מ״ד) מ״מ כוונתי לעצם המציאות דחזי׳ דאף שמדמים אין הדימוי מלא וק״ל.

ספרי הרב ע״ה (יחו״ד ח״ד סי׳ ל״ח, יבי״א ח״ה חאו״ח סי׳ מ״ד) אור לציון (ח״ד פמ״ד ה״ב עמ׳ רס״ז-רס״ח) שו״ת הראשל״צ (שם)] {וישב תשפ״ג}.

כמובן שלא באתי להכריע הדבר כאילו ביעתא בכותחא כנראה מריהטת הדברים הנ״ל אלא כמובן שכל כוונתי ומטרתי להראות שהצד לברך הוא היותר מחוור בסוגיא ואף שבזה נראה כביכול שהני מרבותינו האחרונים ע״ה (אחהמ״ר מכב״ת הקדושה והטהורה) לא זכרו לכל זה מ״מ תורת אמת כתיב ביה ואין לנביא לכבוש נבואתו ואין לדיין אלא מה שעיניו רואות ואני את שלי אמרתי להציג וזה מה שזיכני השי״ת בסיני וע״כ למעשה לדין הנ״ל: ראשית ודאי שכל זה נידון רק במציאות של צורך או שעה״ד גדול וכדו׳ ולא עכשיו בא לעקור דינים פשוטים בכל בית ישראל וע״כ ודאי דכל שאפשר בשמן זית הדרי׳ ללכתחי׳ דמצינו בראשונים [המאירי ע״ה נויי מצווה וכ״ה בב״י תרע״ג ובדרכי משה] רק אדם שאי אפשר לו בשום עניין אלא ע״י גז או חשמל איה״נ שיוכל להקל וכמובן שבנאדם המדליק במצית גז ע״מ שיוכל לקיים המצווה בעי׳ כו״כ תנאים: 1. היכן שמדליק גם תהיה מקום ההנחה ולא יזוז כל דהו ממקום שהדליק וע״כ כל שיש ספק שיזוז ממקום שהדליק אפי׳ כל דהו ודאי שאין לו לברך דהדלקה עושה מצווה (תרע״ג ס״ב), 2. כמובן שיש אפשרות שמרגע ההדלקה ועד כילוי הגז יהא מינימום של חצי שעה וכל שיש ספק אפי׳ כל דהו ודאי שלא יברך [דהבו דלא להוסיף עליה להיכנס לעוד דחקים ובכה״ג נגד שו״ע מפורש], 3. כמובן שמקום שנמצא נקי בלא ריחות רעים דבכה״ג אפשר לקיים מצווה ובברכה [עי׳ ביאה״ל ע״ה (סי׳ תקפ״ח ד״ה שמע ט׳)].

המורם למעשה: אדם הנמצא בשעת הדחק וכדו׳ ויכול להדליק ע״י מצית מקיים בזה הדלקת נר חנוכה מ״מ בעי׳ מקום שמברך שם תישאר המצית עומדת ודאי בלא חשש תזוזה (בחשש לא מברך) משך זמן הישארותה דלוקה הוא חצי שעה מינימום (כל שיש ספק לא מברך) והמקום נקי (כל שיש ספק לא מברך).

סימן י״ד

הדלקה ע״י שליח גוי או קוף

נשאלתי[יג] מהרב רן אבוחצירא (ידוע בר״ת ריחמ״א מח״ס אוצר הקונטרסים מריח ניחוח ועוד) ב׳ שאלות שונות אבל תלויות ביסוד אחד והיינו האם יכול להדליק ע״י גוי או קוף וכדומה השבתי שלענ״ד נראה פשוט וברור שאין להדליק ע״י גוי או קוף בסתם ומ״מ במקום של צורך גדול טובא ואין אפשרות אחרת והיא שעת הדחק איה״נ שע״י גוי שהוא שוכר או משלם לו וכדו׳ לפי העשיה יהא צדדים מסויימים להקל ואפי׳ ע״י ברכה וראשית יש לנו לדון לעניין עשיית המצווה ע״י שליח בחנוכה דעי׳ לטור ע״ה (סי׳ תל״ב)[יד] וכ״פ מרן בשוה״ט (שם ס״ב) ומבואר הכא דאיכא שליחות ובעי׳ שיהא לידו ישמע את הברכה וא״כ יוצא שאם אדם משתמש בשליח בעי׳ עכ״פ שיהא השליח לידו יצא י״ח הברכה ואז ידליק ואי לא״ה לא יכול לקיים ע״י שליח. ובאמת שכן חזיתי לב״ח ע״ה (סוף הסי׳) שפי׳ שהמטרה ע״מ שיענו אמן והביא שכן עביד מהר״ש שהיה מוציא המסייעים בבדיקה ומשמע שאילולא זה לא היה עושה ומינה ללמוד לנידון דידן. ואולי י״ל דהב״ח אזיל לשיטתיה (סו״ס תרע״ו)[טו] אלא דהשתא מצאתי לעולת שבת ע״ה (סי׳ תל״ב סק״ב)[טז] שהבי״ד הטוראז״ש הנ״ל ודייק כמש״כ (לעיל) ותמה הרי שלוחו כמותו ואמאי לא יוכל לשלוח אלא ע״כ דמש״כ למצוה מן המובחר אבל לאו

יג. א״ה ריחמ״א שאלה זו שאלתי להרה״ג נתנאל אדרי שליט״א (עפולה).

יד. בברכה אחת יכול לבדוק כמה בתים ואם בעה״ב אינו יכול לטרוח ולבדוק בכל המקומות שבבית יעמיד כל בני ביתו אצלו בשעה שהוא מברך ויתפזרו לבדוק איש במקומו על סמך הברכה שבירך בעל הבית שי׳ שעושין מצוה אחת אחד מברך לכולם.

טו. מצאתי בהגה״ה (מנהגים לר״א טירנא) אדם שהדליק נר חנוכה יכול להדליק לאשה ולברך וכגון שעומדת אצלו בשעת הברכה אבל בענין אחר נראה למהר״ח או״ז שאין לברך ע״כ ונ״ל דוקא דבר המוטל על גוף האדם ולא על כל דבר הנתחייב ברכה וראיה מחלה ותרומה שהשליח מברך בלא המשלח ע״כ מצאתי.

טז. משמע מלשונו דאם אין בני הבית עומדים אצלו בשעה שהוא מברך אינו יכול לשלח אותם לחדרים לבדוק ולא ידעתי טעמו כיון דמצוה זו מוטלת על בעה״ב ואם הוא כבר בירך למה לא יעשה שליח לבדיקה דמה לי אם הוא בעצמו בודק או שלוחו הא בכל מקום קי״ל דשלוחו של אדם כמותו ואפשר דלמצווה מן המובחר קאמר אבל לא לעכב דמצוה הוא שיעמדו אצלו ויענו אמן אחר ברכתו וכ״כ במהרי״ל.

לעיכובא וכ״כ מהרי״ל [ומבואר שהיא מחלוקת ב״ח עו״ש בדעת מהרי״ל הנ״ל] וכן מצאתי למג״א ע״ה (שם סק״ו) והוסיף דאף השליח יכול לברך בעצמו והטעם דמ״מ השליח מצוה קעביד ולא דמי לשופר וכן מוכח דעת החק יעקב ע״ה (שם סקי״א)[יג] וכ״כ הא״ר ע״ה (שם סק״ז) והשתא מיניה יוצא שאיה״נ שכאשר אנו דנים על השליח והשליח יהא מותר מעיקר הדין איה״נ שאף בברכה ומינה ג״כ לנידו״ד דאחר שחזי׳ שמבארים בדעת מרן שמותר שליח איה״נ שאף לעניין חנוכה יהא מועיל ובאמת כ״ה הסכמת האחרונים[יד] ואחר כ״ז י״ל לעי׳ לגבי אי מהני העשיה של הגוי לשליחות בכה״ג והיא מחלוקת ישנה וידועה האם מהני שליחות בגוי שהוא שכור ע״י ישראל וכדו׳ שדעת המחנה אפרים שבכה״ג חשיב מעשה ישראל גמור ויד אריכתא והאחרונים חלקו ע״ד קודשו [ואף שיש מקומות שדנו לחומרא אי ניחוש כגון קציצת עצים וכדו׳ והארכתי במק״א בחי׳ על חיו״ד סי׳ קט״ז] ולמעשה הרב ע״ה (יבי״א ח״ט חחו״מ סי׳ י׳, הליכות עולם ח״ז עמ׳ קע״ז-קע״ט בהע׳) הכריע שחייש׳ לספק ברכות [ואין דרכי להאריך או לדון במקום שאין לי מה לחדש ע״ד הרב וגסות היא לחפש אריכות ואז להעתיק ותלי״ת שמצאתי לרב וע״כ דרכי להניח קסתי]. וה״נ לעניין מה ששאל הריחמ״א הנ״ל לעניין אדם שלא נמצא בבית בזמן ההדלקה ורוצה למנות עובד גוי שנמצא בביתו דאף שמשלם לו וכדו׳ פשוט וברור שאין לו לעשותו שליח וכן לעניין קוף דפשוט שלא שייך בו שליחות וממ״נ לא יכול לבצע את המעשה וכ״ז כמובן באדם שגר עד פחות מי׳ מטר שי״ל דיון בדווקא לתוך החצי שעה של הלעיכובא אבל למי שגר מעל י׳ מטר פשוט וברור שאין לדון כלל בשליח ובכה״ג כאשר יגיע לביתו ידליק וק״ל.

סיכום מעשי: אדם שלא ימצא בבית וגר בבית פחות מי׳ מטר אין למנות שליח גוי אפי׳ בתשלום וכן קוף וכדומה וכש״כ כאשר אנו דנים במציאות שלא יקיים המצוה בברכה ולענ״ד נראה דעכ״פ אם אמר לגוי שידליק והגוי הדליק והשתא בא להדליק בעצמו ודאי שאינו מברך והטעם דחייש׳ לחומרא למחנה אפרים שמא יצא ובכה״ג סב״ל אבל מעל י׳ מטר

יג. אף שהמעיין התם יראה נכוחה שכתב להקשות ע״ד העו״ש היינו לעניין המהות של ברכת השליח אבל על עצם הדין שמהני שליח איה״נ דשפיר דמי וכש״כ אי נימא שהשליח בעצמו מברך ע״ש והיינו כשיטת המג״א הנ״ל ותלי״ת דעי׳ א״ר (שם סק״ז)

יד. וע״ע שבט הלוי ע״ה (ח״ד סי׳ ס״ו, ח״ז סי׳ פ״ח) רבבות אפרים (ח״ח סי׳ תקע״ב) תפילה למשה (ח״ד סי׳ נ״ה) חזו״ע (חנוכה עמ׳ קט״ז ואילך) תשובות והנהגות (ח״ו סי׳ ק״ס אות א׳) אור לציון (ח״ג פ״ז ה״ב וביתר שאת ה״ג בביאורים, ח״ד כמה דוכתי בהלכות חנוכה) ומקוה המים (מלכה ח״ב חאו״ח סי׳ כ״ב) ואכמ״ל

פשוט שאין לדון דאחר שמעיקר דינא דגמ׳ מדליק בביתו אין לו שום עניין לגבי החומרא של חצי שעה וסומך על עיקר הדין וידליק בעצמו.[יט]

ומה שהוסיף לשאול הריחמ״א הנ״ל לעניין אדם שהוא משותק (ל״ע) ועירירי ואין לו אדם שנמצא עימו כלל ואין שום אדם שיגיע אליו ויכול רק לדבר ואינו זז כלל או מזיז במתי מעט את אצבעותיו כיצד ינהג כאשר יש מי שמסעד אותו (גוי) האם יכול לבצע ההדלקה ע״י הגוי וכן אם יכול ע״י ברכה ולענ״ד בכה״ג אולי יש לדון להקל והיינו דהוי שעה״ד טובא וכבר ביארנו במק״א (עי׳ תשובה לגבי הדלקת נר חנוכה בגז וכדו׳) שכאשר אנו מחפשים לדון בברכה באדם שהמצווה בלא ברכה תהיה חסרה לו טובא וכש״כ כאשר אנו דנים במציאות הנ״ל איה״נ שי״ל לסמוך ע״ד המחנה אפרים ע״ה וכן לסמוך ע״ד ג״ע מרן הבא״ח שאדם שמברך לעניין חנוכה מהני אפי׳ שלא ידליק בעצמו אלא שליח הנמצא לידו ומ״מ כל שאפשר ע״י הוזזה כל דהוא או שהגוי מסייע ביד הישראל פשוט וברור שעדיף טפי ובזה אנו לא נכנסים כלל לדחקים, אלא דלמעשה נ״ל שבאופן שאי אפשר להדליק ע״י סיוע כלל אלא רק ע״י הגוי פשוט שאין לו לברך והטעם דאיכא כו״כ ספיקות בכה״ג לחומרא והיינו שמא לא קי״ל כמחנה אפרים ואפי׳ א״ת דקי״ל שמא קי״ל כרב ע״ה (יבי״א ח״ב חאו״ח סי׳ י״ז אות ח׳, חזו״ע חנוכה עמ׳ קט״ז ואילך) שלא מהני לאדם המברך שלא ידליק בעצמו אלא ע״י שליח ואפי׳ אי נימא דקי״ל כבא״ח ע״ה (וישב ש״א הלכות חנוכה וכ״פ האור לציון ע״ה ח״ג ח״ד) שמא הכא שאני כיון שהמעשה נעשה ע״י גוי ולא ע״י ישראל יודה אף הבא״ח שאין להקל [וכעין שפסק לעניין מעקה ע״י גוי (עי׳ ש״ב פנחס)] וע״כ לענ״ד למעשה אם היהודי המשותק הנ״ל יכול להסתייע ע״י הגוי שפיר מדליק ומברך אבל אם אין היהודי לא יכול להדליק אפי׳ ע״י סיוע איה״נ שאי אפשר שיברך ומ״מ שהגוי ידליק דשמא קי״ל כמחנה אפרים ובמיוחד במצווה חשובה ומיוחדת כנר חנוכה {וישב תשפ״ג}

❀❀❀

יט. ומינה ג״כ לגבי אדם הרוצה למנות שליח (כשר לפי ההלכה) שכל זה מהני דווקא כאשר אנו דנים לגבי הדלקה בזמנה וביתו נמצא מתחת לי׳ מטר אבל אין ביתו נמצא מתחת לי׳ מטר פשוט שאין לסמוך על הדלקה ע״י אחריני 1. שבלא״ה עצם ההדלקה בכה״ג ע״י אדם שיצא י״ח יש חשש אם יכול לברך, 2. אפי׳ אם יכול לברך יש מחלוקת איזה ברכות יכול.

סימן ט״ז

ביאור ב׳ או ג׳ בני בית לעניין הדלקה כשהם ערים

נשאלתי[כ] מהרב רן אבוחצירא (ידוע בר״ת ריחמ״א מח״ס אוצר הקונטרסים מריח ניחוח ועוד) לגבי הא דמצינו בפוס׳ בחזר לביתו ובני הבית ישנים יעיר ב׳ או ג׳ מה הכוונה ראשית אציגה לה״ק דרבינו החמד משה ע״ה שהוא מקור הדין הנ״ל (סו״ס תער״ב) ודע דמהרי״ל כתב סתם מי ששכח ולא הדליק יכול להדליק כל הלילה עד עלות השחר וכ״מ מדברי הסמ״ג שהביא הטור שכתב נכון להדליק בעוד בני הבית נעורים משמע דאינו אלא זהירות בעלמא לכתחי׳ ואף שמדברי התוס׳ הנ״ל משמע קצת דהדין עתה בזמן הזה דבעי׳ שיהי היכר לבני בית כמו בזמן הש״ס לבני השוק מ״מ אין הכרע מדבריהם ולכן הנראה דאם שכח או נאנס ולא הדליק עד שישנו כולם יקיץ ב׳ או ג׳ מהם וידליק... אלא ודאי דאם יכול לפרסם ההדלקה בפני רבים יותר עדיף... ומבואר שלכתחי׳ הצריך שיהא גדר רבים והיינו עכ״פ ב׳ או ג׳ וא״כ יוצא שהאי ג׳ לאו להשמיע בדווקא אלא לעניין הגדרה של ריבוי וכעין שמצינו בש״ס 4 ו-5 וכדו׳ ועמדו ע״ז התוס׳ ע״ה ועוד יש להוסיף דלשיטת החמד משה ע״ה בעי׳ שיהא עכ״פ ג׳ ערים והיינו ב׳ שהעיר ועוד האדם עצמו שמדליק והיינו דגדר פרהסיא או רה״ר בכה״ג או פרסום הנס לרבים היינו ג׳ עכ״פ אבל עי׳ בלה״ק דרבינו בעל בא״ח זצוקלל״ה [וישב ש״א הלכות חנוכה ה״ז] אם לא הדליק בצאת הכוכבים... אבל אם ישנים ידליק בלא ברכה מיהו די בשנים נעורים והשתא יש לעי׳ היכי דמי דהרי לא הזכיר שצריך להעיר ומבואר דסגי בב׳ אנשים היינו מדליק עצמו ועוד אדם נוסף ועי׳ בלה״ק דרבינו כה״ח ע״ה (שם סקכ״ו) הזכיר שיטת החמ״מ [כלשונה] והכריע סב״ל וסיים ״וכתב הבא״ח דדי בב׳ נעורים״ ויש לעי׳ דאי נימא כמש״כ יוצא שאף דלא הכרענו לגמרי כחמד משה לעניין אפי׳ ישנים מ״מ הקלנו עכ״פ שיהא סגי באחד ער חוץ מהאדם עצמו וצ״ב? ולענ״ד דמות דבריי תמצא לרבינו ערוה״ש

כ. א״ה ריחמ״א: שאלה זו שאלתי להרה״ג נתנאל אדרי שליט״א (עפולה).

ע״ה (שם סק״ז)[כא] [קיצור: לענ״ד כוונת החמד משה שבעי׳ להדליק עכ״פ 3 ערים המדליק ועוד ב׳ ומה שנקט ג׳ לאו דווקא הוא אבל באחרונים שסברו סב״ל מ״מ כתבו להקל שיהא אדם אחד נוסף בלבד עם המדליק]. {וישב תשפ״ג}

כא. כבר נתבאר שאפי׳ בזמן הגמ׳ לדעת הטור אם לא הדליק בזמנו מדליק כל הלילה וכש״כ עתה הכל מודים בזה ויש מי שרוצה לומר דאחר חצות ידליק בלא ברכה ולא נראה לומר כן דכ״ז שבנה״ב נעורים ידליק בברכה אך כשהם ישנים ידליק בלא ברכה שהרי אין היכר לשום איש ואנן בעי׳ שיהא היכר לאחרים לבד המדליק אמנם אם רק יש איש אחד או אשה אחת או תינוק ותינוקת קצת בעלי דעת יברך שהרי להם יש היכר ואפי׳ הדליקו כבר בעצמם (ר״ל התינוק/תינוקת/אשה) מ״מ סו״ס י״ל היכר...

סימן ט״ז

לוותר על שמן חנוכה שלו ע״מ שלרעהו יהא שמן להדלקת נר שבת קודש

נשאלתי[כב] מהרב רן אבוחצירא (ידוע בר״ת ריחמ״א מח״ס אוצר הקונטרסים מריח ניחוח ועוד) לגבי אדם שי״ל שמן לב׳ נרות והגיע שב״ק וקודם כניסת השבת דפק על דלתו עני שאין לו אפי׳ שמן לנר אחד כיצד ינהג השבתי שלענ״ד בכה״ג אף דאמרי׳ דחייך וחיי חברך חייך עדיפים הכא שאני כיון שעיקר קיום הדלקה בשבת היא הדלקת נר שבת שהרי חשוב לעניין שלום בית והשתא איכא להרבות שלום בין איש לרעהו לבין לקיים מצווה דרבנן חשובה ויקרה טובא של חנוכה אבל עכ״פ ברגע שמוותר על חנוכה דיליה מקיים שלום בית דרעהו והרי חזי׳ שבשביל שלום בית הקב״ה התיר למחוק את שמו [כמבואר (שבת קטז).[כג]] ועוד לענ״ד נראה להביא ראיה דמצינו (נדרים סו:)[כד] ומבואר שר׳ יהודה ע״ה כביכול נתן אישור לרצון ביזוי הבעל ע״מ להשכין שלום ואף ר״ש לא התיר רק דאיכא ביזוי ועוד שלא יתרגל לנדרים אבל הכא שאינו ביזוי ודאי שלום בית אמאי שלא נעדיף מציאות דיליה ועוד דחזי׳ דעיקר המצווה של קדימת נר שבת לחנוכה היא מצד המציאות של שלום בית וא״כ חזי׳ שמבטלים מצוות חנוכה בשביל שלום בית ואף שי״ל שכל זה דווקא לאדם עצמו אבל לבטל לעצמו בשביל רעהו לא מצינו לענ״ד בכה״ג דאיכא מצווה כה חשובה פשוט שי״ל דאף בנידון זה יהא בכלל וע״כ לענ״ד פשוט שיש לדאוג ליהודי שאין לו ויתרה מזו זכות המצווה תעלה כאילו הדליק בעצמו והצדקה החשובה תיחשב כעין המצווה ולענ״ד להמתיק

כב. א״ה ריחמ״א: שאלה זו שאלתי את הרה״ג נתנאל אדרי שליט״א (עפולה).

כג. א״ר ישמעאל קל וחומר ומה לעשות שלום בין איש לאשתו אמרה תורה שמי שנכתב בקדושה ימחה על המים וכעי״ז תמצא (סוכה נג:).

כד. ההוא דאמר לה לדביתהו קונם שאי את נהנית לי עד שתטעימי תבשילך לר׳ יהודה ולר״ש ר׳ יהודה טעים אמר ק״ו ומה לעשות שלום בין איש לאשתו אמרה תורה שמי שנכתב בקדושה ימחה על המים המאררים בספק ואני על אחת כמה וכמה ר״ש לא טעים אמר ימותו כל בני אלמנה ואל יזוז שמעון ממקומו ועוד כי היכי דלא לתרגלי למינדר.

הדבר בלה״ק דרבינו הרמב״ם סוף ספר זמנים והוא ג״כ סוף הלכות חנוכה (פ״ד הי״ד) היה לפניו נר ביתו ונר חנוכה או נר ביתו וקדוש היום נר ביתו קודם משום שלום ביתו שהרי השם נמחק לעשות שלום בין איש לאשתו גדול השלום שכל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם ודי בזה לענ״ד להבין שאפי׳ למול מצווה שלי יש להקדים שלום בית דרעי דהרי ״התורה ניתנה לעשות שלום בעולם״ והאי תורה הכא קמיירי למצווה וק״ל וע״כ למעשה כמש״כ שיוותר האדם על מצווה דיליה בשביל שלום בית דחבריה. {וישב תשפ״ג}

סימן י״ז

הדליק בחומץ נר חנוכה

נשאלתי[כה] מהרב רן אבוחצירא (ידוע בר״ת ריחמ״א מח״ס אוצר הקונטרסים מריח ניחוח ועוד) לגבי אדם שהדליק נר חנוכה ובתו פתאום באה ואמרה שבטעות הניחה חומץ.

ובתחילה חשבתי למימר דלא מהני כיון שאין החומץ עומד להדלקה והשתא א״כ הוי כעין הדליק בדבר שלא יכול להיות דולק שיעור שההדלקה לא שווה ולענ״ד יתרה מזו לכול״ע יצטרך לברך אלא דהרהרתי בדבר וראיתי לסטייפלר ע״ה (שערי תבונה סי׳ ה׳ הגה בהע׳ שוליים) בשם הגר״ח מבריסק ע״ה (קושיא מפורסמת) שאחר שהביא תי׳ הב״י הג׳ של דלק ובבוקר היה מלא הקשה הרי יוצא שהדליקו בשמן מן השמים ומינה חשבתי לפשוט הספק דבאמת חזי׳ שאפשר לקיים מצווה במן השמיים אלא דע״ש שכתב ליישב באופן אחר והיינו שהאש הייתה הנס ולא השמן וא״כ אין כ״כ ראיה אלא דלענ״ד עדיין מיניה כן יש ללמוד שהרי מצינו לנשיאים שהביאו לאפוד אבני חושן מן השמים כמבואר בתרגום יונתן בן עוזיאל ולענ״ד גמ׳ ערוכה לגבי ר׳ חנינא בן דוסא ע״ה (תענית) שהרי מי שאמר וכיצד קיימו המצווה ואף שלעניין שבת יש להקשות דשרי להנות מ״מ לענין חנוכה הרי מצוות לאו להנות ניתנו וכש״כ הני שאלא לראותם בלבד איה״נ שיש צד גדול להוכיח שאפשר לקיים בנס מצווה וכן מה שמצינו לאותו חסיד שחיתן בתו ובסוף הקב״ה מילא כל אסמו בחיטים והקדישם הרי הוי של מצווה אלא ע״כ כל שהמצווה מלובשת בטבע [אף שיש לחלק לעניין אבני המילואים] איה״נ שאפשר לקיים בה המצווה ודו״ק. {וישב תשפ״ג}

כה. א״ה ריחמ״א: שאלה זו שאלתי להרה״ג נתנאל אדרי שליט״א (עפולה).

סימן י״ח

נס של נר המערבי האם היה גם בנס של המנורה בבית המקדש בזמן החשמונאים

בעין יעקב על מנחות אות י״ט (פו ע״ב), איתא: ״צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ״ (ויקרא כד). אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, (אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן), ״אֵלֶיךָ״ וְלֹא לִי. לֹא לְאוֹרָהּ אֲנִי צָרִיךְ. שֻׁלְחָן בַּצָּפוֹן, וּמְנוֹרָה בַּדָּרוֹם, אָמַר רַבִּי זְרִיקָא, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, לֹא אֲכִילָה אֲנִי צָרִיךְ, וְלֹא לְאוֹרָהּ אֲנִי צָרִיךְ. (מ״א ו) ״וַיַּעַשׂ לַבַּיִת חַלּוֹנֵי שְׁקֻפִים אֲטֻמִים״. תָּנָא, שְׁקוּפִים (בחוץ) [מִבִּפְנִים], וַאֲטוּמִים (בפנים) [בַּחוּץ] . לֹא לְאוֹרָהּ אֲנִי צָרִיךְ. (ויקרא כד) ״מִחוּץ לְפָרֹכֶת הָעֵדֻת בְּאֹהֶל מוֹעֵד״. עֵדוּת הִיא לְכָל בָּאֵי עוֹלָם שֶׁשְּׁכִינָה שְׁרוּיָה בְּיִשְׂרָאֵל. וַהֲלֹא כָּל אוֹתָם הַשָּׁנִים שֶׁהָלְכוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר, לֹא הָלְכוּ אֶלָּא לְאוֹרוֹ? אֶלָּא, עֵדוּת הִיא לְכָל בָּאֵי עוֹלָם שֶׁהַשְּׁכִינָה שְׁרוּיָה בְּיִשְׂרָאֵל. מַאי עֵדוּתָהּ? [אָמַר רָבָא], זֶה נֵר מַעֲרָבִי, שֶׁנּוֹתֵן בָּהּ שֶׁמֶן כְּמִדַּת חַבְרוֹתֶיהָ. מִמֶּנָּה הָיָה מַדְלִיק, וּבָהּ הָיָה מְסַיֵּם. עכ״ל.

ונשאלתי בליל כ״ה שבט ה׳תשפ״ד ע״י ידידי היקר תמיר עובד הי״ו (עפולה) בשיעור בבית הכנסת ״בית מאיר״ (עפולה), האם הנס של נר המערבי היה גם בזמן החשמונאים שהדליקו את המנורה בבית המקדש ונעשה נס ודלקו שמונה ימים, שממנה היה מדליק ובה היה מסיים, לדעה האומרת שחילקו את השמן לשמונה ימים וכל יום נתנו מעט שמן ודלק שמונה ימים, או שהיה נס כללי שדלקו הנרות שמונה ימים, מבלי יחס לנס הפרטי שהיה בכל יום שממנה (היינו מנר המערבי) היה מדליק, ובה היה מסיים.

נראה לעניות דעתי מסברא שגם הנס של נר המערבי היה בבית המקדש בנס של החשמונאים במנורה שדלקה שמונה ימים, כי אדרבא ע״י נס זה היה נראה יותר העדות ש״השכינה שרויה בעם ישראל״.

שאלתי את מערכת ״לדופקי בתשובה״ על ענין נר המערבי בנס חנוכה, וזה מה שהשיבו לי:

בענין נר מערבי בנס חנוכה, הנה בבית המקדש מתי היה נוהג נס זה איתא ביומא (ל״ט ע״א) ת״ר ארבעים שנה ששמש שמעון הצדיק היה גורל עולה בימין וכו׳ והיה נר מערבי דולק, מכאן ואילך פעמים דולק פעמים כבה, (ושם בע״ב) איתא בברייתא אחרת דארבעים שנה קודם חורבן הבית לא היה נר מערבי דולק ע״ש.

ומבואר לפי זה דבארבעים שנה ששמש שמעון הצדיק בכהונה גדולה והוא בתחילת בית שני היה הנס הזה נוהג תדיר ואח״כ בכל ימי בית שני לא היה קביעות בזה אלא פעמים דולק פעמים כבה ובארבעים שנה האחרונים לפני החורבן לא היה דולק כלל.

ובענין האם בנס חנוכה דלק אין ראיה כיון שכתוב דלפעמים דלק ולפעמים לא, אך אין גם הכרח שלא דלק דאין זה סותר לנס חנוכה שהיה עוד נס ביחוד שזה עדות לישראל ומסתבר שאז שהיה זמן רצון וזמן ניסים שדלק. אך לא נמצא מפורש בשום מקום. עכ״ל.

הרה״ג עקיבא משה סילבר שליט״א כולל חזו״א (מערכת שכיחא) כתב להשיב לי, וז״ל:

בשנה שאירע נס חנוכה האם היה אז גם הנס של נר מערבי שממנו היה מדליק ובו היה מסיים

הנה מאחר שאם נר המערבי היה כבה היה בזה סימן קללה, עי׳ ברפ״ד דיומא דף לט, א״כ לא מסתבר שהיה סימן קללה בימים אלו, שהרי כל ענין השמן היה הארת פנים מיוחדת, שהרי טומאה הותרה בציבור וכמו שהעירו המפרשים, א״כ לא מסתבר שהיה אז סימן קללה, ומידי דברי ראיתי בכמה ספרים (ומהם אגודת אזוב, אור תורה, אהל תורה, אור עולם - מאיר נתיבים ועוד) שנקטו בפשיטות שבחנוכה הי׳ ג״כ נס של נר מערבי, והיינו דלא מסתבר להם שנעשה נס בשאר הנרות ולא נעשה נס בנר מערבי שיהיה יותר משאר הנרות, ויש להטעים בזה ברמז דענין נר מערבי בגמ׳ נזכר בסוגי׳ דנר חנוכה וכן הפסוקים בר״פ בהעלותך שמשם נלמד שם בגמ׳ ענין נר מערבי נקראים אצלינו בחנוכה.

ומצאתי דבר חדש בצפנת פענח הל׳ חנוכה פ״ג ה״ב שכל ענין נס חנוכה נעשה בנר מערבי שדלק הוא לבדו בכל יום ונעשה בו נס שדלק ונותר בכל ז׳ ימים עד למחר וביום הח׳ שוב דלק עד למחר, והחליפו בכל יום לנר חדש, וא״כ בדבריו נזכרה תשובה לשאלתך.

ומ״מ יש מקום לומר שסימן קללה הוא רק כשכבה בקביעות כמו שהי׳ מ׳ שנה סמוך לחורבן, שיש בזה חריגה מדרכי הטבע כמו שאר סימני קללה שהיו אז, אבל אם לפעמים כבה לפי דרכו אין בזה סימן קללה, וכן בבנין שלמה למהר״ש מו״ץ דווילנא [מהדו״ח עמ׳ שנד] משמע שנסתפק בזה.

ומ״מ כפי שהערתם כל הנידון רק לפי הצד שחלקו את השמן והדליקו בכל יום מחדש ולא לפי הצד שכל השמן נשאר מיום לחבירו ויעוי׳ בב״י הל׳ חנוכה, והמג״א בספרו זית רענן על הילקוט ריש פרשת בהעלותך נקט שדלקו הנרות ח׳ ימים ברצף בלא שכיבום כלל ודלא כהב״י. עכ״ל.

סימן י״ט

מכתב לקונטרס ״והדליקו נרות בחצרות קדשך״ על עניני חנוכה[כו] מהרה״ג ישי מזלומיאן שליט״א מח״ס הנותן שלג ועו״ס

בס״ד. א״ך טוב וחסד, מרחשון תשפ״ז

לכבוד הגאון הגדול, מעוז ומגדול. אשר בדברו מעריב ערבים, שפתותיו שושנים, ממזכי הרבים ככוכבים. בעל עט סופר מהיר. יקר רוח איש תבנה, משכיל נבון וחכם. צנוע ועניו חכמתו תאיר פניו.מוהר״ר רן יוסף חיים מסעוד אביחצירא שליט״א מח״ס מריח ניחוח ושו״ת הוראת שעה ועו״ס רבים ונפלאים

אחדשה״ט בקידה חמש מאות

את ספרו החדש והנפלא ״והדליקו נרות בחצרות קדשך״ קבלתי אמש במוצש״ק, עמוס וגדוש בד״ת מתוקים מדבש ונופת צופים, לרגל השמחה הגדולה במעונו בשעטו״מ. יהי רצון שיקוים בו וראה בנים לבניך שלום על ישראל, בטוב ובנעימים, דשנים ורעננים. יחד עם כל משפחתו החשובה, לעד אמן.

והנני לעשות רצונו, לעשות רצון צדיק חפצתי, ולרשום כמה דברים, מילי מילי קטני, ואקוה שיהיו לתועלת בס״ד, כי כת״ר שליט״א אינו צריך לדידי ולדכוותי באשר כל רז לא אניס ליה, בן פורת יוסף בן פורת עלי עין שזכה להוציא יש מאין.

א. עמוד ה. מי שאין ידו משגת, נר שבת קודם לנר חנוכה, משום שלום בית:

וכ״ה בשולחן ערוך (סימן תרעח סעיף א). ע״ש. עי׳ שו״ת תורה לשמה (אורח חיים סימן פט).

ויש לעיין באדם הגר לבדו, האם גם בזה נר שבת קודם לנ״ח? ונשאל בזה מרן הראש״ל הגר״ע יוסף זצ״ל, והשיב ששלום ביתו פירושו שלא יתקל בחפץ, ולא בהכרח קשור לאשה. והובא בשו״ת מעין אומר (חלק ג פרק ז סימן ד). ע״ש.

וידוע המעשה בצדיק רבי נחום מהורדנא זצ״ל שהיה מופלא בכל תהלוכותיו ובקיום מצוות בדקדוק. לא פלא היה זה שהחפץ-חיים זיע״א בא אליו פעם כדי לראותו מדליק את נרות החנוכה.

נעמד החפץ-חיים ליד חלון בית של רבי נחום, אבל אין כל סימן להדלקת

כו. א״ה ריחמ״א: שיצא לאור עולם ליל כ״ב חשון ה׳תשפ״ז – לכבוד אירוסי בתי נעה תחי׳ יחד עם חתנה היקר יקיר הי״ו, לסימן טוב ולמזל טוב.

נרות. כך חיכה שעה ועוד שעה, ורק לאחר שעברו שלש שעות מזמן ההדלקה - ראה שרבי נחום ניגש ומדליק את הנרות.

נכנס החפץ-חיים לביתו של רבי נחום ושאל: תורה היא ולימוד היא צריכה, הלמאי מאחר הרב כל כך בהדלקת נרות החנוכה?

השיב לו רבי נחום ואמר: יש הלכה בשולחן ערוך (סימן תרע"ח) נר שבת ונר חנוכה - נר שבת עדיף, שאם יש לו רק נר אחד ידליק אותו לנר שבת, מפני שלום בית. וכידוע - עושים הכל למען שלום בית, עד שאפילו מוחקים שם הוי"ה על המים בדין סוטה, הכל מפני שלום בית. והנה, הלילה התאחרה הרבנית באונס מלחזור הביתה להדלקת נר חנוכה, ואני ממתין לה, והלא הדין הוא שכל זמן שבני הבית ערים - אפשר עוד להדליק (סימן תרעב סעיף ב), ולכן הדלקתי באיחור כה גדול.

ואז הוסיף רבי נחום ואמר: יש אנשים כאשר האשה מתאחרת - הם מתרגזים וצועקים על האיחור ונוצרת מחלוקת גדולה, אבל זה מאד לא נכון, שהרי שלום בית חשוב יותר מנר חנוכה, כמבואר בגמרא (שבת דף כג) שנר שבת, שהוא לשלום בית, עדיף מנר חנוכה... (ספר שאל אביך ויגדך חלק ג עמ' קצז. הו"ד בעלון בן ישי, כסליו תשע"ג. ובס' ברכת דוד בראשית עמ' תקמב).

ב. שם. בער"ש ידליק נר חנוכה קודם ואח"כ נר שבת:

כ"ה בספר חזו"ע (עמ' קעד סע' א). ע"ש.

ודע שאין צורך ל"הכין" נרות של שבת קודם לנרות חנוכה, שבהכנה אין נפק"מ בקדימה אלא רק בהדלקה, כן דעת הגר"ח קניבסקי זצ"ל בס' דולה ומשקה (עמ' רמ). ובהערה שם (מס' 641) כ' דיתכן דדעת הגר"ח שהכללים שנאמרו בש"ס תדיר ושאינו תדיר וכו', הם כללים רק ב"קיום המצות" עצמם, ולא בהכנות למצוות. ודו"ק. ועיין בספר חזון עובדיה (עמוד עא).

ודע שבאופן שמדליק הבעל את נרות החנוכה בערב שבת, במקום הדלקת נרות שבת, יכולה האשה לברך על נרות השבת לאחר שהדליק בעלה את כל נרות החנוכה (כולל את השמש), ואין לחוש בזה לתוספת אורה אפילו לדעת מרן השו"ע. כן כתב הרב משה שרון מח"ס ישמח משה על הל' שבת והובאו דבריו בירחון יתד המאיר (כסליו התשע"ג סימן תקנה).

ההדלקה של הגרי"ש אלישיב בער"ש חנוכה

מנהג ירושלים לקבל את השבת 40 דקות לפני השקיעה ומרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל מאוד הקפיד על כך. בערבי שבתות נהג להדליק נרות מוקדם עוד לפני הצפצוף ללא קבלת שבת ומיד היה נוסע לבית מדרשו שם קיבל על עצמו את השבת בזמן, והיה יושב והוגה בתורה עד תפילת מנחה כאשר מחמת השעה המוקדמת היה המקום שומם מאנשים. אמנם בערב שבת

חנוכה לא קיבל על עצמו את השבת כל כך מוקדם, וזאת בכדי שיוכל להדליק נרות חנוכה סמוך יותר לשקיעה בערך 35 דקות לפני השקיעה.

והנה באחת השנים שינה מרן רבינו זצוק״ל ממנהגו והתחיל להדליק יותר מוקדם, מה הסתתר מאחורי השינוי? הסיבה הייתה שנכדו הרה״ג רבי אריה אלישיב שליט״א הקפיד להיות איתו בהדלקת נר חנוכה, מרן רבינו זצוק״ל ברצותו להקל עליו שיוכל להגיע לביתו טרם כניסת השבת החליט להקדים את הדלקת הנר שלו כאשר הוא לא מגלה את הטעם לשינוי, אבל רבי אריה קלט מדוע התחולל השינוי, מאז החל להישאר בשבתות חנוכה בקירוב לבית מרן רבינו זצוק״ל במשך כל השבת, כיוון שכן חזר רבינו זצוק״ל למנהגו הקודם להדליק מאוחר יותר ואו אז התברר שההערכה של רבי אריה שליט״א בקשר לטעם שינוי המנהג אכן קלע אל נכון.

ג. עמוד ז, לכיון בשעת הברכה לשם קדוש נח״ל.

מנהג הספרדים לומר בנוסח הברכה ״להדליק נר חנוכה״ כמו שכתב השלחן ערוך (סי׳ תרעו ס״א). וכן דעת רבנו האר״י זיע״א והובא בספר שער הכוונות (דף קח עמוד ד) ובספר יסוד ושורש העבודה (חלק ב. שער יב פרק א עמוד תקעד) ובספר בן איש חי (שנה א פרשת וישב).

ובספר חזון עובדיה (עמוד קכה) כתב בשם הרב פרי חדש, שכן עיקר הנוסחא, ואף שנוסחת הש״ס להדליק נר של חנוכה. וכן הוא בהלכות הרי״ף, והרמב״ם, העיקר כהנוסח להדליק נר חנוכה. וכן נוסחת הגר״א במעשה רב (סי׳ רלא). וכן כתב בשו״ת הלק״ט (ח״א סי׳ ג), שיותר נכון כנוסח הש״ע, בלי מלת ״של״. כי הוא ראשי תיבות נח״ל, היוצא מפסוק נוצר חסד לאלפים, וכן מפסוק נפשנו חכתה לה׳. וכתב בספר חמדת ימים (דף נא ע״ג), שהמשנה ממטבע זה, ואומר של חנוכה, מגרעות נתן בקדשי שמים. אבל בנר של שבת נוסח הברכה אקב״ו להדליק נר של שבת. וכתב מרן החיד״א בברכי יוסף (סי׳ תרעו סק״א), שהטעם, כי נר חנוכה אסור להשתמש לאורה, ולזה אומר נר חנוכה, להורות שהנר אינו כי אם למצות חנוכה, משא״כ נר שבת שאנו משתמשים ונהנים מאורו, זהו הנר המאיר של שבת. והוסיף טעם במחזיק ברכה (סי׳ תרעו סק״א), שבחנוכה אין שום ״מעשה״ לזכר הנס אלא הנרות. וזהו נר חנוכה, שהחנוכה היא הנר. משא״כ שבת שיש בו הרבה מצות מעשיות, קידוש היום וסעודה, ומלבושים נאים בשבת, והדלקת הנר היא אחת מן המצות, לכן י״ל נר של שבת, השבת הנודע בכמה ענינים, וזה אחד מהם. וראיתי בספר אדני פז (סי׳ תרעו) שכתב, נ״ל להגיה בש״ע להדליק נר של חנוכה, שכן הוא בגמרא ובהרא״ש והטור, והב״י לא כתב עליהם ולא מידי. וכן נוהגים כל העולם. ובעל ספר אור חדש חש שכוונת

הש״ע שלא יאמר מלת ״של״ אלא להדליק נר חנוכה כדמשמע בכוונות האר״י, וזה אינו, שא״כ היה לו לומר כן בבית יוסף ע״ד הטור. ע״כ. ואינו מחוור, כי הרבה דברים מחודשים פסק מרן בשלחנו הטהור, אע״פ שלא עמד עליהם בבית יוסף. וכמ״ש בשו״ת גנת ורדים (חאה״ע כלל ד סימן ל) וז״ל: ואע״פ שאין מזה רמז בב״י כלל, אין זה מן הפלא, שהרבה דינים כתב מרן בש״ע ולא נמצא להם זכר ורמז כלל בב״י, לפי שאחר שחיבר מרן ספר הבית יוסף ראה איזה סברא בספרים וכתבה בש״ע. ודבר זה למדנו מדברי המהריק״ש. עכ״ל. וע״ע בספר המעלות לשלמה (דף צט ע״א). ולכן העיקר כמ״ש מרן בש״ע שצ״ל להדליק נר חנוכה. וכ״כ בשו״ת כנף רננה (ס״ס פב), ובשדי חמד (מע׳ חנוכה סוף אות כ). ועיין עוד בשו״ת יביע אומר חלק ח (סי׳ יא אות מב), ובשו״ת שואל ונשאל (ח״ה חאו״ח סי׳ קיב אות ה), ובשו״ת ויצבור יוסף שוארץ (סי׳ נו אות ח). ע״ש. ופשוט שאם בירך להדליק נר של חנוכה יצא.

י״ג תיבות בברכה כנגד י״ג פרצות

לפי הנוסח שכתבנו ״להדליק נר חנוכה״, יש בברכה זו שלש עשרה תיבות, אפשר שהוא על פי מה ששנינו (פ״ב דמדות מ״ג): ושלש עשרה פרצות היו בו שפרצום מלכי יון, חזרו בית חשמונאי וגדרום, וגזרו כנגדן שלש עשרה השתחויות. ע״ש. ועם י״ג תיבות של ברכת שעשה נסים, בגימטריא שם הוי״ה ברוך הוא. ושו״ר בספר יומין דחנוכה (עמוד קפו) שכתב, שמה שפסק מהרש״ל (סי׳ פה) לומר ״של חנוכה״ בתיבה אחת, וכן הוא בפסקי רי״ד והריא״ז. היינו טעמו שדקדקו להעמיד מנין תיבות הברכה כנגד י״ג השתחויות שתיקנו חז״ל כנגד י״ג פרצות שפרצו מלכי יון בהיכל, ונגדרו ע״י בני חשמונאי. ובשתי הברכות הנ״ל כ״ו תיבות כנגד שם הוי״ה ב״ה. וכן כתב בספר לקט הקציר (הל׳ חנוכה אות מד ומה). ע״ש.

ד. עמוד ט, בענין הרגיל בנר וכו׳:

הנה כתבנו בזה בס״ד בספרנו סגולות רבותינו (מערכת אות ב סעיף יב), ונביא את הדברים: אמרו חז״ל במסכת שבת (דף כג עמוד ב) הרגיל בנר הויין ליה בנים תלמידי חכמים. וכן אמרו בזוהר הקדוש (פרשת בראשית דף מח עמוד ב) וְאִתְּתָא בַּעְיָא בְּחֶדְוָה דְּלִבָּא וּרְעוּתָא לְאַדְלָקָא בּוֹצִינָא דְּשַׁבָּת, דְּהָא יְקָרָא עִלָּאָה הִיא לָהּ וּזְכוּ רַב לְגַרְמָהּ לְמִזְכֵּי לְבָנִין קַדִּישִׁין דִּיהוֹן בּוֹצִינָא דְּעָלְמָא בְּאוֹרַיְיתָא וּבְדַחְלְתָּא, וְיִסְגוֹן שְׁלָמָא בְּאַרְעָא, וְיהֵיבַת לְבַעֲלָהּ אוֹרְכָא דְּחַיִּין, בְּגִין כָּךְ בַּעְיָא לְאִזְדַּהֲרָא בָּהּ. ובאלפסי זוטא להרמ״ע מפאנו (בפרק ב דשבת, תשל״ט, עמוד נב) כתב בזה הלשון: אמר רב הונא הרגיל בנר חנוכה הויין ליה בנים תלמידי חכמים, הרגיל בנר שבת בניו תלמידי חכמים, אלמא זכות חנוכה עומדת לו למקצת בניו ודשבת לכל בניו. ע״כ. וכן כתב בספר העיתים (סימן יא) אמר רב הונא הרגיל בנר חנוכה, ואית דגרסי הרגיל בנר, סתמא, והיא נר של שבת, הויין ליה בנים תלמידי

חכמים, פירוש מדה כנגד מדה, כדכתיב (משלי פרק ו פסוק כג). ״כי נר מצוה ותורה אור״. עכ״ל.

ונראה שהלשון ״רגיל בנר״ היינו שמהדר להדליק בשמן זית, אף שכל השמנים כשרים, כמו שכתב הפרי מגדים (סימן רסג אשל אברהם ס״ק א) שכוונת חז״ל הרגיל בנר הויין ליה בנים תלמידי חכמים, היינו הרגיל להדליק בשמן זית. וכן פירש בספרו ראש יוסף (שבת דף כג עמוד ב). וכן כתב החיד״א במחזיק ברכה (הלכות שבת. סימן רסד אות ב) שצריך להיזהר בשמן זית כדי לזכות לבנים מאירים בתורה שנמשלה לשמן. ובשו״ת שמש ומגן (חלק ב סימן עה) פירש הטעם שזוכה לבנים תלמידי חכמים, שהוא בגדר מדה כנגד מדה, שכשם שהשמן [שהרי עדיף להדליק בנר שמן] צף מעל כל משקה, כך תלמידי חכמים הם כתר תורה העולה על כולם. ועיין עוד בספר חוקי רצונך מהגרי״ח סופר (מהדורת תשע חלק ב סימן ב).

ומה שאין רבים זוכים לזה אף שמהדרין להדליק, כתב רבי יצחק סגי נהור בן הראב״ד (בכתב יד שהתגלה לאחרונה) שקיבל מאליהו הנביא זכור לטוב, על מאמר חז״ל הזהיר בנר הוין ליה בנים תלמידי חכמים, וכולי עלמא מדליקין נרות חנוכה ורובם אין זוכים לכך, שמאמרם ודבריהם אמת, כי כפי שרוב העולם מדליקים אכן יוצאין ידי חובה, אבל מיעוטא דמיעוטא זהירים להדליק כפי כל פרטי המצוה והדקדוקים שאז זוכים בסגולתה לבנים תלמידי חכמים. והובא בספר פסקי תשובות (חלק ו עמוד תס). וראה בספר חוקי רצונך מהגרי״ח סופר (שם סימן א-ב) ובספר ילקוט יוסף (שבת כרך א חלק ב. מהדורת תשע״א. עמוד טו-כ) שהאריך בזה. ועיין עוד בספר חזון עובדיה (שבת חלק א עמוד קעז סעיף ו), ולהגרב״צ מוצפי שליט״א בספרו שיבת ציון (חלק א שער ג סעיף יג). וראה מה שכתבנו עוד שם (מערכת אות נ סעיף ב).

ולהמתיק את הדברים יש להוסיף מעשה שהתפרסם לאחרונה מפי בעל המעשה: שמי נפתלי דוידוביץ, ואני בעל מכולת בעיר אשדוד. יהודי ללא כיפה נכנס למכולת והעמיס חבילות של נרות. שאלתי אותו: ״כל כך הרבה נרות, בשביל מה?״

״**לכבוד** שבת״, ענה לי האיש, ״בערב שבת אשתי מדליקה הרבה נרות״. התפעלתי, והוא ממשיך, ״ואל תסתכל עלי ככה. יש לי בן שחזר בתשובה, ויש לו ארבעה בנים מקסימים, חרדים כמו הילדים שלך. הם עושים לי הרבה נחת!״...

ראיתי מול עיני איך מתגשמים דברי חז״ל: הרגיל בנר הויין לו בנים תלמידי חכמים. דברים שמדברים לכל יהודי. (השגחה פרטית משפטים-תרומה תשפ״א, גליון 59).

ה. עמוד יב, הדלקת נרות חנוכה בבית הכנסת שיש בו כמה מנינים בברכה:

דעת מרן הגר״ח קניבסקי זצ״ל בקונ׳ גם אני אודך (חנוכה. עמ׳ ב אות ה), שבית כנסת גדול שיש בו חדרים נוספים שמתפללים בהם, ידליקו נרות חנוכה במקום שנמצא ארון הקודש. ואם מתקיימים כו״כ מנינים באתו בית הכנסת, א״צ להדליק בכל מנין, אלא לכתחילה יתנו שמן כדי שידלק עד המנין האחרון, מדאיכא פרסומי ניסא מעצם היותם דלוקים (שם עמ׳ כב אות פג).

אמנם בספר חזו״ע (עמ׳ נז ד״ה והנה) כ׳, והנה בירושלים עיה״ק בבהכנ״ס ״מוסאיוף״ מתפללים בכל יום מנין אחר מנין בכמה חדרים שונים, הנלוים אל בית הכנסת המרכזי, והשמש נוהג להדליק נ״ח במנין הראשון בין מנחה לערבית בברכות, ואח״כ נכנס למנין שני שסיימו תפילת מנחה מספר דקות אחר המנין הראשון, וחוזר ומברך כל הברכות ומדליק נ״ח בחנוכיה שבחדר ההוא, מפני שהם ציבור אחר לגמרי, ופנים חדשות באו לכאן, ואח״כ נכנס למנין השלישי שסיימו תפילת מנחה מספר דקות אחרי כן, ושוב מברך כך הברכות ומדליק נ״ח, שאף הם ציבור אחר לגמרי. ואין לפקפק ע״ז, שהואיל והוא מדליק בכל פעם בפני ציבור חדש, יכול לברך כל ברכות על הדלקתו משום פרסומי ניסא. ע״ש טעמו ונמוקו. עי׳ בקובץ המאור (מאנסי. שנה ס״ג. כסליו-טבת תש״ע. עמוד יג).

ו. עמוד יט אות יז, בענין על הניסים:

הנה בספרנו ״ה׳ איש מלחמה״ (בדברי פתיחה עמוד 21) כתבנו בס״ד לעיין בנוסח ״על הניסים״ אומרים [בנוסח ספרד] ״וְעַל הַנִּסִּים וְעַל הַפֻּרְקָן וְעַל הַגְּבוּרוֹת וְעַל הַתְּשׁוּעוֹת וְעַל הַנִּפְלָאוֹת וְעַל הַנֶּחָמוֹת וְעַל הַמִּלְחָמוֹת שֶׁעָשִׂיתָ לַאֲבוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם בַּזְּמַן הַזֶּה״.

ולכאורה צריך ביאור, דמה מקום יש להודות על המלחמות? ומצינו כמה ביאורים בס״ד:

הודאה על המלחמות שעל ידם באו הניסים

כתב מרנא החתם סופר זצ״ל וזה לשונו: צריך עיון מה הודאה על המלחמות? ונראה על דרך ״אודך כי עניתני ותהי לי לישועה״ (תהלים קי״ח), כי אין צריך להודות כ״כ על הטוב, כי הקב״ה טוב ומטיב, ונחת רוח לפניו אם יש הראוי לקבל טובתו. אך על הרוב אין ראוי לקבל טובה עד שיתייסר ביסורים תחילה, ע״ד ההעדר קודם להויה, ע״ד גלות מצרים טרם קבלת התורה וירושת א״י, וצרות יון טרם שזכו למלוכה וממשלה בבית שני, וכן גלות הרע והמר הוא ההעדר הקודם להויות הטובות הנבואות המעותדים לבוא במהרה בימינו אמן.

והקב״ה כביכול מצטער בצרות ישראל, והן הן גבורותיו שסובל כדי להטיבם באחריתם, ואם כן עיקר השבח והודאה על ״כי עניתני״, אבל על הטובה אין צריך הודאה כל כך. והכא נמי ״על המלחמות״ - אנו מודים שגרמו הניסים לבסוף כנ״ל. (דרשות ח״א דף טו ע״א).

ה׳ עושה מנהיג את המלחמות

ביאר מרן הגרי״ש אלישיב זצ״ל, שהניסים והנפלאות והתשועות, מרגיש כל אחד שמן הבורא ית״ש באים הם לנו, אבל ״על המלחמות״ יכול לחשוב כי יש לו חלק ונחלה בנצחונות, על כן אנו מדגישים ״ועל המלחמות - שעשית״ - אתה לבדך (ספר דברי אגדה הגרי״ש אלישיב, עמוד תסג).

וכעין זה ראיתי למו״ר מרן הגר״ח קניבסקי זצ״ל, בספרו טעמא דקרא (מהד׳ תשע״ג עמוד נ ד״ה על הניסים) וזה לשונו, צריך ביאור, דבשלמא על הניצחון שייך הודאה, אבל מהי ההודאה על המלחמות. ויש לבאר, דזו הודאה להשי״ת שניהל והנהיג את המלחמה, כדאיתא בעבודה זרה (דף ב ע״ב) מלחמות אני עשיתי שנאמר ה׳ איש מלחמה. והובא גם בספר דרך שיחה (עמוד תרסב), ובספר פרדס יוסף החדש על חנוכה מיד״נ הגר״ג הכהן רבינוביץ שליט״א (עמוד תקד אות תתקפד), וציין לקונ׳ ׳נר מצוה ותורה אור׳ (וולדמן) שהאריך בזה. ע״ש.

הודאה שנתן ה׳ בדעתם לצאת למלחמה

ועוד יש לומר, דכיון שהיו כאן מעטים כנגד רבים, הרי שעצם הדבר שיצאו למלחמה היה כבר נס כלשעצמו, דבדרך הטבע לא היה שייך כלל שיצאו להלחם עמהם, וזוהי ההודאה שהשי״ת נתן בדעתם שאעפ״כ יצאו להלחם עמהם. וכמו כן בפורים, נקהלו היהודים שהיו מעטים נגד גוים רבים, ואעפ״כ איש לא עמד בפניהם כי נפל פחדם עליהם, כדאיתא במגילת אסתר. עכ״ל. וכעין זה כתב בספר קנין תורה על חנוכה (הגרא״ד הורוויץ. עמוד כד-כה).

מלחמה עוקרת מצב

ובספר ׳תפקידה ההיסטורי של עירק׳ (פרק כ עמוד 35) להגאון רבי יואל שוורץ כתב, מה ענין של חשיבות יש למלחמות, עד שמודים על כך בכל יום [בברכת יוצר ״בעל מלחמות״], וכן בהודיית על הניסים אומרים הודאה ״ועל המלחמות״? וביאור הדבר הוא כך: האדם שקוע מאד בעצמו, וקשה לו לשנות את דרכיו - כי הוא מאמין שזה מה שטוב לו, וכי כאילו כך הוא צריך לחיות.

מלחמה, עוקרת את כל המצב שהיה קיים, ואז אפשר לאדם לשנות את דרכו. עובדה היא, מלחמת העולם השניה שינתה מאד את היהדות, ובגללה החלה תקופה חדשה של שיבה ליהדות. הדבר בלט עוד יותר בעקבות מלחמת ששת הימים. ובארץ היתה החזרה בתשובה עוד יותר בהשפעת מלחמת יום כיפור. וכן בעקבות מלחמת המפרץ. לפיכך מלחמת גוג ומגוג נחוצה לצורך הבאת המשיח. ע״ש.

על חסד הלחימה

וביאור נוסף, במעשה הבא: באחד מימי חנוכה תשכ״ו, הופיע הגאון רבי יוסף שלמה כהנמן ר״י פוניבז׳ זצ״ל,

במושב ״יסודות״ בנחל שורק, כדי להשתתף בשמחת חנוכת-הבית של בית הכנסת המקומי. כיון שנתכבד לשאת דברי ברכה לכבוד המאורע, שילב בדבריו רעיונות מעניני דיומא, והסביר בין-השאר את נוסח ההודיה שאומרים בתפילה ובברכת המזון: ״על הנסים, ועל הנפלאות... ועל המלחמות״...

הוא שאל בפליאה כאיש משתומם: מהו שאנו מודים על המלחמות? וכי אוהבי מדון אנחנו? ועל חרבנו נחיה, ששמחים כביכול על שזימן לנו ה׳ מלחמות? וכי אינו מתאים יותר שנודה על הנצחונות שבהם מיגרנו את האויב?

והשיב: להודות על הנצחון - עדיין מוקדם מדי. הלא המלחמה ביוונים היתה מלחמה רוחנית בעיקרה, מלחמת הקדושה נגד הטומאה, והנצחון הסופי לא יהיה אלא בעת שיבוא משיח צדקנו... אפס בינתיים מודים אנו על עצם הדבר שאנו נלחמים, על כך שבכל המצבים הקשים ביותר, כשהטומאה מאיימת להשתלט ולכבוש הכל, יהודים אינם נכנעים, אלא נלחמים בעוז על יהדותם... (ספר הרב מפוניבז, חלק ג פרק מ עמוד עא).

להודות שהיוונים באו במלחמה ולא בדרך אהבה ואחוה

וביאר בספר קנין תורה על חנוכה (הגרא״ד הורוויץ. עמוד כה), בהקדם מה שפירש בספר קדושת לוי על הפסוק (פרשת וישלח בראשית לב-יב) ״הצילני נא מיד אחי מיד עשו״ וגו׳, דעשו הוא הסטרא אחרא הוא מלאך המות הוא היצה״ר, ובקשת יעקב היתה הצילני נא, שלא יהיה עשו אחי, וזהו מיד אחי מיד עשו, שלא יתגלגל שהיצה״ר יהיה אחי, שפעמים ח״ו היצה״ר מסית לעבירה, ולעין אדם מראה מצוה, ועל דרך זה מתקרב לאדם ללכדו במהרה לעשות עבירה. עכד״ק.

והיינו שהרשע מראה פנים שוחקות, קיימת סכנה גדולה יותר שנתפתה לו וניפול ברשת זו שטמן ר״ל, מאם בא עלינו בעוז ובגבורה בדרך מלחמה, שאז נתודע שיש להזהר ממנו.

ולפי זה מובן היטב, דיש עלינו להודות להשי״ת, שנתן בלב היוונים לבא עלינו בגזירות שונות ובדרך מלחמה, ולא בפנים מסבירות ובדרך אהבה ואחוה, דא״כ אולי היו מצליחים כמזימתם ח״ו, ולא היה נשאר שריד ופליט לבית ה׳. נמצא שגם המלחמות היו מצד חסד הבורא ית׳, שעי״ז נבין שהם שונאים אותנו ואינם מבקשים טובתינו, ונילחם ונתקומם עליהם להציל דת תורתינו הק׳.

ועל המלחמות - לשון רבים

ועוד יש לעיין מדוע נאמר ״על המלחמות״ בלשון רבים, והלא היתה מלחמה אחת עם היוונים? וראיתי בספר שיח החנוכה לנכד מרן הגר״ח - ידידי הרה״ג אי״ש שטיינמן שליט״א (עמוד יז), שהביא ליישב בשם זקנו הגר״ח, דכיון שהיוונים באו עם כל חיילותיהם, וכמה דרכי מלחמה של כל חיל, והיו גם כמה מלחמות

במלחמת היוונים, מימלא ניחא לומר מלחמות לשון רבים. וכבר נתבאר באריכות בספר יוסיפון ובמגילת אנטיוכוס המלחמות הרבות שהיו. ע״כ.

ובסידור עיון תפילה (עמ׳ תטז), הובא ליישב בשם הגרש״ז אוירבאך זצ״ל, דהכוונה על שאר המלחמות שהיו ליוונים עם מדינות אחרות, שע״י זה סיבב הקב״ה שלא יהיו פנויים להלחם עם החשמונאים עם כל צבאם בפעם אחת ע״כ. וע״ע בספר נתיבי מועד (זכריש. פ״ח עמוד תלד), ובספר חנוכה דיליה (עמוד רלח) שהביאו עוד ביאורים בזה. ע״ש.

ז. עמוד כ, לצלם נרות חנוכה וכו׳:

הנה בספר עלינו לשבח (שמות, בשו״ת סי׳ ג) כתב מרן הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט״א שאין להצטלם בסמוך לנרות חנוכה. וטעמו ונמוקו עמו דהא נהנה וחשיב ״משתמש בנרות חנוכה״. ע״ש. והדפיס בשנית בספרו חשוקי חמד (חנוכה סימן קנז עמוד ערה) שיתכן שאסור להצטלם, כיון שאסור להשתמש לאורה, והרי הנר מועיל לתמונה, ונהנה מהנרות. ע״כ.

ולא זכיתי להבין מה השתמשות מקרי בזה שעומד בסמוך לנרות החנוכה כדי להצטלם, וכל רצונו שיראו הנרות בתמונה כמזכרת מימי חג החנוכה, ותו לא מידי. ומצינו כללי ההשתמשות בשו״ע (או״ח סי׳ תרעג סע׳ א) שלא יבדוק מעותיו או למנותן לאור הנרות וכן תשמיש של קדושה אסור גם הוא, אולם לא מצינו איסור בזה שמצטלם עם נרות החנוכה כדי שיופיעו ברקע התמונה. ויתרה מזאת מצינו דאף אם הבית חשוך שרי ליה לאיניש לילך לאור נרות החנוכה ואינו צריך להעצים את עיניו, כמש״כ השע״ת (שם) בשם המהריק״ש. וכ״כ בשו״ת פני אריה (סי׳ מז) שלא אסרו אלא להשתמש, אבל כל מה שאינו משמש כלום רשאי לישב בביתו בשעה שנ״ח דולקים. ע״ש. ומה דאיתא בגמ׳ פסחים (כו ע״א) קול מראה וריח אין בהם משום מעילה. אבל איסורא איכא. וא״כ גם כאן חשיב איסורא מיהא. זה אינו, דאין עמידה בסמוך לנ״ח אף לצורך תמונה חשיב השתמשות כלל. ופוק חזי כמה תמונות איכא בשוקא של מרנן ורבנן בעת הדלקת נרות. ושאלתי למרן מו״ר הגר״ח קניבסקי זצ״ל, והשיב, דשרי. ובענין אחר שאלתיו לגבי הגמ׳ בפסחים הנז׳, דאיסורא מיהא איכא, והשיב דהגמ׳ מיירי רק בהקדש ובאיסור דאורייתא. ע״כ. וא״כ ליכא הכא איסורא כלל. [ונדפסו מקצת הדברים בס״ד בקובץ מבקשי תורה].

ושוב אח״כ בגליון שאחרי הדברים האלה (אייר תשס״ד עמ׳ סג), השיב הגר״י זילברשטיין שליט״א על הדברים הנזכרים, וחזר על דבריו לאסור להצטלם בסמוך לנרות חנוכה, וטעמו ונמוקו עמו משום שאורם מסייע לפילם לצלם. עכ״ד. והנראה עומק כוונת הגרי״ז שליט״א לחלק באם מצטלם עם נרות חנוכה בתוספת אור

המצלמה הנקרא ״פלאש״ אין זה מקרי משתמש, דהא אור ה״פלאש״ הוא חזק ותו א״צ לאור הנרות (ואף אי״צ אור אחר), לבין אם אין משתמש ב״פלאש״ דאז שפיר מקרי משתמש, דהא אורם של נרות החנוכה זהו האור שמאיר את התמונה. וכפי שהנסיון מורה. (וכחילוק זה כתב לן הגרא״י גרוסמן שליט״א בעל שו״ת ודרשת וחקרת ג״ח, ועוד. במכתב כ״י, וכמדומה שנדפס בספרו). ע״כ.

ועוד יש להוסיף טעם להיתר, דהא יש לומר הכא דע״י הדלקת הנר הנוסף ״השמש״, מקרי דזה וזה גורם כמ״ש בשו״ע (יור״ד), ודומיא למשתמש בסמוך לנ״ח למנות מעות וכיוצ״ב, דשרי, משום דיש שם נר נוסף-שמש והוה כמשתמש לאורו בלבד, אף שלמעשה משתמש גם לאור שאר הנרות, וכמ״ש כמה מהאחרונים (עי׳ שערי תשובה סי׳ תרעג ס״ק ד. ועוד). ע״ש. וא״כ מאי שנא להתיר תשמיש אחר בסמוך לנ״ח עם השמש לבין להצטלם עימהם בתמונה. וכן דהשיבני (בכ״י) הרה״ג בניהו דיין שליט״א (מח״ס שו״ת דברי בניהו), דשרי, ואין בזה שום פקפוק. [וכמדומה שנדפסו הדברים בקובץ שבטי כהונה לידידנו הגאון ר״ג רבינוביץ שליט״א בעל הגם אני אודך. ותשובת הגר״ח קניבסקי זצ״ל הנד׳ הובאה גם בקונ׳ גם אני אודך (חנוכה. עמ׳ יט אות סח).

ח. עמוד כג, אם בן דרוסאי היה יהודי:

בזכרוני מונח בס״ד שידידנו הגאון המופלא רבי מרדכי חיים שליט״א בעל הפנינים כתב בזה באחד מגליונותיו המפוארים לפני זמן זמנים. לך נא ראה.

ואף שהיה עוד מקום להאריך בדברים הערבים, מ״מ כעת עמד קנה במקומו ועוד חזון למועד בע״ה נקי נדר.

ויזכה כת״ר הרם שליט״א לשובע שמחות, אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד. ותירום רישיה אכולא כרכא. ויזכה להוציא לאור כל תעלומות חכמה אשר עימו בכתובים, להגדיל תורה ולהאדירה. ואתה שלום וביתך שלום וכל אשר לך שלום.

ידידו עוז נאמן אהבתו כל הימים
דבק טוב מאח
ישי מזלומיאן

סימן כ׳

מכתב לקונטרס ״והדליקו נרות בחצרות קדשך״ על עניני חנוכה מהרה״ג אהרן הלוי גרנדש שליט״א מח״ס תשובות הגר״ח

בס״ד, לידידי הגריחמ״א שליט״א!

הערה מחכ״א החפץ בעילום שמו :

עמוד ז׳ סוף ד״ה רקכ׳.

אולי יש לראות האם זה שייך למנחות פ״ח א׳ בענין ״יותר״ ״מלאים״ ״קרינן ביה״ כו׳, ולהא דאו״ח סימן רס״ג סעיף א׳ בענין להוסיף על ב׳ נרות שבת, ולהא דמובא בזה בנושאי כלים שם.

בברכה

אהרן הלוי גרנדש

עפולה עילית

כז. א״ה ריחמ״א: לתועלת הענין אני מביא כאן את מה שכתבתי בקונטרס ״והדליקו נרות בחצרות קדשך״, וז״ל: רק מה שקשה הוא שכתוב בפרי עץ חיים (שם) בשם החברים שבברכה יש י״ג תיבין והם ברוך אתה ה׳ אלוקינו מלך העולם אשר קדשנו במצוותיו וציוונו להדליק נר חנוכה, ובנוסח להדליק נר של חנוכה יש י״ד תיבות ואם כן קשה לפי זה איך ירמזו הי״ד תיבות לי״ג מכילין דרחמי, ויתכן שהעיקר שלא יהיה פחות מי״ג ואף שיש י״ד אינו גורע. עכ״ל.

סימן כ"א

ליקוטים נפלאים לחנוכה מתוך ספרי 'אוצר הפנקסים' - 'מרי"ח ניחוח'

[בעזרת ה' יתברך עתיד לראות אור עולם בקרוב[כח]]

טעם ההדלקה בשמן זית- בחנוכה נוהגים להדליק בשמן זית. ושמעתי טעם נפלא מה בא לרמז הענין של השמן זית בהדלקת נרות חנוכה, שכן שמן בתרגום הוא "משח" שהיא נוטריקון של מ'ילה ש'בת ח'ודש, ששלושת אלו רצו היוונים לבטל מעם ישראל, ע"כ (מר' חיים בלילטי שליט"א מעפולה).

הנס אירע בגלל שמסרו נפשם על שבת חודש ומילה- היוונים רצו לבטל מעם ישראל שלושה דברים שבת חודש מילה, ורמז לזה "שמ"ו אותותם אותות", שמ"ו ר"ת ש'בת מ'ילה ו'חודש. שבת- "אות היא ביני וביניכם לדורותיכם". מילה- "ונמלתם את בשר ערלתכם והיה לאות ברית" וכו'. וחודש- "והיו לאותות ולמועדים". ועל מסירות נפשם של בני חשמונאי לקיום חוט משולש הנ"ל, זכו לניצחון מזהיר על אויביהם (מדברי הגר"ע יוסף (שליט"א) [זצ"ל] בדרשה בישיבת חזון עובדיה).

רמז בר"ת חשמונאי- דרושי רשומות אמרו "חשמונאי" ר"ת ח'ודש ש'בת מ'ילה ו'מקיימיהם נ'צחו א'ת י'ונים (מדרשה של הגר"ע יוסף (שליט"א) [זצ"ל] בישיבת חזון עובדיה).

לקט על נס פך השמן– במאסף תורני "נזר התורה" כסלו טבת תשס"ה (עמ' קצג) הביא הרה"ג פנחס דניאל ויטמן שליט"א מאמר נפלא בענין השתלשלות נס פך השמן, וליקטתי מדבריו מעט.

א: בספר צידה לדרך (בראשית לה, כה) מובא בשם הרש"ל, מצינו שהקב"ה אמר ליעקב, אתה מסרת נפשך על פך קטן בשבילי, וגם אני בעצמי אשלם לבניך בפך קטן, לבני חשמונאי שנעשה נס על ידי פך קטן. והיכן מצינו שיעקב מסר נפשו על פך קטן, אלא ודאי הכא, לפי שנאמר כבר ויעבר כל אשר לו ולמה ויותר יעקב לבדו, אלא ודאי פך קטן של שמן שהיה רוצה לנסך ע"ג המצבה בבית אל, וזה שהיה

כח. א"ה ריחמ"א: תודתי נתונה לידידי היקר הרה"ג מרדכי אלמקייס שליט"א מח"ס 'ויכתוב מרדכי' – 'זכרון אפרים' 'דניאל איש חמודות' - 'מצמיח קרן ישועה' – 'כוונות שבת קודש' – 'גנזי שלום' – נתיבות, על כל ההגהות והסדר המופלא שעושה לאוצר הפנקסים שלי, יבורך על הכל מפי עליון בכפל כפלים אכי"ר.

שכח וחזר עליו, לפי שאינו שלו אלא של הקב״ה לנסך, עכ״ל הרש״ל.

ב: בפר׳ וישלח (בראשית לב, כד) ״ויותר יעקב לבדו״ דרשו חז״ל (חולין צא ע״א) ששכח פכים קטנים וחזר עליהם. ומצינו בראשונים שהביאו סמך לדבר ״ויותר יעקב לבדו״, אל תיקרי לבדו אלא לכדו (כן מובא בדעת זקנים מבעה״ת ורבינו בחיי).

ג: בספר שפתי כהן (למהר״ר מרדכי הכהן, מגורי האריז״ל, פר׳ וישלח) כתב וז״ל, ״ויותר יעקב לבדו״ אז״ל אל תיקרי לבדו אלא לכדו, מאין בא לו זה הכד, כשיעקב שם האבנים מראשותיו והשכים בבוקר ומוצאן אבן אחת, ונתבצר לו כד של שמן, ויצק על ראשו, וחזר הכד ונתמלא, אז ידע יעקב שהוא מזומן לברכה, ואמר אין זה ראוי להניחו כאן. והוא השמן שנמשחו ממנו המשכן וכל כליו והמזבח, ואהרן ובניו, והמלכים, ועדיין כולו קיים, כמו שאמרו חז״ל (הוריות יא ע״ב) זה לי לדורותיכם, והוא כד השמן של הצרפית שאמר לה אליהו כד השמן לא תכלה, והוא אסוך שמן של אשת עובדיה הנביא, כשראה יעקב שכל כך ניסים עתיד להיות בו סכן עצמו והביאו, כן מצאתי, עכ״ל השפתי כהן.

ד: בשו״ת שואל ומשיב (כרך א׳ ח״ג סימן מ״ב סד״ה והנה אמרתי) מביא בשם הש״ך על התורה, שבימי חשמונאי מצאו פך השמן של שמן המשחה שנגנז.

ה: כתב בספר קב הישר (עניני חנוכה פצ״ו), שבאותו פך שמן שמצאו היו מושחין בו מלכי ישראל וכהנים גדולים, ע״כ (ועיין בקב נקי אות ד׳ על קב הישר).

ו: בדרשות חתם סופר לחנוכה כתב וז״ל, ר׳בת ד׳נת נ׳קמת ר״ת נד״ר, רמז לנדר הראשון שהוא נדרו של יעקב והאבן הזאת וגו׳ יהיה בית אלוקים, ושם הוריד לו הקב״ה פך שמן מן השמים ויצוק שמן על ראשה. וכן בקיום נדרו בחזרתו לבית אל יצק שמן על ראשו, והיינו פכים קטנים ששכח יעקב כמבואר ספרים. עכ״ל החתם סופר.

על פי זה יש להמליץ ולפרש ״ומנותר קנקנים נעשה נס לשושנים״, קנקן קטן שנותר מעבר לנהר ויותר יעקב לבדו, שחזר לכדו, בו נעשה נס לשושנים.

רמז בנוסח על הניסים— שמעתי מיהודי יקר בשם אורי בן עזר הי״ו (עפולה), שאמר לי שבנוסח על הניסים שבחנוכה כתוב א׳ רבת את ריבם, ב׳ דנת את דינם, ג׳ נקמת את נקמתם, ד׳ מסרת גבורים ביד חלשים, ה׳ ורבים ביד מעטים, ו׳ ורשעים ביד צדיקים, ז׳ וטמאים ביד טהורים, ח׳ וזדים ביד עוסקי תורתך. וידוע המספר שמונה מורה על למעלה מהטבע, וגם כן כאן בנוסח על הניסים בחנוכה התורה היא השמינית, זדים ביד עוסקי תורתך, להורות שהתורה הוא למעלה מן הטבע. ע״כ שמעתי.

ועוד רמז יש כאן זד״ים בי׳ד עו׳סקי תו׳רתך אותיות שניות גימטריא שם הוי״ה, שידוע ששם זה מורה על למעלה מן הטבע. ע״כ.

ביאור לגדולה מזאת אתה מוכן- בקדושת לוי על ענין חנוכה, קדושה שלישית (עמ׳ תק״ל), כתב שבזכות מצות המנורה נעשה נס ההצלה. וכוונתו בנס המנורה, שע״י שביטלו היוונים מצוות המנורה שהייתה בבית המקדש, ועם ישראל היו עדיין אדוקים במצות הדלקת נרות שבת והדלקת נר בבית הכנסת, נעשה להם נס ההצלה. ועפ״י זה הסביר את המדרש בפר׳ בהעלותך, מובא ברמב״ן פר׳ בהעלותך, וז״ל, ״לך אמור לאהרן, לגדולה מזאת אתה מוכן, הקרבנות כל זמן שבית המקדש קיים הם נוהגין, אבל הנרות לעולם״, עכ״ל המדרש.

והקשה הרמב״ן, הלא הנרות בטלין מזמן שחרב בית המקדש בעוונותינו הרבים (א״ה ריחמ״א, א״כ מה נחמה יש לאהרן בזה). ותירץ שקאי על נרות חנוכה שהם אינם בטלים לעולם, ובזה יש נחמה לאהרן במה ששלו גדול, שאינו בטל כהקרבנות שבטלים.

ובקדושת לוי תירץ באופן שונה מהרמב״ן, שמה שאמר ה׳ לאהרן אבל הנרות לעולם קאי על נרות של שבת ונרות של בית הכנסת. ע״כ תד״ק.

וקשה, היאך תהיה נחמה לאהרן בזה שנרות של שבת ושל בית הכנסת קיימים לעולם, והרי אין זה קשור לקרבנות שהקריבו במשכן. אלא י״ל שהן אמת שאין קשר בין נרות שבת ונרות של בית הכנסת לקרבנות הנשיאים, אבל בזכות נרות שבת ובית הכנסת שהיו מדליקים עם ישראל נעשתה ההצלה שניצלו עם ישראל בחנוכה, ונס זה נעשה ע״י בני אהרן. ובזה יש נחמה לאהרן, שנרות שבת ונרות בית הכנסת קיימים לעולם, ונעשה הנס ע״י בניו הכהנים בזכות נרות הללו. ע״כ. (כתבתי הדברים כפי הבנתי הקלושה).

מצוות מהדרין מן המהדרין בנר חנוכה– עיין בקדושת לוי עניני חנוכה, קדושה חמישית ד״ה יש ליתן טעם לשבח וכו׳, שכתב שם שהיו פטורים ממצות הדלקת נרות בבית המקדש במנורה, מכיון שהספיק רק ליום אחד, ובשאר הימים פטורים, שהרי אין להם ואנוס רחמנא פטריה, ואם רצה לעשות מצווה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה, ע״ש כל דבריו. ולפי זה מובן הטעם מדוע דוקא בנס חנוכה יש ענין של מהדרין ומהדרין מן המהדרין, מטעם שרק דבר שפטורים עליו מלעשותו ובכל זאת עושים אותו, שייך לעשות אותו בתוספת של מהדרין ומהדרין מן המהדרין, שהרי מעיקרא לא היה חייב בו, ואם כבר רוצה לעשותו יעשה במהודר ביותר, מכיון שהוא מנדבת לבו ולא מצד החובה, וכל מה שהוא מנדבת לבו ולא מצד החובה יעשה זאת בצורה היפה והמהודרת ביותר, שאם לא כן נראה עליו ענין זה לטורח ולא מנדבת לבו. ע״כ.

עמדת להם בעת צרתם- ״בתפארת שלמה״ (רדומסק) פר׳ מקץ, כתב על מה שאומרים בנוסח ועל הניסים וז״ל, ״ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת

צרתם״, פי׳ שהעמידו נגד עיניהם צער גלות השכינה, שהקב״ה כביכול סובל גודל צער בני ישראל, וכאשר באו למדריגה זו לעורר רחמי שמים אז נצמח להם הישועה רבת את ריבם וכו׳, עכל״ק.

ויש לרמז בנוסח על הניסים ״עמדת להם בעת צרתם״, צרת״ם נוטריקון צרת מ׳, צרת מלכות, והמלכות רמז לשכינה, שהעמידו לנגד עיניהם צרת השכינה. ולזה ״רבת את ריבם״, ריב״ם נוטריקון רי״ב מ׳, ריב מלכות, שרב הקב״ה את ריב החשמונאים על מנת להוציא את השכינה מצרתה. ע״כ. וכן י״ל בנוסח דנת את דינם, דין מ׳, נקמת את נקמתם, נקמת מ׳ וכדלעיל.

חינוך עצמו בלימוד התורה- כתב בספר ״תפארת שלמה״ (רדומסק) פר׳ מקץ וז״ל, כל איש ישראל מחויב לחנך את עצמו בלימוד תורה לשמה לזכות באור החכמה העליונה אשר מופיע בימי החנוכה, ויכוון לעשות כ״ד קישוטי כלה, כמו שנאמר (משלי לא, כח) ״קמו בניה ויאשרוה בעלה ויהללה״, כי בתחילה קמו בניה ויאשרוה במצות ובמעשים טובים, והשכינה מתפארת חזי במאי ברא אתינא לקמן (זוה״ק פ׳ ויקרא דף יג ע״א), ובזה ״בעלה ויהללה״. עכ״ל.

רמז הנלמד מהנרות והשמש- בספר ״תפארת שלמה״ (רדומסק) פר׳ מקץ כתב וז״ל, רמז בענין נר חנוכה, אמרינן בגמ׳ (שבת כא ע״ב) אמר רבא וצריך נר אחרת להשתמש לאורה, לרמז על קדושת נר חנוכה שאסור להרצות מעות נגד נר חנוכה, היינו עניני השפעות צרכי עולם הזה, כמו שאומרים (נוסח הנרות הללו) ״הנרות הללו קודש הם ואין לנו רשות להשתמש בהם״, אך שפע חכמה וקדושה, ונתנו חכמים עצה לזה וצריך נר אחרת על ידי השמש העומד למעלה מן הנרות, הוא רומז להמשפיע צרכי עולם הזה יהיה גם כן מצד הקדושה וכו׳, עכל״ק.

ונלמד מדברי קודשו ב׳ ענינים: א׳. שמקדושת החנוכה ואורה אסור להשתמש לענייני צרכי העולם הזה ח״ו. ב׳. אמנם צריך לצרכי העולם הזה להשתמש אך ורק מתוך הקודש ולא ח״ו מתוך החול, והעצה היעוצה לזה ע״י שיהיה נר, הוא השמש, עומד מעל לנרות. והיינו שגם כן כל צרכי העולם הזה, שהם נקראים שמש, שמשמש לאדם בעשותו צרכי העולם הזה, יהיו אך ורק מתוך הקדושה ולא מתוך דברי החול ח״ו, אבל לא שישתמש לצרכי העולם הזה בקדושה, אלא שיהיה נובע מתוך הקדושה. והיאך יעשה זאת שכל צרכי העולם הזה יהיו נובעים מתוך הקדושה, הוא ע״י שכל מעשיו שעושה לצורכו לעניני עולם הזה יהיו לשם שמים לעבודתו יתברך, והיינו שיכוין בכל מעשיו לשם שמים ולשם הקדושה, גם בעשותו צרכי עולם הזה. ע״כ. עוד יש להוסיף טעם מדוע אין להשתמש לצרכי העולם הזה ע״י הקדושה, מטעם שאם ישתמש בקדושה לצרכי העולם הזה הרי הוא מחשיך את הקדושה שנעשה בה שימוש לעניני חולין והרי הם

פוגמים בה, אבל אם עושה כל מעשיו אפי׳ לצרכי עולם הזה לשם שמים הרי הוא מאיר בה את אור הקדושה ונהפך דבר זה לקדושה בהארתו, והיינו שצרכי העולם הזה ישמשו לקדושה וע״י כך יהפכו לקדושה עצמה. ע״כ.

טעם שהשמש גבוה מכל הנרות- יש להבין מדוע בימי החנוכה השמש יותר גבוה מכל הנרות, לכאורה היה צריך להיות יותר נמוך מכל הנרות, מכיון שנרות החנוכה הם העיקר בחנוכיה. אלא אומרים גדול שימושה יותר מלימודה, אדם שעושה בשביל ציבור באמונה, דווקא אותו צריך להגביה ולרומם מכיון שהוא גם בלימודה וגם בשימושה.

טעמים מדוע היה הנס ח׳ ימים- רבנו בחיי בספרו כד הקמח ערך ״נר חנוכה״ כתב הטעם מדוע נמשך הנס של חנוכה שמונה ימים וז״ל, ומה שנמשך הנס שמונה לא פחות ולא יותר, יש שפרשו שמקום הזיתים שמשם מביאין השמן היה מהלך ארבע ימים וחוזרין בארבעה ימים הרי שמונה, ולפיכך נמשך להם הנס ח׳ ימים, כדי שילכו ויחזרו ויביאו שמן טהור.

ועוד שאם תתבונן, תמצא כי רוב הדברים שבמקדש היו מתגלגלין בחשבון ח׳, כי הכהן הגדול היה לובש ח׳ בגדי כהונה, חושן ואפוד, ומעיל וכתנת תשבץ, מצנפת ואבנט, ומכנסי בד וציץ. והלויים היו משוררים בח׳ כלים, (תהלים ד׳, א׳) למנצח בנגינות, (שם נג, א׳) על מחלת, (שם מו, א׳) על עלמות שיר, והרביעי קראו הכתוב המשא ממה שכתוב (דברי הימים א׳ טו, כב) וכנניהו שר הלוים במשא יסר במשא כי מבין הוא, והוא קול חזק וגבוה מלשון (בראשית כט, יא) וישא את קולו, (תהלים מה, א׳) למנצח על שושנים, (תהילים ה׳, א׳) למנצח אל הנחילות, והוא לשון חליל כדכתיב (מלכים א׳ א׳, מ׳) והעם מחללים בחלילים, (תהלים ח׳, א׳) למנצח על הגתית, (תהלים ו׳, א׳) למנצח על השמינית. שמונה דברים של ריח טוב בין שמן המשחה והקטורת, ארבעה בשמן המשחה והן מור וקנמון וקנה וקציעה, וארבעה בקטורת נטף ושחלת וחלבנה ולבונה. שמונה בדים, ב׳ בדי הארון, ב׳ בדי השלחן, שני בדים למזבח הזהב, וב׳ בדים למזבח העולה. אף הקרבנות אחר ח׳ ימים, דכתיב (ויקרא כב, כז) ״ומיום השמיני והלאה ירצה״. שמונת ימי המילה. שמונה חוטין של ציצית. שמונה מחיצות לנבואה (כמו שביאר הרמב״ם ז״ל ב״שמונה פרקים״ פ״ז).

ועוד יש בזה טעם אחר, והוא כי חשבון ח׳ רמז לזמן המשיח שהוא על מעלת שמונה, וידוע כי חשבון שמונה הוא אחר הז׳ במעלת האחד, ובזמן המשיח יחזרו כל האומות לאמונתנו, הוא שכתוב (צפניה ג׳, ט׳) כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרא כולם בשם ה׳ ולעבדו שכם אחד, וכתיב (זכריה יד, ט׳) ביום ההוא יהיה ה׳ אחד ושמו אחד. ולפי שהעולם הזה הוא על מעלת שבעה, ומזה היתה מנורת המשכן והמקדש בז׳ נרות, חייבה החכמה להיות זמן המשיח על מעלת ח׳, כי בו

תהיה מעלה יתרה ותוספת השגה בידיעת השם יתברך על כל הזמנים שעברו, הוא שכתוב (ירמיה לא, לג) כי כולם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם. והנה רז״ל הרחיבו הביאור בענין הזה, הוא שאמר במסכת ערכין (יג ע״ב) רבי יהודה אומר כנור של מקדש של ז׳ נימין היה, שנאמר (תהלים טז, יא) שובע שמחות את פניך, אל תקרי שׂבַע אלא שֶׂבַע. ושל ימות המשיח שמונה, שנאמר ״למנצח על השמינית״ על נימא שמינית. ושל עולם הבא עשר, שנאמר (שם לג, ב׳) ״בנבל עשור זמרו לו״. עכל״ק.

והנה למדנו מדברי קודשו של רבנו בחיי במה שכתב שחשבון ח׳ ימים לרמוז לזמן המשיח שהוא על מעלת שמונה, נלמד אנו מזה שבזמן חנוכה מתנוצץ אורו של משיח ובאור נרות החנוכה טמון אורו של משיח.

קריאת שם חנוכה מלשון חינוך- עוד כתב רבנו בחיי בכד הקמח ערך ״נר חנוכה״ על טעם קריאת השם חנוכה וז״ל, הענין הזה יש להתבונן בשם הימים האלה הנקראים חנוכה, שהוא נגזר מלשון (משלי כב, ו׳) ״חנוך לנער״, כלשון (תהלים ל׳, א׳) ״חנוכת הבית״, לפי שהוא רומז לזמן המשיח, שאנו עתידים לחנך בית המקדש, עכל״ק.

טעם משפחת מכב״י- בספר ״ואברהם זקן״ לרבי אברהם פלאגי זצוק״ל וזיע״א, מערכת חית אות ל״ד חנוכה, כתב על משפחת מכב״י והטעם שכך נקראו ומה אירע להם, וז״ל, חשמונאי ובניו קרו ליה למשפחה זו מכב״י, ואמרו חז״ל דעל דגל שלהם עשו רשימה זאת מ׳ כ׳מוכה ב׳אלים ה׳ ר״ת מכב״י, וכיונו נמי דהוא ר״ת מ׳תתיא כ׳הן ב׳ן י׳וחנן כיע״ש בדבריהם וכו׳, ושייך לומר ב׳רוך כ׳בוד ה׳ מ׳מקומו (ר״ת מכב״י).

וברוך היודע דמה שאמרו דהיה כליון במשפחה זו על שנטלו ב׳ שררות כהונה ומלכות, הא והא גרמא להו דהלבישו הדגל שלהם מ׳ כ׳מוכה ב׳אלים ה׳ בר״ת מ׳תתיא כ׳הן ב׳ן י׳וחנן וכו׳ דעונשן כך, הנה יתר שאת דעשו הרכבה על מי כמוכה באלים לכך כפי מידתם נתקיים בהם היפך נרו לא ידעך, היה מכב״י דגרם כיבוי למשפחה ההיא וכו׳ עכל״ק.

א״ה ריחמ״א, עוי״ל שנקרא שמם מכב״י, דהנה עולה בגימטריא ע״ב והוא גי׳ של חס״ד, וידוע דהכהנים מידתם חסד, ע״כ.

רמז שהאשה חייבת בהדלקת נר חנוכה- עוד כתב בספר ״ואברהם זקן״ מערכת חית אות ל״ה וז״ל, חנוכה, פסק השולחן ערוך א״ח סימן תרע״ה ס״ג, אשה מדלקת נר חנוכה שאף היא חייבת בה, יע״ש. ובא הרמז וה׳דליקו נ׳רות ב׳חצרות ק׳דשך ר״ת נקב״ה, דאף הן היו באותו הנס. עכל״ק.

טעם לסביבון בחנוכה- אמר לי ידידי ר׳ שאול פרץ שליט״א (עפולה יע״א, כעת גר בפריס צרפת), טעם שמסובבים סביבונים בימי חנוכה, כדי שנדע שאת

נצחון המלחמה על היוונים לא עשה לנו כוחנו ועוצם ידינו ח״ו, אלא הכל הוא ממסובב כל הסיבות שהוא הקב״ה, סיבב כך שננצח במלחמה על היונים, אבל לא כוחנו ועוצם ידינו עשה לנו החיל הזה, ולכן מסובבים סביבון בחנוכה לרמז להנ״ל, שיש יד המסובבת כל הסיבות ושום דבר לא בכוחנו. ע״כ.

רמזים בעל הניסים- אכתוב כאן כמה רמזים בסייעתא דשמיא בנוסח על הניסים, וזה החלי:

א: ב׳ימי מ׳תתיה ב׳ן י׳וחנן כ׳הן ג׳דול ח׳שמונאי ו׳בניו, ר״ת גימטריא צ״א והוא יחוד הוי״ה אדנ״י.

ב: בימי׳ מתתיה׳ בן׳ יוחנן׳ כהן׳ גדול׳ חשמונאי׳, ס״ת גימטריא שם אלהים בריבועו כזה א׳ א״ל אל״ה אלה״י אלהי״ם עם חמשה אותיות שם אלהים ס״ה ר״ה.

ג: ב׳ימי מ׳תתיה ר״ת שם בן מ״ב ועוד ר״ת ב״ם, ירמוז שעל ידי התורה נצחו, שעליה נאמר ודברת בם ולא בדברים בטלים.

ד: בימי׳ מתתיה׳ ס״ת שם י״ה.

ה: בן יוחנן – ר״ת ב״י צירוף י״ב, ירמוז לשם בן י״ב אותיות. ועיין ברבנו בחיי פרשת שלח לך (י״ג י״ז, ובתורת חיים לרבנו חיים הכהן מג׳רבא זצוק״ל).

ו: בימי׳ מתתיה׳ בן׳ ס״ת שם אדנ״י, וצירוף שם יוחנן הוא לומר שבשביל שכינה חנן אותנו ה׳.

ז: לשכחם׳ תורתך׳ ולהעבירם׳ מחוקי׳ רצונך׳ ס״ת מכמי״כ, גימטריא עם הכולל קל״א, בגימטריא סמא״ל, וע״י שאדם ענוותן לא יוכלו לשכח ולהעביר ממנו חוקי ה׳ יתברך, דענו״ה עולה קל״א.

ח: לשכחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך, מטרתם היתה שע״י לשכחם תורתך ממילא יעברו על חוקי רצונך, שאם תהיה שכחת התורה ממילא יעברו על חוקי רצונו יתברך.

ט: ואתה׳ ברחמיך׳ הרבים׳ ס״ת גימטריא שם אדנ״י, עמדת להם היינו זכות השכינה שרמוזה בשם אדנות.

י: עמדת להם בעת צרתם, ירמוז ליעקב אבינו ע״ה שנקרא תם, כמו שכתוב ״ויעקב איש תם יושב אהלים״, וזה רמז עמדת׳ להם׳ ס״ת ת״ם בעת׳ צרתם׳ ס״ת ת״ם. וכמו כן בעת צרת״ם קרי ביה בעת צר תם, והיינו יעקב אבינו ע״ה שרומז לתורה הקדושה שנקראת תמימה, כמו שכתוב ״תורת ה׳ תמימה״. והיינו שעמד ה׳ יתברך לזרע יעקב בעת צרתם בשביל יעקב שנקרא תם.

יא: ר׳בת א׳ת ר׳יבם ר״ת רא״ר, בגימטריא עם האותיות והתיבה עי״ן הר״ע, והיינו הקב״ה רב את ריב בנ״י במה שרצו להכניס בהם עין הרע.

יב: ד׳נת א׳ת ד׳ינם ר״ת דא״ד, בגימטריא עם האותיות והכולל אח״ד וכן אהב״ה, והיינו שדן את דין בנ״י מתוך אהבתו אותם. ועוד דא״ד הוא ט׳, וכן אמ״ת במ״ק ט׳.

יג: נ׳קמת א׳ת נ׳קמתם ר״ת נא״נ, גימטריא מיכא״ל, והיינו שהמלאך מיכאל היה בעזרם ומליץ יושר עליהם.

יד: ״מ׳סרת ג׳יבורים ב׳יד ח׳לשים״ ר״ת מגב״ח בגימטריא עם האותיות והתיבה ח״ן, וכל זה שמסרת גיבורים ביד חלשים היה על ידי מציאות ח״ן שמצאו בנ״י בעיניך.

טו: ביד׳ חלשים׳ ס״ת ד״ם, מנין הנרות שמדליקים בחנוכה כולל השמשים[כט].

טז: חלשי״ם נוטריקון ש׳מונת י׳מי ח׳נוכה מ׳דליקין ל׳האיר, והיינו שח׳ ימי חנוכה מדליקין להאיר את אור החנוכה בנשמותינו. ועוד חלשים נוטריקון ש׳מונת י׳מי ח׳נוכה מ׳דליקין ל׳פרסם, והיינו שהדלקת נרות שמונה ימים לפרסם נס החנוכה.

יז: ו׳רבים ב׳יד מ׳עטים ר״ת גימטריא מ״ח, ירמוז למ״ח קנינים שהתורה נקנית בהם, והיינו שנצחון המעטים היה ע״י מ״ח קנינים שהתורה נקנית בהם, שקנוה בנפשם.

יח: ביד׳ מעטים׳ ס״ת דם, ירמוז לד״ם נרות שמדליקין בחנוכה כולל השמשים.

יט: ורשעים ביד צדיקים, ביד׳ צדיקים׳ ס״ת מ״ד ירמוז למובא לעיל.

כ: ו׳טמאים ב׳יד ט׳הורים, ר״ת גימטריא שם חב״ו עם הכולל, שכוחו להוציא ניצוצות הקדושה מהקליפות[ל].

כא: ביד טהורים, ס״ת ד״ם ירמוז להנ״ל.

כב: וזדים׳ ביד׳ עוסקי׳ תורתך׳ ס״ת מדי״ך, שעוסקי תורה עושים לבושים והוא חלוקא דרבנן.

כג: לך עשית שם גדול וקדוש בעולמך, ש׳ם ג׳דול ו׳קדוש ב׳עולמך ר״ת גימטריא אי״ש, ירמוז לה׳ איש מלחמה.

כד: שם׳ גדול׳ ס״ת מ״ל, ירמוז שע״י הניצחון נתבטלה הגזרה על המילה, וממילא נעשה לה שם גדול ונתגלה שם ה׳ בעולם.

כה: ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה ופורקן כהיום הזה, ו׳לעמך י׳שראל ע׳שית ר״ת גימטריא שם אלהי״ם.

כו: ו׳פרקן כ׳היום ה׳זה ר״ת גימטריא שם א״ל, ירמוז לחסד אל כל היום.

כז: ו׳פורקן כ׳היום ר״ת כ״ו, גימטריא שם הוי״ה.

כח: ופרקן כהיום הזה ואחר כך וכו׳, ופרקן׳ כהיום׳ הזה׳ ואחר׳ ס״ת גימטריא רצ״ה.

כט: ואחר כך באו בניך לדביר ביתך, ו׳אחר כ׳ך ר״ת כ״ו גימטריא הוי״ה.

כט. א״ה מרדכי אלמקייס: עוד ירמוז לדם מילה שהוא מחליש את כח האדם וכמו שכתב הרמב״ם בספר המורה (ח״ג פמ״ט) שטעם המילה כדי להחליש תאוותו הגופנית. ובזכות דם המילה נעשה להם הנס.

ל. א״ה מרדכי אלמקייס: ג״כ ר״ת גימ׳ טו״ב, לרמז שבזכות התורה שנקראת טוב נעשה להם הנס.

ל: ו׳הדליקו נ׳רות ב׳חצרות ק׳דשך ר״ת גימטריא נקב״ה עם הכולל, שגם הן חייבות בהדלקת נרות חנוכה, שאף הן היו באותו נס.

לא: וקבעו שמונת ימי חנכה אלו, ימי׳ חנוכה׳ אלו׳ ס״ת יה״ו, ור״ת יח״א גימטריא י״ט, והוא נוטריקון י׳מים ט׳ובים, שימי חנוכה ימים טובים.

לב: י׳מי׳ ח׳נוכה׳ ר״ת ח״י ס״ת י״ה, שהיה חיות לשם י״ה.

לג: ו׳הדליקו נ׳רות ב׳חצרות ר״ת גימטריא ח״ן, שמצא חן בעיני ה׳ יתברך הדלקת נרות בחצרות קודשו.

לד: נוסח על הניסים מתחיל במילת בימ״י ומסתיים במילת סל״ה, ותחילת בימי הוא אות ב׳ וסוף מילת סלה הוא ה׳. ונראה לקשר רישא לסיפא, שאותיות הללו ב״ה הם נוטריקון בית הלל, שהוקבע הלכה כמותם שמוסיף והולך ומעלין בקודש ולא מורידין, וזהו הרמז באות ב׳ ואות ה׳ של בימי וסלה. ע״כ.

ע״י הצרה נתעלו- בנוסח על הניסים, ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם וכו׳, וביאר בספר ״תפארת שלמה״ (רדמוסק) וז״ל, העמידם בבחינת רחמיך הרבים, עכל״ק. וכוונתו היא, שכאשר ה׳ יתברך רואה את עמו בני ישראל בצרה גדולה והרי הוא חפץ בטובתם, מעורר עליהם מדת הרחמנות שלמעלה ומגביהם במדריגה גבוהה בעולמות העליונים, וע״י כך יוצאים מצרה לרווחה. כי למעלה אין שליטה לחיצונים, ונמצא שע״י הצרה באה טובה לעם ישראל שנתעלו למדריגה יותר גבוהה עמה שהיו. וזה כוונת ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם וכו׳, והיינו שבעת צרתם העמדת צרתם במקום שנקרא רחמיך הרבים, וע״י כן יצאו מצרה לרווחה, ולא עוד אלא זכו להתעלות מדריגה.

ביאור שלך גדול משלהם- בענין אהרן הכהן וחנוכת המשכן, שאמר לו הקב״ה שהקריבו הנשיאים קורבנות והוא לא הקריב ונצטער אהרן, ואמר לו הקב״ה שלך גדולה משלהם, ופירש הרמב״ן שהכוונה לנר חנוכה שלא בטל לעולם. ונראה הטעם שגדול משלהם, שהרי נר חנוכה למטה מי׳ טפחים ולא למטה מג׳ טפחים, וכוונת הענין להאיר ג״כ מקום החושך, משא״כ הקרבנות לא זה היה ענינו, אבל חנוכה ענינו להאיר אפילו מקום החושך והטומאה. וא״כ גדולה פעולת חנוכה שהובטחה לאהרן הכהן, וטעם החנוכה שהוא מאיר למקומות חשוכים ומעלה אותם להיות מוארים.

וטמאו כל השמנים— ענינם היה אך ורק לטמא השמנים, ששמן רומז על חכמה, ועניינם היה לטמא את השמן. שלא היה אכפת להם שילמדו תורה, אלא שיהיה מתוך טומאה מצד הסטרא אחרא, ולכן לא בטלו את השמן מכל וכל, שהרי יכלו לשפוך אותו, אלא כוונתם היתה לטמא השמנים, והיינו שתהיה יניקה לסטרא אחרא מהשמנים הללו.

חתום בחותמו של כהן גדול– נראה לומר בזה, שמה שמצאו פך של שמן שחתום בחותמו של כהן גדול שאינו טמא, אגלאי מילתא למפרע שלא הצליחו לטמא את השמן של עם ישראל, שהרי כל כוונתם היתה לטמא השמנים שהוא רמז לחכמה. ואח״כ כשמצאו החשמונאים שמן חתום בחותמו של כהן גדול, אגלאי מילתא שלא הצליחו לטמא, שיבוא האחד ויעיד על הכלל שאין טומאה שולטת, שאם היתה טומאה שולטת גם פך זה היה צריך להיות טמא, ומזה שלא שלטה הטומאה על הכל איגלאי מלתא שלא שלטה בכלל בפנימיות נפש עם ישראל וחכמתם, ששמנם אי אפשר לטמא, דשמן החתום בחותמו של כהן גדול רמז לפנימיות עם ישראל, כמו כהן גדול שעבודתו עבודת פנים.

שמן רומז לחכמה– השמן רמז לחכמה, וכוונת היונים היתה לטמא את חכמת עם ישראל. וידוע דשמן תועלתו לזכרון, כמובא בסוף גמ׳ הוריות, עיי״ש. וא״כ כוונת היונים היתה לטמא את הזכרון של עם ישראל, שלא יזכרו את ה׳ יתברך העושה להם ניסים ונפלאות. ולכן נאמר להעבירם מחוקי רצונך, שלא יעשו רצון ה׳ ח״ו, וע״י כך ישכחו ולא יזכרו רצון ה׳ מהו.

מהדרין מן המהדרין ביום ב׳ דחנוכה– נגלה דוקא ביום ב׳ דחנוכה, שהרי ביום א׳ לא יכול להדליק ב׳ נרות, וביום ג׳ דחנוכה כבר אינו חידוש שהרי הדליק ב׳ נרות כבר ביום ב׳ דחנוכה, וא״כ כבר נתקיים ענין מהדרין מן המהדרין שמוסיף כל יום נר אחד.

מנין הנרות כמנין הצדיקים- ס״ה ל״ו נרות בכל ח׳ ימי חנוכה, ונראה שהם ל״ו נרות כנגד ל״ו צדיקים שבכל דור ודור, שהם מאירים את הדור באור יקרות.

הנס היה גם ביום הראשון- ״בתפארת שלמה״ (רדומסק) פר׳ ויגש כתב וז״ל, הענין בנס חנוכה שהקשו הראשונים למה תיקנו ח׳ ימים הלא על יום הראשון היה להם שמן, אכן יען כי ביום הראשון עשו בעצמם הכנה והכלי להחזיק הברכה הבאה להם, וההכנה היא עיקר קיום המצוה, לכן גם יום הראשון לנס יחשב גם הוא. עכל״ק. ונראה שההכנה להיות כלי קיבול לקבל הנס הוא גופא נס, שאל״כ היאך יקבלו הנס שתדלוק עוד שבעה ימים נוסף ליום הראשון, אלא גם לעשות הכנה לנס הוא גופא נס בעצמו, כי בלא זה אין קיום לנס.

ביאור כבתה זקוק לה- בספר ״תפארת שלמה״ (רדומסק) השמטות לחנוכה בסוף ספר בראשית, כתב ביאור על הגמ׳ (שבת כא ע״א) ״כבתה זקוק לה״, מרמז על בחינת הצדיק יסוד עולם, אשר בכוחו על ידי הדלקת נר חנוכה להאיר גם לבני אדם אשר כבה אור נשמתם, והלכו חשיכה ולא אור נוגה עליהם.

חנוכה מועיל גם לאלו ששבת לא מועילה להם- ועוד ביאר בספר הנ״ל את מאמר הגמ׳ שבת (שם), שמנים ופתילות שאמרו חכמים אין מדליקין בהם

בשבת מדליקין בהם בחנוכה, פירוש גם אותם הבני אדם אשר גם השבת אינו מועיל להם, אעפ״כ אור החנוכה מאיר להם, ע״כ.

חנוכה מאיר גם לאלו שבשפל המדרגה- עוד ביאר בספר הנ״ל, המצוה להניח את נר חנוכה למטה מעשרה, להאיר גם כן לאותם האנשים שהם בשפל המדריגה. וכל הנ״ל על ידי הצדיק יסוד עולם.

ביאור כבתה אין זקוק לה- עוד כתב בספר הנ״ל, ולמאן דאמר בשבת (שם) דסבירא ליה כבתה אין זקוק לה, מרמז גם על אותן האנשים אשר גם הצדיק אינו מועיל להם, אעפ״י כן יש להם תקנה אם יחזרו בתשובה לא ידח מהם נדח, והרמז בזה אין זקוק לה, מדת הרחמים אין סוף ברוך הוא זקוק לה.

א״ה ריחמ״א, נראה שגם לאותו מאן דאמר שכבתה אין זקוק לה והכל נעשה ע״י מידת אין, אם יחזור בתשובה לא ידח מהם נדח, כל זה הוא גם כן על ידי סגולת ימי החנוכה והארת נרות החנוכה. וא״כ גם אותו שאין הצדיק מועיל לו, יתאמץ במצות הדלקת נרות חנוכה, יחוסו עליו משמים על ידי מידת מאין יבוא עזרי, אכי״ר.

הדלקה עושה מצוה– ביאר ״בתפארת שלמה״ (רדומסק) וז״ל, לרמז כי על ידי הדלקת נר חנוכה מדליק אור נשמתו, נר ה׳ נשמת אדם (משלי כ׳ כז), נ״ר ר״ת נ׳שמה רו״ח, נ׳פש ר׳וח. ע״כ. ועוד יש לפרש הדלקה עושה מצוה, שאותיות מ״צ ממצוה הוא י״ה בא״ת ב״ש, הוא שלמות שם הוי״ה, והיינו שע״י הדלקה מאיר את שם הוי״ה.

הנחה עושה מצוה- עוד כתב בספר ״תפארת שלמה״ (רדומסק), הנחה עושה מצוה, הנח״ה עולה ס״ח בגימטריא חיי״ם, רמז ח׳י י׳סוד מ׳לכות.

רמז בחינוך הילדים בענייני חנוכה א- באור תורה טבת תשס״ח עמ׳ שט״ז, הובא מאמר בסימן מ״ט (מפי הרב יונה חורי בני ברק) וז״ל, במס׳ שבת (כב ע״א) ״נר חנוכה שהניחה למעלה מעשרים אמה פסולה״. רומז לחינוך מעל גיל עשרים שהוא פסול. כמה ״חכמים״ אמרו הילד שלי עוד קטן, יגדל ויהיה בן אדם, או תן לו עכשיו ללמוד מה שהוא רוצה, עם מי שהוא רוצה, אצל מורים אפיקורסים מסיתים ומדיחים לא עלינו, לא לחשוב, כשיגדל יכנס בו שכל ויראת שמים. הנסיון הראה שהכל הבל הבלים, ״כל באיה לא ישובון ולא ישיגו אורחות חיים״ (משלי ב׳, יט). וגם אלה שחזרו בתשובה, הם סך הכל טיפה בים הכפירה של ימינו. הנרות הללו (ילדינו) קודש הם ואין לנו רשות להשתמש בהם (ללמד אותם חולין), אלא לראותם בלבד (לפקח עליהם היטב).

רמז בחינוך הילדים בענייני חנוכה ב- עוד כתב שם בענייני חנוכה, חינוך, ״מצותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק״ (שבת כא ע״ב), ״חמה״ רמז לתאוות, כעס. המורה, המלמד, חייב

להיות נטול כעס ולא שקוע בחומריות. וגם ״עד שתכלה רגל מן השוק״, מחנכים, מלמדים ילדי ישראל שלא יהיו דומים לילדי שוק, או שלא ילמדו מאנשי דלא מעלי, אנשים זולים כמו סחורה זרוקה וזולה בשווקים. אלא מתלמידי חכמים רמי המעלות וכלילי מדות טובות, בחינת ״סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה״ (פרשת יצא), עד שכל ההרגלים שבחוץ בשוק יהיו מחוץ לתלמיד, ויהיה בראשו רק רוחניות תורה ומצוות. ע״כ.

ענייני חינוך וחנוכה- ידועה חשיבות החינוך שיש לתת לילדים. האדם נולד לא בהכרח עם מידות טובות, ותפקיד האדם לעדן את מידותיו. וזה תפקיד ההורים, לכוונו וליישרו בדרך הטובה בדרכי החינוך הטהור, וזאת עושים ע״י שמתחברים לחברה טובה, חברה של תורה ויראת שמים. מכיון שרק בכח התורה הקדושה להדריך את האדם לטוב, וע״י חיבור לתורה ולחברה טובה נעשה ממנו טוב.

ועיקר החינוך הוא מתחילת הדרך, שהדבר יהיה טוב מראשיתו והתחלתו, וע״י כך יגדל לתפארת. ועל ההורים להרבות בתפילה על כך ללא הרף, פשוט להוריד דמעות בעבור חינוך ילדיהם.

ודבר זה נלמד מחנוכה, שידוע שעניינו של חנוכה הוא לשון חינוך של בית המקדש.

וידועה שאלת המפרשים, מדוע החשמונאים סמכו על נס, הרי היו יכולים להדליק את המנורה בשמן טמא, והם חיפשו דווקא שמן טהור. וגם לאחר מכן חיכו שמונה ימים עד שיפיקו שמן טהור.

אלא הענין הוא, שכאשר עושים חנוכת בית המקדש מחדש והתחלה חדשה, רצו שההתחלה תהיה על טהרת הקודש, שח״ו בעתיד לא תהיה השפעה לטומאה, ולכן חיפשו דווקא להדליק בטהרה.

וכן הוא הענין בחינוך, שאנו מצווים וחובה עלינו להתחילו בטהרה, שהכל יהיה ללא נדנוד עוון וחטא ח״ו.

טעם שנקרא הנס ע״ש השמן- נס חנוכה נקרא ע״ש השמן, מכיון שהיוונים הרשעים רצו לטמא את השמן, שהשמן ידוע שהוא מרמז לחכמה עילאה, ואת זה רצו היוונים לטמא, את החכמה של עם ישראל, שזו חיותם כמו שכתוב ״החכמה תחיה את בעליה״ (ועיין באוהב ישראל על חנוכה). וכן זה ענין הזקן, שהוא חכמה עילאה קדישא, כמו שכתוב ״כשמן הטוב יורד על הזקן זקן אהרן שיורד על פי מידותיו״.

ביאור הנ״ה כ״ו- כתוב בכתבי האר״י ז״ל שחנוכה זה חנה כ״ו, ולא הבנתי מה כוונתו בתחילה, עד שאמרתי זאת לאבי מו״ר ועט״ר רבי משה אביחצירא זצ״ל (שליט״א), והסביר לי שהאר״י ז״ל התכוון שביום כ״ה חנה כ״ו, שכ״ו בגימ׳ זה שם הוי״ה, ופירושו שביום כ״ה חזרה העבודה לביהמ״ק, ואז חנה ה׳ בבית המקדש.

ע״י גזירת היוונים נעשה ריבוי עסק התורה- היוונים רצו להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך, ורואים שדווקא בחנוכה מרבים יותר בתורה, וזה כנגד עצת היוונים. וכל רעה היא לטובה, שמעצת גזרה זו יצא טובה, שעכשיו מרבים תורה.

במצרים זכו לטעום מהאור הזה- כתב רבנו בחיי בכד הקמח ערך נר חנוכה וז״ל: וכבר ידעת כי אבותינו דור המדבר זכו אל המזון הזה, שבכל יום ויום היה יורד להם מן שהיה מתולדות האור הזה. הוא שעליו אמר שלמה בחכמתו (קהלת יא, ז) ״ומתוק האור״, הזכיר מתוק על המן שהיה מתולדות האור, וכן תמצא במן שאמר הכתוב (שמות טז, לא) ״וטעמו כצפיחית בדבש״, עכל״ק. וכוונתו לאור הראשון שנברא, וראה שאין העולם כדאי להשתמש בו וגנזו לצדיקים לעת״ל. ועיי״ש בכד הקמח לעיל שדיבר מענין האור שנברא ביום הראשון ונגנז, ע״כ.

ניקוד מילת חשמונאי- הבן איש חי בשו״ת רב פעלים ח״ד או״ח סימן ל״א, הביא מחלוקת האם לומר חשמונאי בחיריק מתחת לאלף או בפתח, ונפק״מ האם חשמונאי הוא שם משפחה או שם של אדם, והסיק שם הבא״ח שהוא שם משפחה, עיי״ש שהביא ראיות לדבר.

כנגד הרצון לבטל ימי חג סוכות- בקונטרס בעניני ימי החנוכה (לרבי חנוך העניך קרלנשטיין זצ״ל, עמ׳ מ״ט) הובא וז״ל, ואליהו זוטא על שו״ע או״ח סימן תר״ע סק״א הביא בשם מדרש חנוכה ח״א קל״ב א׳ (מדרש זה הובא ע״י הרמב״ם באגרת תימן), דהמינים רצו לבטל את חג הסוכות, חוץ מהגזירה של שבת חודש ומילה. ואיתא שם על זה וז״ל, אמר הקב״ה, אתם חשבתם לעקור שמונת ימי סוכות, הנני נותן להם שמונת ימי חנוכה, עיי״ש, עכל״ק.

ביאור הנרות הללו קודש הם ואין לנו רשות להשתמש בהם- שמעתי מפי אבי מורי ורבי רבי משה אביחצירא זצ״ל (שליט״א), ידוע כי כל מטרת היוונים היה להרוס את הרוח ולהפקיר את ילדי ישראל, ו״הנרות הללו״ אלו ילדי ישראל, כמו שאמרו חז״ל (שבת כג ע״ב) הרגיל בנר הויין ליה בנים ת״ח. ״ואין לנו רשות להשתמש בהם״, פירוש שאסור לנו להשתמש בילדינו במקצועות כגון סָפָּל וכדומה, ״אלא לראותם בלבד״, שזה מלמד על ענין התורה, שהלימוד על ידי הראיה בספרים, וזהו ״אלא לראותם בלבד״.